

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ILO TEMEL SOSYAL GÜVENLİK STANDARTLARI KAPSAMINDA AİLE
YARDIMLARININ TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNE ENTEGRASYONU:
AB KARŞILAŞTIRMALI ÖNERİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail KARABAYIR

**Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

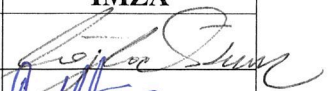
**ILO TEMEL SOSYAL GÜVENLİK STANDARTLARI KAPSAMINDA AİLE
YARDIMLARININ TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNE ENTEGRASYONU:
AB KARŞILAŞTIRMALI ÖNERİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail KARABAYIR

**Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset**

“Bu tez 3.1./05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doc.Dr. M. Coşkun ÖZDEMİR	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz METİN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Beril BEYKAL	Basarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	İsmail KARABAYIR
Öğrenci Numarası	:	1360Y05028
Enstitü Anabilim Dalı	:	Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı	:	Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	ILO Temel Sosyal Güvenlik Standartları Kapsamında Aile Yardımlarının Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Entegrasyonu: AB Karşılaştırmalı Öneriler
Benzerlik Oranı	:	%15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
09.05.2019 Öğrenci İmza İsmail KARABAYIR		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
09.05.2019 Öğrenci İmza İsmail KARABAYIR		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR Tarih: 09.05.2019 İmza: 		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR' e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Doç. Dr. Bora YENİHAN' a tez teslim sürecinde her anlamda yanımda olduğu ve desteğini esirgemediği için müteşekkirim. Savunma sınavı sırasında jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Onur Metin ve Dr. Öğr. Üyesi Beril BAYKAL da çalışmamın son haline gelmesine değerli katkılar yapmışlardır. Bu vesileyle tüm hocalarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme ve babama, manevi desteklerini her zaman hissettiğim kardeşlerime, tez çalışmalarımın dolaylı zaman zaman ihmal ettiğim eşim Nurgül'e ve çocuklarım Zeynep Rana ile Melih Kerem'e sabırları için şükranlarımı sunarım.

İsmail KARABAYIR

31.05.2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAM VE KAPSAM	4
1.1. Sosyal Güvenlik Kavram ve Kapsamı	4
1.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	5
1.1.2. Sosyal Güvenliğin Gelişimi	8
1.1.2.1. Dünyada Gelişim	9
1.1.2.2. Türkiye’de Gelişim	11
1.2. Uluslararası Asgari Standartlar Çerçevesinde Sosyal Güvenliğin Kapsamı	15
1.2.1. Sağlık Yardımları	18
1.2.2. Hastalık Ödenekleri	20
1.2.3. İşsizlik Yardımları	20
1.2.4. Yaşlılık Yardımları	21
1.2.5. İş Kazası ve Meslek Hastalıkları	22
1.2.6. Aile Yardımları	24
1.2.7. Analık Yardımları	25
1.2.8. Malullük Yardımları	26
1.2.9. Ölüm Yardımları	27
1.3. ILO Sosyal Güvenlik Standartları Çerçevesinde Aile Yardımları Kavram ve Kapsamı	28
1.3.1. Aile Yardımları Kavramı	28
1.3.2. Aile Yardımlarının Kapsamı	30
BÖLÜM 2: AİLE YARDIMLARININ AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDEKİ UYGULAMALARI	36
2.1. Orta Avrupa Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları	36
2.1.1. Almanya’da Aile Yardımları Uygulamaları	36
2.1.2. Avusturya’da Aile Yardımları Uygulamaları	43

2.1.3. Belçika’da Aile Yardımları Uygulamaları	49
2.1.4. Fransa’da Aile Yardımları Uygulamaları	50
2.2. İskandinav Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları	54
2.2.1. İsveç’te Aile Yardımları Uygulamaları	54
2.2.2. Norveç’te Aile Yardımları Uygulamaları	56
2.2.3. Finlandiya’da Aile Yardımları Uygulamaları	58
2.2.4. Danimarka’da Aile Yardımları Uygulamaları	59
2.3. Güney Avrupa Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları	60
2.3.1. Portekiz’de Aile Yardımları Uygulamaları	60
2.3.2. İspanya’da Aile Yardımları Uygulamaları	61
2.3.3. İtalya’da Aile Yardımları Uygulamaları	61
2.3.4. Yunanistan’da Aile Yardımları Uygulamaları	62
BÖLÜM 3: BİR SOSYAL GÜVENLİK STANDARDI OLARAK AİLE	
YARDIMLARININ TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE	
UYGULANABİLİRLİĞİ	64
3.1. Uygulama Basamaklarının Sınıflandırılması.....	64
3.1.1. Temel Aile Yardımı	65
3.1.2. Doğum ve Evlat Edinme Yardımı	66
3.1.3. Kreş-Bakımevi ve Çocuk Bakıcısı Yardımı	67
3.1.4. Eğitim Yardımı	69
3.1.5. Çocuk Parası	70
3.1.6. İşsiz Çocuklar (Gençler).....	72
3.1.7. Çocuk Zammı	72
3.1.8. Ebeveyn Parası	73
3.1.9. Geçim Avansı	74
3.1.10. Aile Destek Yardımı	75
3.1.11. Tek Başına Yaşayan Ebeveyn Yardımı	75
3.2. Uygulanabilirlik Tartışması	76
3.3. Türkiye’de Aile Yardımlarının Uygulanabilirliği Çerçevesinde Model Önerisi	
ve Teknik Öneriler.....	77
SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	87
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BAĞ-KUR	: Bağımsız alışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
ILO	: Uluslararası alışma Örgütü
ISSA	: Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı
İşKUR	: Türkiye İş Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Çok Çocuklu Ailelere Ödenen Ek Aile Yardımı.....	48
--	----

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: ILO Temel Sosyal Güvenlik Standartları Kapsamında Aile Yardımlarının Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Entegrasyonu: AB Karşılaştırmalı Öneriler				
Tezin Yazarı: İsmail KARABAYIR Danışman: Doç.Dr.M.Çağlar ÖZDEMİR				
Kabul Tarihi: 31.05.2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 94 (tez)		
Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri		Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset		
Küreselleşme ve teknoloji çağı ile birlikte ortaya çıkan demografik değişim gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının azalmasına ve yaşlı nüfusun çoğalmasına sebep olmaktadır. Yaşlanan toplumun ülke finansmanında ve sosyal güvenlik giderlerinde oldukça olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Çalışma hayatındaki kadınları desteklemek ve çocuk sahibi olma konusunda teşvik etmek, bunun sonucunda da tekrar genç bir nüfusa kavuşmak amacıyla ailelere bazı yardımlar yapılmaktadır. Yalnız nüfusa bağlı değil, bununla birlikte gelir dağılımının dengesiz olduğu ülkelerde de aile yardımları çocuk yoksulluğunun önlenmesinde oldukça etkilidir. Aile yardımlarının yerine getirilme tarzı, ülkelerin sistemlerine göre çeşitliliklere sahip olmaktadır. Kimi ülkeler primler ve devlet katkısı ile finanse ederken çeşitli ülkeler de vergilerle finansman sağlamaktadır. Ülkemizde hali hazırda bu konu kapsamında bazı yardımlar uygulanmakta, fakat geçerli ve yeterli sayılabilecek bir aile sigortası yer almamaktadır. Bu araştırmada öncelikle ILO sosyal güvenlik standartları çerçevesinde aile yardımları kavram ve kapsamı değerlendirilmiştir. Orta Avrupa, Güney Avrupa ve İskandinav ülkelerindeki aile yardımları uygulamaları literatür taraması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ülkemizde aile yardımı niteliğinde olduğu düşünülen yardımlara değinilmiş ve bu yardımlar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Sonrasında ise ülkemiz sosyo-ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak aile yardımları konusunda bir model önerisi sunulmuştur. Çalışma neticesinde, Avrupa Birliği ülkelerinde ILO standartları kapsamında uygulanan aile yardımları değerlendirilmiş ve ülkemiz adına uygun olabilecek bir model sunulmuştur. Ülkemizde çeşitli kurumlar tarafından yerine getirilen yardımların tek bir çatı altında toplanması ve kapsamının genişletilmesi önem arz etmektedir. Aile yardımlarını devlet stratejisi olarak gören toplumlar gelişen, aydınlık bir geleceğin temellerini atmaktadırlar.				
Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Aile Yardımları, Sosyal Sigorta Riskleri				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of the Thesis: Integration of Family Benefits within the Scope of the ILO Fundamental Social Security Standards to the Turkish Social Security System: EU Comparative Recommendations			
Author of Thesis: İsmail KARABAYIR Supervisor: Assoc. Prof.M.Çağlar ÖZDEMİR			
Accepted Date: 31.05.2019		Number of Pages: vii (front) + 94 (thesis)	
Department: Labor Economics and Industrial Relations		Subfield: Labor Economics and Social Politics	
The demographic change that comes with globalization and technology age leads to decrease in birth rates in the developed countries and to the growth of the elderly population. It causes very negative effects of aging society on country financing and social security expenses. In order to support women in employment and encourage them to have children, as a result, some assistance is provided to families in order to reach a young population again. Not only in the population, but also in countries where the income distribution is unbalanced, family benefits are very effective in preventing child poverty. The way in which the family benefits are fulfilled varies according to the systems of the countries. Some countries are financed by premiums and state contributions, and various countries are financed by taxes. In our country, some assistance is currently being implemented within the scope of this issue, but there is no valid and sufficient family insurance. In this study, firstly, the concept and scope of family aids were evaluated within the framework of ILO social security standards. The applications of family aids in Central Europe, Southern Europe and Scandinavian countries are presented with a literature review. In our country, the help that is considered to be a family benefit is mentioned and detailed information is given about these aids. Afterwards, a model proposal regarding family aids has been presented by considering the socio-economic conditions of our country. As a result of the study, the family aids applied within the scope of ILO standards in European Union countries were evaluated and a model that could be suitable for our country was presented. It is important to combine and extend the scope of assistance provided by various institutions in our country. Societies that view family benefits as state strategies build a bright future.			
Keywords: Social Security, Family Benefits, Social Insurance Risks			

GİRİŞ

Sosyal güvenlik evrensel bir ihtiyaç olduğundan ve insanların her dönem bunu hissetmelerinden dolayı tarihin her döneminde insanlar, farklı biçimdeki sosyal güvenlik önlemlerini bulmaya çalışmışlardır. Bu nedenle riskler karşısında güvende olmak için sosyal güvenlik ve buna ilişkin sistemler insanlık tarihi boyunca hep var olmuştur. Genel olarak, insanların geleceğe güvenle bakmalarını sağlayan bir insan hakkı olarak değerlendirilen sosyal güvenlik hakkı ise, ülkemizde de başta anayasalar ve yasalarla hep güvence altına alınmış temel haklardan biridir (Arslan, 2018:2).

“Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)” ve “Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (ISSA)”, sosyal güvenlik kapsamının ve kavramının genişletilmesi adına uluslararası düzeyde çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkan parametrelerle sosyal güvenlik kavramına ilişkin evrensel düzeyde standartlar geliştirmektedir. Özellikle sosyal güvenlik kapsamının sınırlı olduğu düşük ve orta gelirli ülkelerde sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi adına birtakım tavsiyeleri de içine alan bu tür çalışmalar, ülkelerin sosyal güvenlik kapsamını genişletme girişimlerine yardımcı olmakta ve bu alanda ülkelere rehber olma niteliği taşımaktadır (Altıntaş, 2014:35).

Bu politika anlayışının temelinde bireyleri sosyal risklere karşı koruma ve geleceği güvence altına alma düşüncesi yer almaktadır. Ancak sosyal güvence politikaları ülkelerin temelini oluşturan aileyi ve çocuğu merkez kabul eden kriterleri benimsediği taktirde toplumların geleceği güvence altına alınmış sayılır. Aile yardımları, ülkelerin sistemlerine göre değişiklikler arz etmektedir (Arslan, 2018:28).

Aile yardımları, “ILO’nun 28.06.1952’de kabul edilen 102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi’nde yer alan dokuz temel uluslararası sosyal güvenlik standartlarından biri olarak yer almaktadır” (Atatanır, 2011:150).

Avrupa’da Almanya ile ilk adımları atılan aile yardımları çalışmaları ve uygulamaları diğer ülkeler tarafından örnek teşkil etmiş ve bu doğrultuda benzer uygulamalar gerçekleştirilerek gelişim göstermiştir. Aile yardımlarının belirli bir düzeye erişmesi bu alana hassasiyetle yaklaşan Avrupa ülkelerinin özellikle sosyal güvenlik konusunda geliştirmeye yönelik attığı adımlar açısından etkisi oldukça önemli olmuştur. ILO sözleşmeleri ile sosyal güvenlik anlayışının tüm Dünya ülkeleri tarafından benimsenmesi bu etkinin en önemli getirisi olmuştur (Aydos, 2014: 7).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ILO temel sosyal güvenlik standartları kapsamında Avrupa Birliği ve İskandinav ülkelerinde uygulanan aile yardımları araştırılarak Türk Sosyal Güvenlik Sistemine bir sosyal güvenlik normu olarak aile yardımlarını entegre etmektir. Bu amaç doğrultusunda ülkelerin uygulamaları incelenmiş, belirtilen uygulamalar çerçevesinde en efektif ve uygulanabilir model önerisi sunulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Aile yardımlarının hedefi ülkelerin demografik yapısına, sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine ve iş gücü piyasasına göre farklılık göstermektedir. Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok toplum, kısıtlı bir doğurganlık ile karşı karşıyadır. Bu durum, toplumun yaşlanmasına sebebiyet verirken aynı zamanda üretimin azalması için de bir tehlike oluşturmaktadır. Aile yardımları, ulusal strateji açısından değerlendirildiğinde söz konusu tehlikeleri önleme açısından önem kazanmaktadır. Bununla birlikte çocuk yoksulluğunun önlenmesinde aile yardımlarının değerli katkılarına olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında çocuk sahibi olan kadınların işgücüne katılmalarının sağlanmasını desteklemek amacıyla da kullanılmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede aile yardımları uygulanmaktadır. Ülkemizde de bu niteliğe sahip çeşitli yardımlar hali hazırda yerine getirilmektedir. Ancak aile yardımlarının Avrupa standartları düzeyinde gerçekleştirilmesi söz konusu etkilerinden tam anlamıyla faydalanmayı sağlayacaktır. Bu doğrultuda örnek ülke uygulamaları değerlendirilerek bir model önerisinde bulunulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, literatür taramasına dayanmaktadır. Var olan bir durum gözlemlenerek, var olmayan bir durum hakkında yapıcı çözümler üretmeyi hedefleyen yordayıcı bir çalışmadır. Uluslararası uygulamaların incelenmesi, kavrayışsal ve betimsel analizler çerçevesinde sınıflandırılmış konu alt başlıklarının oluşturulmasına neden olmuştur. Elde edilen bilgiler ülkeler çerçevesinde çaprazlanarak tematik olan boyutlarının oluşturulması sağlanmıştır. Böylece tematik alanlardan meydana gelen sınıflandırmalar kapsamında Türkiye’de aile yardımları sisteminin kurgulanmasına ilişkin teknik öneri başlıkları oluşturulmuştur. Öneriler incelenen örnek ülke uygulamalarından elde edilen bilgiler çerçevesinde geliştirilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Üç bölümde tasarlanan çalışmanın birinci bölümünde; Sosyal Güvenlik kavramı ve kapsamı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Uluslararası standartlar belirtilmiş ve ILO kapsamında aile yardımlarına ilişkin genel bilgiler verilmiştir.

İkinci Bölümde; Avrupa Birliği ülkelerinde aile yardımı uygulamaları Orta Avrupa, Güney Avrupa ve İskandinav ülkeleri sınıflandırmasında ülkeler özelinde kıyaslamalar yapılarak incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde ise; ikinci bölümde yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkan farklı aile yardımı uygulamaları sınıflandırılarak Türk Sosyal Güvenlik sistemine en iyi şekilde uygulanabilecek bir sistem önerisinde bulunmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ülkemizin sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurularak finansman yöntemi ve demografik ihtiyaçlar doğrultusunda hangi aile yardımlarının uygulanabileceğine dair sınırlamalar da yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAM VE KAPSAM

Her çalışmada araştırılan konu hakkındaki kavramların araştırma kurgusuna uyumlu bir biçimde tanımlanması gerekir. Bu sayede okuyucu, kullanılan kavramların araştırmacı açısından hangi düzeyde algılandığını anlama fırsatı bulur. Çalışmamızda sosyal güvenlik kapsamında aile yardımları konusuna odaklanılmıştır. Bu nedenle ilk bölümde, sosyal güvenlik kavramı ve kapsamı ile aile yardımları kavram ve kapsamına yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Sosyal Güvenlik Kavram ve Kapsamı

“Sosyal” ve “Güvenlik” kelimelerinin birleşiminden oluşan “Sosyal Güvenlik” kavramı zamanla yapısındaki kelimelerin bireysel anlamlarından daha öteye gidip, başlı başına ayrı bir anlam kazanmıştır. Sosyal güvenlik, insanın yaşamı boyunca karşılaşılabileceği tehlikelerin ekonomik sonuçlarını güvence altına almayı hedefleyen bir kavramdır (Arıcı, 2014: 3-4). Başka bir tanım ile sosyal güvenlik, bireyleri doğumlarından ölümlerine kadar geçen sürede karşılaşılabilecekleri risklere karşı koruma altına almak amacıyla oluşturulan sistemler bütünüdür (Keskin ve Şahin, 2010: 13).

Sosyal güvenlik; kendi kapsama alanındaki tehlikeler sonucunda ortaya çıkan gelirin azalması ya da tamamen kesilmesi veya giderin artması gibi zararlara karşı gelir-gider sürekliliğini sağlar ve böylece kişileri, muhtaçlığa düşme riskinden korur. Bu anlamda sosyal güvenlik; kişilerin muhtaçlık durumundan çıkarılması, muhtaçlıktan doğan endişenin azaltılması ve bir güvenlik hissinin sağlanmasıdır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için yürütülen her eylem, sosyal güvenlik hizmeti sayılır (Arıcı, 2014: 4).

Sosyal güvenlik dar anlamda, kişileri karşılaşılabilecekleri risklerin sonuçlarına karşı emniyet altına almak ve onlara bu hususta bir güvenlik sağlamak ihtiyacından ortaya çıkmıştır. İnsan; riskin niteliğine göre gelir kaybıyla, gider artışıyla ya da her ikisiyle aynı anda karşılaşılabılır. Ancak sosyal güvenlik sistemleri bütün riskleri kapsamamakta ve önceden belirlenen iş kazaları, hastalık, işsizlik, yaşlılık, malullük ve ölüm gibi sıkça rastlanan ve zararı büyük olan sosyal riskleri kapsamına almaktadır. Böylelikle sosyal güvenlik, kapsam olarak daralmaktadır. Ayrıca dar anlamda sosyal güvenlik, sosyal risklerle karşılaşan bireylerin ekonomik güvencelerini sağlamak

amacıyla gelirin yeniden dağıtımına ilişkin faaliyetlerin tümüdür. Bu faaliyetler, yapılan kesintiler ve biriken fonlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Oral, 2004: 5).

Sosyal güvenliğin dar anlamda kapsamı içinde yer alan risklere ek olarak eğitim, istihdam, meslek seçimi, aile, konut, uluslararası göç, şehirleşme ve iş sağlığı ve güvenliği gibi yoksulluk oluşturma riski taşıyan durumlar sosyal güvenliğin geniş anlamda kapsamına girmektedir. Geniş anlamda sosyal güvenliğin amacı, aile bireylerine ekonomik güvence sağlamak ve sosyal güvenliğin önleyici fonksiyonunu güçlendirmektir.

Sosyal güvenliğin kapsam alanı, kişiler ve sosyal riskler bakımından zamanla daha da genişlemektedir. Kişiler kapsamında bakıldığında korunmaya en çok gereksinimi olan insanları, kendi kaderlerine terk etmek hem sosyal hem de insancıl açıdan olanaklı değildir. Toplumun tüm bireylerini kapsamına alma, sosyal güvenliğin ulaşması gereken en önemli amacıdır. Örneğin; “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” düzenlemesi ile toplumun bütün bireylerinin sağlık hizmetleri açısından kapsama altına alınması amaçlanmıştır. Sosyal riskler açısından genişleme ise bireyin ekonomik durumunu olumsuz yönde etkileyen risklerin türü ve kaynağı ne olursa olsun güvence altına almak, modern sosyal güvenlik sistemlerinin temel hedefi haline gelmiştir (Güzel vd., 2016: 49-50).

1.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sanayileşmenin artmasıyla birlikte toplumun yapısında birtakım değişiklikler olmuş ve bu değişiklikler de sosyal risklerin sayısını arttırmıştır. Bu artış karşısında geleneksel sosyal güvenlik teknikleri, sosyal risklere karşı kişilerin korunması konusunda yetersiz kalmıştır. Bu nedenle sosyal risklere karşı kişileri koruyan yeni teknikler ihtiyacı doğmuştur. Sosyal güvenlik günümüzde; sosyal sigorta, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler ile sağlanmaktadır (Baybora, 2013: 199).

Sosyal Sigorta: Finansmanına katılımın zorunlu olduğu, prime dayalı olarak kişileri sosyal risklere karşı koruyan programlar bütünüdür (T.C. Başbakanlık, 2005: 30). Sosyal sigorta ve sosyal güvenlik kavramları, birbiriyle yakından ilişkili olup farklı kavramlardır. Sosyal sigorta, bir bütün olarak sosyal güvenlik olmayıp sadece sosyal güvenliğin sağlanmasında kullanılan bir tekniktir. Sosyal güvenlik ise sosyal sigortaları da kapsayan bir üst kavramdır (Arıcı, 2014: 9).

Sosyal Yardım: Devlet tarafından yardıma muhtaç yoksul kişilere tedavi ve ilaç yardımı, yiyecek, giyecek, yakacak gibi yardımların sağlandığı bir sosyal güvenlik aracıdır. Sosyal yardımlarda ilgililerin herhangi bir prim katkısı bulunmadığından bu sistemde finansman, devlet tarafından vergiler ile sağlanır. Bu nedenle bu sisteme “primsiz sistem” denilebilmektedir. Sosyal yardımlar, hak niteliğinde olmayıp sosyal devlet olmanın bir gereği olarak ortaya çıkar (Ayhan, 2012: 47).

Sosyal Hizmet: Sosyal hizmetler; kişilerin sağlık ve iyilik durumlarının geliştirilmesine, başkalarına bağımlı olma durumlarının önlenerek daha yeterli hale gelmelerine, kişilerin sosyal fonksiyonlarını yerine getirmelerine yardım etmek için sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülen programlar bütünüdür (DPT, 2001: 11). Bu anlamda sosyal hizmetlerin sosyal yardımlardan farkı, parasal nitelikte olmayıp daha çok belirli hizmetlerin sunulmasıdır.

Modern toplumlarda sosyal güvenlik iki araçla sağlanmaktadır. Birincisi, sosyal güvenlik sisteminden faydalanan kişilerin katılımı (prim ödeme) ile yürütülen sosyal sigortacılık; ikincisi ise kişilerin sisteme katılımını beklemezsizin karşılıksız olarak kişilere sağlanan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerdir.

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi, esas itibarıyla işçi, işveren ve devletin katılımı ile finanse edilen sosyal sigortacılık ilkelerine dayanır. Bunun yanında çeşitli kurumlar vasıtasıyla sağlanan ve vergiler ile finanse edilen sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri de yürütülmektedir (Keskin ve Şahin, 2010: 13).

Sosyal güvenlikte finansman, uygulanan sosyal güvenlik yöntemine bağlıdır. Sosyal sigorta yönteminde dayanışma ilkesi esastır ve bu yöntemde finansman, primler ve devlet katkıları ile sağlanmaktadır. Sosyal yardım ve sosyal hizmet yöntemlerinde ise yardım ilkesi esas olup finansmanları, vergiler ile sağlanmaktadır. Bu nedenle sosyal yardım ve hizmet yöntemleri, primsiz sistem olarak bilinmektedir (Dilik, 2004: 1-3).

Prim: Anayasal bir hak olarak görülen sosyal güvenlik, devletin görevlerinden biridir. Ancak sosyal güvenlik sisteminden yararlanan kişilerin, belli miktarlarda sistemin finansmanına katılması zorunludur (Baybora, 2013: 202). Sosyal sigorta yönteminde finansman, işçilerden ve işverenlerden toplanan primler ile sağlanır. Bu yöntemin yetersiz kaldığı durumlarda devlet, ulusal bütçeden sınırlı da olsa transfer sağlamaktadır. İşçilerin ve işverenlerin ödeyecekleri primler, işçinin geliri esas alınarak belirli oranlar üzerinden tespit edilerek toplanır (Güzel vd., 2016: 63).

Devlet Katkısı: Devlet katkısının temelini, devletin genel bütçesinden yapılan katkılar oluşturmaktadır. Devletin sosyal sigortaların finansmanına katılması, farklı biçimlerde olabilir. Bunlardan ilki, devletin primlere benzer şekilde sosyal sigortalara katkılarda bulunması ve sosyal gelirlerden sağlanan gelirler ile ödemelere katılmasıdır. Devletin sosyal güvenliğe sağladığı başka bir katkı da dolaysız biçimdeki kamu sosyal güvenlik harcamalarıdır. Karşılıksız ödeme veya hizmet şeklinde yapılan kamu sosyal güvenlik harcamaları ile sosyal sigortaların bıraktığı boşluklar doldurulmaya ve sosyal güvenliğin tam olarak sağlanılmasına çalışılmaktadır (Yurdadoğ, 2017: 261-262).

Vergiler: Sosyal güvenliğin finansman kaynakları arasında vergiler, bazı ülkelerde önemli bir yere sahiptir. Bu duruma örnek ülkelerden biri Danimarka'dır. Burada sosyal güvenliğin finansmanı, bütçeden sağlanmaktadır. Benzer durum; Hollanda, Norveç, İsveç gibi Avrupa Birliği ülkelerinde de geçerli olup dolaylı ve dolaysız vergiler, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturmaktadır (Tepekule, 2008: 12).

Sosyal güvenlik sistemine gelirlerin sağlanması, sistemin sürdürülebilirliği bakımından tek başına yeterli olmayıp mutlaka gelir-gider dengesinin kurulması gerekmektedir. Sosyal güvenlik sisteminde gelir-gider dengesinin sağlanmasında fon biriktirme (kapitalizasyon) ve dağıtım (yılı yılına) yöntemi olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin her biri, tek başına veya karma bir biçimde uygulanabilmektedir (Baybora, 2013: 203). Fon biriktirme (kapitalizasyon) yöntemi, sosyal risklerle ortaya çıkabilecek ödemelere karşı bir fon meydana getirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu yöntemde aktüeryal hesaplamalar ile ödenecek prim ya da katkı oranı belirlenir. Başka bir deyişle özel bir fonda işçilerden ve işverenlerden toplanan primler ve primlerin değerlendirilmesi ile sağlanan gelirler biriktirilir. Bu şekilde gelecekte sigortalılara yapılacak ödemeler için kaynak oluşturulur. Böylelikle gelirlerin ve giderlerin sürekli dengede tutulması amaçlanır (Güneş ve Yakar, 2004: 129).

Dağıtım (yılı yılına) yöntemi, belli yılların gelirlerinin aynı yılın giderlerine sunulması esasına dayanmaktadır. Başka bir deyişle belirli bir dönemde sağlanan prim gelirleri, yine aynı dönemdeki yardımlara ve diğer giderlere kaynak oluşturmaktadır. Bu şekilde aynı dönemlerdeki gelirler ile giderler arasında denge kurulur (Güzel vd., 2016: 65). Ancak Türk sosyal güvenlik sisteminde gelir-gider dengesi düşünülmeden alınan kararlar, Türk sosyal güvenlik sisteminin etkin bir şekilde işleyememesine başka bir

deyişle sosyal güvenlik hizmetlerinin tam olarak sağlanamamasına neden olmuştur. Böylece Türk sosyal güvenlik sisteminde yapısal reformların yapılması, bir zorunluluk haline gelmiştir (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>, 01.02.2019).

1.1.2. Sosyal Güvenliğin Gelişimi

Sosyal güvenlik uzun bir tarihsel sürecin ürünüdür. Sosyal güvenliğin oluşmasını sağlayan ön koşulların bilinmesi, sistemin anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Sistemleri tarihsel süreç içinde değerlendirmek son derece önem arz eder. Bununla beraberinde, sosyal güvenlik kavramının çağdaş eğilimini ve problemlerini ele alabilmek bakımından, tarihinin bilinmesinin çok önemli bir katkısı olmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin tarihsel süreç içinde gelişimine bakıldığında birçok aşamanın varlığından söz edilebilir. Gelişim aşamalarını birbirinden ayırmak çok doğru olmadığı gibi, farklı ülkelerde bazı dönemlerin aynı zaman dilimi içerisinde görülmektedir. Sosyal güvenlik gelişim aşamaları birbirinden çok keskin olarak ayrılması zor olmakla birlikte dört dönemde incelenebilir (Ekin ve ark., 1999: 25-37).

İlk dönem; 1850-1880 tarihleri arasını kapsamaktadır. Sanayi Devrimi'nin sonucunda oluşan ağır koşulların kötü etkilerini ortadan kaldıracak adına gönüllü kurumların, dayanışma merkezlerinin ve sendikaların sosyal dayanışmasını kapsayan, yöneticinin bireysel olarak sorumluluk aldığı ve devletin de yoksullara yardımda bulunduğu paternalist dönem olarak isimlendirilir (Ekin ve ark., 1999: 25-37).

İkinci dönem; 1880 sonrası ve 1945 arası tarihlerini kapsayan bu dönem finansmana yardım ve zorunluluk ilkesinden hareket ile işgörenlere birtakım garantilerin verildiği sosyal sigorta dönemi olarak adlandırılır (Ekin ve ark., 1999: 25-37).

Üçüncü dönem; 1945 sonrası ve 1974 dönemi kamu tarafından yapılan harcamalarla, devletin sosyal güvenlik kurumunun gelirinin devam etmesine katkı sağlama ve yaşam kalitesini artırma sorumluluğunu benimsediği, çoğunlukla kuralların geçerli olduğu refah dönemini kapsar (Ekin ve ark., 1999: 25-37).

Dördüncü dönem; 1975 ve sonrası sosyal güvenlik gelişiminin riske girdiği, mevcut olanakların değişen ve artan imkanları karşılamada yetersiz kaldığı bir dönemdir. Bu dönemde yeniden yapılanabilme isteğinin oluşması, dönüşüme ayak uydurulmak

istenmesi ve şu anki zamanı da içine alan dönem olarak adlandırılmaktadır (Ekin ve ark., 1999: 25-37).

1.1.2.1. Sosyal Güvenliğin Dünya’da Gelişimi

Finansal ve sosyal değişiklikler ya da gelişmelerde, sosyal güvenlik kavramının da zemin hazırlayıcı ve etkileyici yanları olmuştur. Gelişmiş devletlerde ve Batı Avrupa ülkelerinde sosyal güvenlik kavramının gelişimi, iki dönemde ele alınmıştır. Bu dönemlerden birincisi “Klasik Dönem” (sosyal sigorta kavramının kabul edildiği dönem), bir diğeri de Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem’dir. Birinci dünya savaşında ve sonrasında sosyal güvenlik alanında çalışmalar artırılmış ve sosyal güvenlik kavramı bu dönemde öne sürülmüştür (www.isvesosyalguvenlik.com/dunyada-ve-turkiyede-sosyal-guvenligin-gelisimi/, Erişim tarihi: 10.02.2019).

Dünyada sosyal güvenliğin tarihsel gelişimiyle paralel olarak farklı anlayışta sosyal güvenlik sistemleri gelişmiştir. Günümüzdeki modern sistemler sosyal güvenliğin tarihsel gelişimindeki önemli ayrımlara dayanılarak oluşturulmuştur (Dilik, 1980: 73).

Bismarck Sistemi; Modern sosyal güvenlik sistemlerinin temeli sayılan Bismarck modeli ya da diğer bilinen adıyla “işçi sigortası” modeli ilk olarak Almanya’da ortaya çıkmış ve sistemin kurucusu olan Bismarck’ın adıyla anılmaktadır. Bismarck sisteminde sistemden yararlananların ödediği primler, belli kurallar bütünüyle tespit edilmekte olup sistemin asgari tabanı ve azami tavanı bulunmaktadır. Yapılan yardımlarla kişinin katkı düzeyi arasında ilişki vardır. Sisteme katılım zorunludur. Sigortalılarca sisteme aktarılan primlerle finansmanı yapılmaktadır (Egeli, 2003: 23).

Günümüzde Bismarck Sistemi, dünyada en geniş uygulama alanına sahip olan sistemdir. AB üye ülkelerinde uygulamada çeşitli farklılıklar olsa da ülkelerin büyük çoğunluğu Bismarck Sistemi’ni esas almaktadır. Dayanışma prensibine dayalı olan Bismarck sistemi, düzenli ve istikrarlı bir sistem olması, özerk yönetimi ve denetimi mümkün kılması, sistemin yönetim maliyetlerinin düşüklüğü yönüyle avantajlı yanlara sahiptir. Öte yandan sisteme işçi ve işveren katkılarının doğrudan bordrolara yansması; primin toplanmasını, düzenlenmesini ve hizmet sunucuları ile sözleşme yapılmasını içeren idari karmaşıklığı ve maliyetlerin kontrol edilmesinin zorluğu gibi konularda bazı dezavantajlara da sahiptir (Atatanır, 2009: 11).

Beveridge Sistemi; Sosyal güvenliğin tarihsel gelişiminde ortaya çıkmış olan başka bir sistem, Lord William Beveridge' in açıkladığı rapor üzerine bina edilmiş olan ve Beveridge Sistemi ya da diğer adıyla “*halk sigortası*” modeli olarak anılan sistemdir. Beveridge Raporu'nda temel çerçevesi çizilmiş olan sistemin ana düşüncesini yoksulluk sorununun geniş kapsamlı ve sistematik bir sosyal güvenlik sistemi ile çözülebileceği oluşturmaktadır. Tam olarak bu nedenden ötürü Beveridge Sistemi sosyal güvenliği işçilerden öte tüm halka yaymayı amaçladığı koruma şemsiyesini genişletmeyi hedeflediği için “*halk sigortası*” olarak anılmaktadır. Beveridge sisteminde, öncelikle sistemin kapsamına bütün halk dâhil olmaktadır. Bu nedenle sistem bütünlük bir sistem olup gelirden yoksun edebilecek tüm sosyal riskler güvence altına alınmış olmaktadır. Sigortalıların gelir düzeyi yardımlara etki etmemekte olup herkese belli bir düzeyde gelir güvencesi sağlanması esastır. Bu nedenle tüm sigorta kolları da aynı çatı altında birleştirilmiştir. Son derece merkezi bir sistem olup kamu hizmeti tek elden sağlanmakta ve sistemin finansmanı devlet eliyle yapılmaktadır (Yöney, 2007: 18).

Sanayi devrimi, bireylerin üretme kavramı içindeki yerleri ile değerlendirilen bir işçi kavramının oluşmasına ve oluşan bu kavramın gelişmesine sebep olmuştur. Fakat bu dönem içerisinde, işçi olarak isimlendirilen çalışanların hayatlarını devam ettirmek için, emek sarf etmekten başka bir hakları yoktu. Ekonomik olanaklar, işçilerin büyük şehirlere göç etmesine neden olmuş olup, ağır çalışma şartları içerisinde kalmaları sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde, sosyal güvenlik bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır. Gerek uzun çalışma saatleri gerekse yoğun iş tempoları nedeni ile çok sayıda işçi, iş kazalarına uğramış ve hatta hayatlarını kaybetmiştir. Bununla birlikte ekonomik alanda oluşan güvensizlik, işçilerde korku yaratmasına sebep olmuştur. Bütün bu olumsuz koşulların neticesinde ise 19. yüzyılın son dönemlerinden sonra gelişmiş ülkelerin birçoğunda, çalışanların ekonomik güvencelerini koruma altına almaya yönelik sistemler oluşturmaya başlanmıştır (Dilik, 1998: 41).

Sanayi devriminin işçiler için oluşturduğu birçok problem ortaya çıkmış ve çareler bulunmak için arayışlara girilmiştir. Bu sanayi devriminde gelişmiş ve Batılı ülkelerde işçilerin korunmasını ele alan bir sosyal güvenlik sistemi ortaya konmuş ve dönemin özellikleri itibarıyla da etkili olmuştur. Fakat, bu gelişmiş ülkelerde de zamanla finansal ve sosyal gelişmelere paralel olarak sosyal güvenlik kavramının yalnızca işçi

için değil, toplumda yer alan tüm bireyleri kapsaması için yaygınlaştırılması çalışmaları başlatılmıştır. Bunun sonucunda sosyal güvenlik kavramı da temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir (www.isvesosyalguvenlik.com/dunyada-ve-turkiyede-sosyal-guvenligin-gelisimi/, Erişim tarihi: 10.02.2019).

1.1.2.2. Sosyal Güvenliğin Türkiye’de Gelişimi

“Türkiye Büyük Millet Meclisi” Hükümetinin kurulmasından Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süre içerisinde Sosyal Güvenlikle ilgili düzenlemeleri içeren iki önemli kanun çıkarılmıştır. Bunlardan ilki “1921 tarihli 114 sayılı Zonguldak ve Ereğli Havzai Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafı Umumiyesine Olarak Furuhtuna Dair Kanun”, ikincisi ise “1921 tarihli, 151 sayılı Ereğli Havzai Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunu” idi. Bunlardan 114 sayılı olanı, Ereğli kömür havzası içerisinde üretim sırasında çıkan kömür tozlarının satılmasıyla sağlanan gelirin, işçiler için harcanmasını öngörüyordu. Diğerisi ise Ereğli’de çalışan maden işçileri adına ihtiyat ve teavün sandıkları oluşturulmasını emretmesinden, fonlarının işçi ve işverenlerden alınacak aidatlarla tedarik edilmesini ve bütün işçilerin zorunlu katılımını öngörmesi açısından dolayı çok daha önemli hükümler içeriyordu. Bu yönüyle 151 sayılı kanunun, dar kapsamlı da olsa Türkiye’de ilk sosyal sigortaları kurduğu söylenebilir. Daha sonrasında bu sandıklar Amele Birliği adı altında birleştirilmişlerdir (Tunçomağ, 1988: 115).

“1930 tarih ve 1730 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” işçiler ile ilgili hükümler getiren kanunlardan biri olup bu kanunla “en az elli işçi çalıştıran işyerlerinde doktor bulundurma, işçileri tedavi ettirme sorumluluğu getirilmiş, bununla birlikte doğum öncesi ve sonrasındaki izinler ve emzirme iznine ilişkin düzenlemelere” yer verilmiştir (Arıcı, 1999: 16).

Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal sigortaların oluşturulması ve sosyal sigortalar adına ana esaslara yer veren kapsamlı ilk düzenleme 1936 tarihinde oluşturulan 3008 sayılı İş Kanunu ile yapılmıştır. Ancak sosyal güvenlik ile alakalı kurumlar oluşturulmadığından yasanın sosyal sigortalara ilişkin bazı hükümlerinin uygulanması 4792 sayılı kanunla İşçi Sigortaları Kurumunun (Sonrasında 506 Sayılı Kanun’la Sosyal Sigortalar Kurumu -SSK- olarak değişiyor) kurulduğu 1945’e kalmıştır (Demir, 2017: 48).

Modern anlamdaki sosyal sigortalara ilişkin çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu'nun 101'inci maddesiyle, işçilerin işyerlerine alınmalarıyla birlikte kendiliğinden sigortalı olacakları, sigortalı olma hakkından vazgeçemeyecekleri, bu hakkı başkasına devir edemeyecekleri ve bu hakları azaltıcı yönde işverenlerle veya üçüncü kişilerle düzenlenecek her türlü sözleşmenin hükümsüz olacağına ilişkin düzenlemeler yapılmış, 100. maddesinde de sosyal riskler karşısında devlet tarafından gerekli sosyal yardım güvencesinin sağlanması ve bu doğrultuda devlet kurumu olarak İşçi Sigortaları İdaresinin kurulması hükmedilmiştir (Arıcı, 1999:18).

Meslek hastalıklarını, iş kazalarını ve analık sigortasını kapsayan “4772 sayılı İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortası ve 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu (Sosyal Sigortalar Kurumu) Kanunları” gibi ilk sosyal sigorta kanunları, 1945'te çıkarılarak 1946'da uygulamaya konulmuştur (Dilik, 2004: 24).

“İkinci Dünya Savaşı” sonrası dönemde tüm dünyada sosyal güvenlik ile ilgili gelişmeler takip edilip uygulamaya çalışılmıştır. “10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi” 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiş, “Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasası”, “9 Haziran 1949 tarih ve 5062 sayılı” yasa ile onaylanmış olup ülkemiz Dünya Sağlık Örgütü'nün bir üyesi olmuştur. Bu yaşanan gelişmeler Türkiye'ye sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında çok sayıda sorumluluk getirmiştir (Güvercin, 2004:36-37).

İş kanununda öngörülen sigorta kollarının kademeli olarak hayata geçirilmesi hükmü doğrultusunda, 1949 tarihinde çıkarılan “5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu”, 01.04.1950 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş, “5752, 5937, 6391 ve 6708 sayılı kanunlarla” değişikliklere uğramış, 1957 yılına kadar da yürürlükte kalmıştır. 1950 tarihinde, “5502 sayılı kanun” ile, Hastalık ve Analık Sigortası”, 1957 tarihinde ise “6900 Sayılı Kanun” ile, maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortaları oluşturulmuştur. 1952'de çıkarılan “5953 sayılı Basın İş Kanunu” ile basın işçileri ve 1954'te çıkarılan “6379 sayılı Deniz İş Kanunu” ile de gemi adamları sosyal sigortaların kapsamına alınmışlardır (Tuncay ve Ekmekçi, 2008:45).

İşçilerle ilgili yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler yapılırken memur kesimi ile ilgili, 1949 tarihinde çıkarılan “5434 sayılı kanun” ile Emekli Sandığı kurulmuş, o zamana kadar genel ve özel bütçeli devlet kurumlarından emekli aylığı alanlarla, bazı diğer sandıklara bağlı olanlar Emekli Sandığı kapsamına alınmıştır. Bu sayede memurlara

güvence sağlayan ve dağınık halde bulunan tüm yasa ve sandıklar birleştirilerek tek çatı altına alınmıştır (Güvercin, 2004:102).

Cumhuriyetin kuruluşundan 1961 Anayasasının düzenlenmesine kadar geçen dönemde yapılan tüm yasal düzenlemelere karşın memur ve işçi olarak çalışan 2,5 milyon kişinin sadece %2'si sosyal güvenlik sistemi kapsamına dahil edilebilmiştir. Kendi nam ve hesabına bağımsız olarak çalışanlar içinse bu dönemde herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. 1961 Anayasası ile sosyal güvenliğin anayasal bir hak olduğu belirtilmiştir. Anayasada herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu söylenerek, devlete gerekli sosyal güvenlik teşkilatlarını kurma ve kurdurma görevi yüklenmiştir (Şakar, 2006).

“506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu”, 1961 Anayasası döneminde, sosyal güvenlik alanında çıkarılan en önemli kanundur. Bu kanun, o zamana dek farklı yıllarda oluşturulan ve dağınık biçimde olan sosyal sigorta kollarını, içeriğini de genişleterek birleştiren bir kanundur. Bu kanunla yapılan düzenlemeler, işçilerin sosyal güvenliği açısından adeta bir dönüm noktası niteliğinde olmuştur (Alper, 2003:116).

“1479 Sayılı Kanun” ile Ülkemiz sosyal güvenlik sistemindeki gelişmeler devam etmiştir. Bu kanun ile kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar, yaşlılık, malullük ve ölüm riskleri karşısında sosyal sigorta kapsamına alınmıştır. Böylece sosyal güvenlik sistemi kapsamında olmayan büyük bir kitle daha sosyal güvenlik sistemine katılmıştır. Daha sonra yürürlüğe konulan kanunlarla 1479 sayılı Kanun kapsamına hastalık riski de eklenmiştir (Arıcı, 1999:20).

Sosyal yardımlar kapsamında herhangi bir prim ödemesi olmayan, “2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun” da sosyal güvenlik sistemi kapsamında önemli bir yasal düzenlemedir. “1982 Anayasası”, sosyal güvenlik alanında 1961 Anayasasına göre daha kapsamlı düzenlemeler getirmiştir. 1982 Anayasasının sosyal güvenlikle ilgili “60. Maddesinde”, Anayasada tüm bireylerin sosyal güvenlik hakkının bulunduğu ve bunu sağlamanın devletin bir görevi olduğu 1961 Anayasasında olduğu gibi tekrarlanmış, “61. Maddesinde harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerinin, malul ve gazilerin, sakatların, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocukların güvenliklerinin devlet tarafından sağlanacağı, gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir”. “62. Maddesinde ise yabancı ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarının sosyal güvenliklerinin

sağlanmasına ilişkin düzenlemeye” yer verilmiştir (www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, Erişim tarihi: 12.02.2019).

1982 Anayasası sonrası dönemde 24.5.1983’te “2828 sayılı Kanun” ile “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kurulmuştur. Aynı dönemde “17.10.1983 tarihli 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” ve “2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” çıkarılarak tarım alanında faaliyette bulunan büyük bir kesimin daha sosyal sigorta sistemine girmesi sağlanmıştır. 25.08.1999’da çıkarılan ‘4447 sayılı yasa’ ile de ülkemizde 01.06.2000’den itibaren ilk defa işsizlik sigortası uygulaması başlatılmış olup bu kapsamda yer alan sigortalı kişiler adına ödenmesi gereken primlerin takibi “Sosyal Sigortalar Kurumuna”, yasa da yer alan yardımların yapılması görevi de “Türkiye İş Kurumuna” verilmiştir (Demir, 2017:50).

2003 yılıyla beraber Uluslararası Para Fonu’nun da baskısıyla ülkemizdeki sosyal güvenlik reformları başlamış, farklı olan sosyal güvenlik mevzuatların ve kurumların birleştirilmesi ile alakalı yapılan çalışmalar son yasal düzenlemeler olmuştur. Kurumsal yapıda tek çatı esasını öngören “5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu” 20.05.2006’da yayınlanmıştır. Bu yasayla, mevcut sosyal güvenlik kurumları olan “SSK, Bağ-Kur ve T.C. Emekli Sandığı” sona erdirilmiş ve yeni kurulan Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)’na devredilmiş, bu şekilde tek çatı altında toplanmıştır” (Güzel ve ark., 2016:65).

Kanunların birleştirilmesi ardından sosyal güvenlik sisteminin de tek bir kanun çerçevesinde yürütülmesi için bütünleşik bir kanun çalışması başlamıştır. Bu çerçevede sosyal güvenlik sistemi yapısına, 2006 sonrası dönem için, “2008 yılına kadar, kendi namına ve hesabına çalışanlar için 1479 sayılı Kanun, hizmet akdiyle çalışanlar için 506 sayılı kanun, kamuda memur olarak çalışanlar için 5434 sayılı kanun, tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlar için 2926 sayılı kanun, tarımda hizmet akdiyle çalışanlar için ise 2925 sayılı kanun” olmak üzere kişilerin sosyal güvenlikleri sağlanmıştır. Diğer taraftan “506 sayılı Kanun’un geçici 20. Maddesi’ndeki sandıklara tabi tutulananların da kendi vakıf senetlerine göre ayrıca sosyal güvenliklerinin sağlandığı da görülmektedir. Ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminde, bu beş farklı kanunun meydana getirdiği karışıklığın ve dağınıklığın giderilebilmesi, norm ve standart birliğinin sağlanabilmesi, sürdürülebilir bir sosyal

güvenlik yapısının oluşturulabilmesi ve ayrıca nüfusun tamamına eşit, kolay erişilebilirlik ve kaliteli sağlık hizmeti vermeyi hedefleyen genel sağlık sigortası sisteminin kurulabilmesi için “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” kabul edilmiştir. Fakat “5510 sayılı Kanun” un maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, kanuna ek ve değişiklik getiren mevzuatın çıkarılması gibi sebeplerle yürürlük tarihi; önce 01.07.2007 tarihine, daha sonra da 01.01.2008 tarihine ertelenmiştir. Tüm bunların sonucunda “5510 Sayılı Kanun”, 01.10.2008’de yasalaşmıştır. “5510 sayılı Kanun” ile sosyal sigortalar alanında çok fazla konuda norm ve standart birliği sağlanmıştır. Diğer taraftan yapılan bu değişikliklerle, dağınık olarak yürütülen sosyal yardımların merkezi olarak gözlenebildiği ve objektif olarak yararlanabilme ölçütlerine dayanan bir sosyal yardım sisteminin oluşturulması da amaçlanmaktadır (www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce/tarihce, Erişim tarihi: 10.02.2019).

1.2. Uluslararası Asgari Standartlar Çerçevesinde Sosyal Güvenliğin Kapsamı

Sosyal güvenlik haklarının, evrensel insan haklarından biri olarak görülmesinden itibaren sosyal güvenlik kavramının genişletilmesine ve gelişmesine yönelik çalışmalar sürekli artış göstermiştir. Evrensel boyutlara dayanan bu çalışmalar ve gösterilen çabalar, özellikle düşük geliri olan kişilerin “ölüm, analık, meslek hastalığı, malullük, ihtiyarlık, iş kazası, hastalık vb.” risklere karşı koruma hedeflenmiştir (https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm, Erişim tarihi: 10.03.2019).

“Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (ISSA), sosyal güvenlik kavram ve kapsamının gelişmesi adına çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar neticesinde ortaya çıkan parametrelerle evrensel düzeyde standartlar geliştirmektedir. Sosyal güvenlik kapsamının kısıtlı bulunduğu düşük ve orta gelirli ülkelerde sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi adına birtakım tavsiyeleri de içine alan bu tür çalışmalar, ülkelerin sosyal güvenlik kapsamını genişletme girişimlerine yardımcı olmakta ve bu alanda ülkelere rehber olmaktadır (Altıntaş C, 2014:35).

Sosyal güvenlik kavramı, konusu ve kapsamı, alan yazında değerli bir yere sahip ve uluslararası alanda oldukça fazla tartışılan bir olgudur. Bu açıdan özellikle ILO tarafında gerçekleştirilen araştırmalar önemlidir. Sosyal güvenlik kavramına dair

ILO'nun "2010/11 Dünya Sosyal Güvenlik Raporunda" belirttiği tanımı, genişletilmiş ve uygulamaya yöneliktir (ILO, 2010).

Sosyal güvenlik anlayışı yukarıda ifade edilen temel ilkeler kapsamında değerlendirmeye alınmış ve üç kategoride tanımlanmıştır. Bunlardan birincisi, kapsamlı güvenlik sunan sistemler olarak ifade edilmektedir. Söz konusu sistemler, belirtilen on maddeyi de içinde barındıran sosyal güvenliğin geliştirilmiş, uygulamaya yönelik olan ve yardımların en alt düzeyini belirten "ILO'nun 102 no No'lu sözleşmesine adapte edilmiş sistemlerdir. İkincisi, temel sosyal koruma şeklinde isimlendirilen kategoridir. Bu sınıflamadaki sistemler, bireylere, yaşamlarının her anında yoksulluk sınırının üstünde bir gelir garantisi veren, ayrıca temel sağlık hizmetlerine ulaşımı sağlayan sistemlerdir. Son sınıflamadaki sistemler ise, belirtilmiş olan on maddeden yalnız bazılarını kabul eden sistemler olup, kısmen kapsamlı sosyal güvenlik sistemleri olarak kabul edilmektedir. "ILO" ilkelerinin temel hedefi, olabildiğince fazla sayıda kişilere geniş koruma sunmaktır. Sonraki amacı ise, tüm bireylere en azından temel seviyede koruma sağlamaktır (ILO, 2010:7-48).

ILO, sosyal güvenliğin kapsamının değerlendirilebilmesi için, referans olarak gösterdiği boyut, düzey ve kapsam alanı olarak üç öge ifade etmektedir. Kapsam alanı olarak vurgulanan, ülkedeki sosyal güvenlik dallarının/branşlarının sayısı ve tipine göre her bireyin ulaşılabilirlik durumudur. Boyut olarak belirtilen, amaçlanan nüfusun birer sosyal güvenlik dalı ile koruma altına alınan yüzdesidir. Düzey ise, yapılmakta olan yardımların yeterliliği olarak değerlendirilmektedir. Örnek olarak, verilen nakit yardımların düzeyinin değerlendirilmesinde, "önceki gelir, ortalama gelir veya yoksulluk sınırı" gibi ölçütlerin göz önüne alınması sosyal güvenlik yardımlarının yeterliğinin değerlendirilmesinde ölçüt olarak yararlanılabilir. Sağlık yardımlarında ise, verilen hizmetin niteliği ve söz konusu yapıda korumaya alınan sağlık harcamalarının, sağlık kurumlarının fiziksel koşulları, sağlık sektöründe iş gücü ve donanım imkanları gibi referanslar söz konusu olabilmektedir (ILO, 2010:7-48). Sosyal güvenliğin kapsamının değerlendirilmesine dair ILO'nun referans aldığı ölçütlerden düzey kavramı nitel göstergeleri temel alırken, kapsam alanı ve boyut nicel göstergeleri temel almaktadır.

ILO tarafından ölçme ve değerlendirme amaçlı kullanılan bu üç öğeden yola çıkılarak sosyal güvenliğin kapsamında başka bir ayrıma gidilmiş, "yasal kapsam" ve "etkin

kapsam” olmak üzere yeni iki tanımlama yapılmıştır. Söz konusu ayrıma göre, yasal kapsam, çeşitli tehlikelere karşı zorunlu sosyal sigorta kapsamına dahil olanlar veya bazı koşullar içinde bazı yardımlara hak elde edenler (65 yaş üstü aylığı gibi) ya da GSS dahilinde verilen sağlık hizmetlerden faydalananlar gibi nüfusun mevcut yasal şartlar altında sosyal güvenliğin kapsamında yer almasını ifade etmektedir. Etkin kapsam ise, mevcut yardımlardan faydalanmayı temel almaktadır. Örneğin, emeklilik, işsizlik, sağlık gibi sosyal güvenlik yardımlarından yararlanan kişi miktarını ve sosyal güvenlik primlerini fiili olarak ödeyenlerin sayılarını ölçüt alarak, kapsam dahilinde olmayı öne çıkarmaktadır. ILO tarafından bu şekilde bir ayrıma gidilmesinin ana amacı, yasal süreçlerin yerine getirilmesi ile ilgili idari sorunlar meydana gelmesi ya da mali kaynakların yetersiz kalması gibi sebeplerdir (ILO, 2010:7-48).

Yasal kapsamda, kapsama alanının ölçülmesinde, çoğunlukla geçerli yasal hükümler açısından sosyal güvenlik branşlarının miktarı ile koruma altına alınan bireyler belirtilmektedir. Etkin kapsamda, “ülkenin mevzuatlar ile ortaya konan sosyal güvenlik kollarından hangilerinin uygulamaya geçirildiğini gösteren önemli bir değerlendirme aracı olarak kapsam alanı kavramı kullanılmaktadır. Boyut konusunda ise, yasa gereğince kapsam altında olması beklenen birey miktarı ile gerçekte kapsam altında olan birey miktarı karşılaştırma yapılması ile bir sonuca varılmaktadır (ILO, 2010:7-48).

ILO tarafından belirlenmiş olan sosyal güvenliğin uygulamaya yönelik tanımında ifade edilen öğeler değerlendirildiğinde, Türkiye’nin aile yardımı gibi uygulamaların eksikliği nedeniyle sosyal güvenlik sisteminde açıkların yer aldığı söylenebilir. Bu bağlamda sistemimiz, belirlenen öğelerin bir kısmını içermesi sebebiyle kısıtlı bir sistem olarak değerlendirilebilir. GSS’ nin temel sosyal koruma sağlayan bir sistem olması tüm vatandaşları kapsayarak temel sağlık hizmeti sunması nedeniyledir. (Altıntaş, 2014:136).

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemimiz, aile sigortasını içeriğinde barındırmaması açısından ILO 102 No’lu sözleşmesini tam olarak karşılamamaktadır. Sosyal koruma kapsamının büyük bir kısmı sosyal sigortalar tarafından yerine getirilmektedir. “Türkiye’de 2011’de sosyal sigortanın kapsamı %85,6’yı bulmasına rağmen, Aralık 2013 itibariyle, bağımlı sayısındaki azalış nedeniyle bu oran %81,9’a kadar inmiştir”.

Bu oranlar incelenecek olursa, bağımlı sayısının fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca 2008 sonrası bu sayıda düzenli olarak azalma görülmektedir (SGK, 2012:14).

Türkiye’de kapsama dair geçerli bir değerlendirme yapabilmek için ILO’nun da önemle belirttiği, “yaşlılıkta temel gelir güvencesi” ve “sağlık güvencesi” ayrıştırmasına gidilmiştir. Bu açıdan, sosyal sigortanın kapsamı ile primsiz ödemelerin toplamı “Yaşlılık Geliri Bakımından Sosyal Güvenliğin Kapsamı” olarak adlandırılmıştır. Primsiz ödemelerden faydalananların %95’i 2022 sayılı Kanun kapsamındakiler, diğer %5’lik kısmını diğer Kanunlara tabi maaş alanlardır. Bu kişiler böylece yaşlılığa karşı korunmaktadır. 2011 yılına dek artmakta olan bu kişilerde, bu dönemden sonra azalma görülmektedir (T.C. Resmî Gazete, 25.01.2013, Sayı:28539).

Bağımlı statüsü, bireylere sağlık açısından bir güvence sunmakta, fakat asıl olarak bu bireylerin güvenceleri yoktur. Bu kişilere ölüm maaşı bağlandığında güvence kapsamına girmektedirler. Bu durumda da bağımlı statüden pasif sigortalı duruma geçerler. Sağlık güvencesi açısından bir değerlendirme yapıldığında, ülkemizin başarısı göze çarpmaktadır. Sağlık güvencesi bağlamında sosyal güvenliğin kapsamı devamlı olarak artmış ve yaklaşık nüfusun tamamına ulaşmıştır. Önemli bir sıçramayı 2011’de yapmıştır. Bu yıl sigortalı sayısındaki 2,5 milyon artışın olması yarım milyon yeşil kartlının azalmasına rağmen kapsamın genişlemesini sağlamıştır (SGK, 2013:26).

Türkiye sağlık güvencesi açısından, sosyal güvenliğin kapsamı oldukça ileridedir. Kayıt dışı sayısının azaltılmasıyla birlikte yaşlılık maaşı alanların sayısı artırılması sistemi daha da geliştirebilir (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>, Erişim tarihi: 18.02.2019).

ILO 102 No’lu sözleşmesinde aile yardımları, iş kazası, ihtiyarlık, ölüm, meslek hastalıkları, malullük, hastalık, analık, işsizlik olmak üzere 9 madde olarak kabul etmiştir (ILO 102 No’lu Sözleşme). Bu bölümde Türkiye’de Sosyal Güvenliğin kapsamı ve ILO standartları çerçevesinde kapsama alınan riskler ifade edilmiştir.

1.2.1. Sağlık Yardımları

Türkiye’de “5510 sayılı Kanunla Genel Sağlık Sigortası” ile her bireyin belirli şartlar kapsamında sağlık güvencesine sahip olabilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsam içerisinde yer alan bireyler “5510 sayılı kanunun 60. Maddesi” nde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Genel sağlık sigortası içerisinde yer alan bireyler “5510 Sayılı kanunun 60. Maddesi” nde yer almasının beraberinde, bu kanunun kapsamı “5754 sayılı kanun” ile belirlenirken, “6111 ve 6191 sayılı kanunlar” ve “665 sayılı KHK” ile genişletilmiştir. Ayrıca hangi bireylerin sigorta kapsamında yer aldığına hangi bireylerin kapsam dışı kaldığına belirlenmesinde tespit etmeyi zorlaştıracı bir yöntem seçilmiştir. Burada ele alınması gereken konulardan biri de gelir testi uygulamasıdır. Sosyal güvencesi olmayan bireyler, yeşil kart kullananlar ve zorunlu sağlık sigortalılık süresi bitenler gelir testi yaptırmak zorundadırlar. Zorunlu sigortalılık süresi bitenler on gün içinde tekrar sigorta yaptırmazlar ise kendiliğinden genel sağlık sigortası kapsamına gireceklerdir. 18 yaşından küçük olan bireyler için gelir testi yapılmasına gerek yoktur. Aile içerisinde birey başına düşen gelir asgari ücretin 1/3’ünden düşükse ödeme yapılmaz (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 455- 469).

Genel sağlık sigortası kapsamında önleyici ve koruyucu sağlık hizmetleri ile muayene, tedavi, analık hali ve yardımcı üreme yöntemleri sağlanması olarak belirlenmiştir (5510 SK: m. 64).

Bunlar haricinde genel sağlık sigortası kapsamında iş kazasında, meslek hastalığında, gibi durumlarda da sağlık giderleri sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanır. Sağlıktan faydalanabilmek için minimum 30 gün sigorta primi ödenmesi gerekmektedir. 4/b statüsünde olanları prim borcunun bulunmaması gerekmektedir (5510 SK: m. 69). GSS primi %12,5’tir. Bu oranda 4/a ile 4/c için işçi hissesi %5işveren hissesi %7,5 olarak belirlenmiştir. 4/b’liler primin tamamından sorumludurlar (5510 SK: m. 81).

ILO çerçevesinde sağlık sigortası; hastalık, hamilelik ve bu sebeplerden kaynaklanan durumlarda sağlanır. İşçi ve hizmetli statüsünde olanların en az %50’si eşleri ve çocukları ile veya ikametinde bulunanların en az %20’si eş ve çocukları ile birlikte, ikametinde bulunanların en az %50’si veya en az 20 işçi çalıştırılan kurumlardaki işçilerin en az %50’si eşleri ve çocukları ile birlikte bu kapsama girer. Yardım niteliği; hastalık veya hamilelik durumunda muayene, tedavi ve ilaç masrafları ve gerekli ilaçların temin edilebilmesi, ayrıca gerekirse hastane ortamında yatarak tedavilerinin sağlanması şeklindedir (ILO 102 No’lu Sözleşme: m. 7-12).

Sağlık yardımının devam ettiği süresi boyunca sağlanır. Ancak farklı hastalık durumunda her bir hastalık için 26 haftalık yardım sınır süreyi koyulabilir. Hastalık ödemesi alan bireyin sağlık güvencesi aksamaz. Ayrıca uzun süreli tedavi gereken

durumlarda farklı hükümler uygulanır. Beyan edilmesi durumunda ekonomik durumuna göre üye ülkeler 26 hafta yerine 13 haftalık süre ile sınırlandırma yapabilir (ILO 102 No’lu Sözleşme: m. 7-12).

1.2.2. Hastalık Ödenekleri

Sigortalının sağlık yardımları genel sağlık sigortası tarafından karşılanmaktadır. Hastalık ödemesi, iş kazası ve meslek hastalığı durumu dışında olan geçici iş göremezlik halidir ve sigortalının bu ödemeyi alabilmesi için son yıl için de minimum 90 gününün olması gerekir. Ödeme üçüncü günden başlar. Ödeme hesaplanırken brüt ücret üzerinden son üç ayın ortalamasının; hastanede yatması durumunda yarısını ve ayakta tedavilerde üçte iki olarak hesaplanır. 4/1(b)’li sigortalı olarak çalışan bireylerin ise prime dair borçlarının olmaması gerekmektedir (5510 SK: m. 15-18).

Sağlanan yardımlar işçinin kusurlu olması ve ihmalinin bulunması durumunda azaltılabilmektedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 349). Hastalanan sigortalı bireyin mazeretsiz doktorun önerilerine riayet etmemesi sonucunda tedavileri uzar veya iş göremezlik oranında artma olursa, gelir 1/4 oranında indirilmektedir. Ağır bir hatası nedeniyle hastalanan sigortalı bireye verilecek gelir hatanın oranına göre 1/3’e kadar indirilerek, kasıtlı bir durum var ise ya da çalıştığı işyerinin yazılı olarak belirtmesine rağmen tedaviyi kabul etmeyen sigortalı bireye ödenecek miktar yarısı oranında ödenmektedir (5510 SK: m. 22).

ILO çerçevesinde hastalık sigortası; iş göremezlik durumunun oluşmasıyla sağlanır. İşçi ve hizmetli statüsünde olanların en az %50’si veya ikamet edenlerin en az %20’si, “ILO 102 No’lu Sözleşmenin 67. Madde” hükümleri doğrultusunda ikamet edenlerin tümü veya en az 20 işçi çalıştırılan yerlerdeki işçilerin en az %50’si bu kapsamda yer alır. Yardımlar “ILO 102 No’lu Sözleşmenin 65,66 ve 67 maddeleri” dikkate alınarak periyodik ödemeler şeklinde yapılabilir. Yardım süresi 26 hafta ile sınırlandırılabilir ve ilk 3 gün ödenek verilmeyebilir (ILO 102 No’lu Sözleşme: m. 13-18).

1.2.3. İşsizlik Yardımları

İşsizlik sigortası ülkemizde 4447 sayılı kanun ile 1999’da uygulanmaya başlanmıştır. Bu kanun işsizlik sigortası haricinde hükümler ifade etmekle birlikte işsizlik sigortası ile ilgili hükümler “46. Maddeden” sonra başlamaktadır. İşsizlik sigortası; işçi çalışırken ve çalışmak istemesine rağmen kusur ya da kabahati olmadan kendi rızası

dışında işsiz kalması durumunda belirli bir süre mağduriyetini karşılayan zorunlu bir sigortadır. Prim oranı işçi ile devlet için %1 ve işveren için %2, toplam da %4'dür.

Kişinin İşsizlik ödeneği için başvurunun yapılmış olması ve iş sözleşmesinin bitmesinin sigortalının isteği ve kusuru dışında bir sebepten dolayı olması gerekmektedir. İşsizlik ödemesi asgari ücretin %80'ini geçmemek üzere brüt kazancının %40'dır ve aylık olarak yatırılır. Hesaplanan işsizlik ödeneği asgari ücretin brüt tutarının %80'ini geçemeyecek şekilde hesaplanmaktadır. Bu süreçte GSS primi fondan karşılanır ve mesleki eğitim faaliyetleri verilir. Ödeme süreleri son 3 yılda 600 gün çalışana 6 ay, 900 gün çalışana 8 ay, 1080 gün çalışana 10 ay yapılır (4447 SK: m. 46-50).

ILO çerçevesinde işsizlik sigortası; "çalışma yeterliliği olan ve iş yapmaya hazır kişinin uygun iş bulamaması veya kazancının durması durumunu kapsamaktadır. İşçi ve hizmetlilerin en az %50'si, işsiz olması durumunda geçim kaynaklarının sözleşmenin 67. Maddesi'nde belirtilen sınırları ihlal etmemesi durumunda tüm ikamet edenler ile en az 20 işçi çalıştırılan kurumlardaki işçilerin en az %50'sini kapsamaktadır. Yardımlar ILO 102 No'lu Sözleşmenin 65,66 ve 67 maddeleri dikkate alınarak periyodik ödemeler şeklinde yapılabilir. 12 aylık bir dönemde 13 hafta ya da ILO 102 No'lu sözleşmenin 67. maddesi uygulanacaksa 12 aylık bir dönemde 26 haftadır. Yardım süresi 12 ay için 13 haftayı sağlaması gerekir. Yardımda ilk yedi gün muaf tutulabilir (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 19-24).

1.2.4. Yaşlılık Yardımları

Ülkemizde son 15 yılda yapılan değişiklikler, sigortalı bireylerin emekli olma durumları incelendiğinde farklı yıllarda başlayan sigortalı olma başlangıcının esas alınmasını ön planda tutan hükümler getirmiştir. Yaşlılık maaşı alabilmek için hak kazanması bakımından '08.09.1999' ve öncesi, '08.09.1999-'30.04.2008' arası, '30.04.2008' sonrası olmak kaydıyla üçe ayrılabilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 390).

08.09.1999 öncesi döneme bakıldığında 4/a, 4/b ve 4/c için farklı şartlar ve kademeli olarak yaş uygulaması söz konusudur. 5434 sayılı kanuna göre Devlet memurları için kadınlarda 20 yıl fiili hizmet ve baylarda 25 yıl fiili hizmet düzenlemesi yapılmıştır. (Tuncay, Ekmekçi, 2012: 390-391). 4/b ise 1479 sayılı kanunla kadınlar için 20, erkekler için 25 yıl prim ödemek koşuluyla (diğer şartları sağlamak koşuluyla) ihtiyarlık maaşı alabiliyordu (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2012: 565).

08.09.1999-30.04.2008 döneminde yasalaşan 4447 sayılı kanunla 4/a sigortalı olanlar; kadın 58, bay 60 yaş, 7000 prim günü (ya da 4500), 25 yıl sigortalılık süresi gerekir. 4/b sigortalı olanlar; kadın 58, bay 60 yaş, 9000 prim günü 25 yıl sigortalılık süresi veya yaştan emekli olabilmek için kadın 60, bay 62 yaş, 5400 prim günü 15 yıl sigortalılık süresi gerekmektedir. Kamu çalışanları 4/c sigortalı olanlar; kadın 58, bay 60 yaş, 9000 prim günü 25 yıl sigortalılık süresi gerekir (506 SK: gm. 81/C).

30.04.2008 sonrası dönemde ise sigortalı olan 4/a çalışanları kadın 58, bay 60 yaş, 7200 gün prim, 25 yıl sigortalılık süresiyken, 4/b ve 4/c kapsamındakiler aynı şartlarla 9000 gün prim ödemesi gerekmektedir. 2036-2048 yılları arası yaş kademeli olarak artarken, sonrasında 65 yaşında emekli olabilecektir.

ILO çerçevesinde Yaşlılık Sigortası, kabul edilen yaştan üzerinde yaşlılık durumunun olmasıdır. Yaş 65'i geçmemeli, fakat özel durumlarda yüksek sınırı belirlenebilir. Tüm çalışan bireyler korunuyor ise belirlenen prim ödeme süresini tamamlayan bireyin çalışma süresince belirlenen yıllık ortalama gün sayısı kadar prim ödemesi gerekmektedir. Yardım yasalarda belirtilmiş olan 15 yıllık prim ödeme ya da çalışma süresi tamamlanması durumunda veya tüm çalışan bireylerin korunması sağlanmış ise yasal prim ödeme sürecini dolduran ve çalışma süresince her yıl ortalama olarak yıllık ortalama gün sayısının yarısı oranında prim ödeyenlere indirimli bir yardım sağlanması teminat altına alınmalıdır. Yardımlar ILO 102 No'lu Sözleşmenin 65,66 ve 67 maddeleri dikkate alınarak periyodik ödemeler şeklinde yapılabilir. Sigortalılar yaşlılık halinin devamlılığı süresince yararlanırlar" (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 25-30).

1.2.5. İş kazası ve Meslek Hastalığı

Bu risk sisteminde "1945 tarihinden itibaren 4772 sayılı İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu" ile girmiştir. "1965'te yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu" ile birlikte iş sözleşmesi ile çalışan bireyler adına tekrar düzenlenmiştir. Bugün ise 5510 sayılı kanun ile uygulanmaktadır (Tuncay, Ekmekçi, 2012: 299).

"5510 sayılı kanunun 13. Maddesi" nde iş kazasının çok geniş kapsamlı tutulduğu görülmektedir. Buna göre Sigortalının işyerinde olduğu esnada olayın başına gelmesi, işverence sürdürülen işte sigortalı kendi adına çalışıyor ise, yürütmekte olduğu iş sebebi ile olayın meydana gelmesi, bir işverene bağlı olan sigortalı bireyin, görevli

olarak farklı yere gitmesi durumunda, asıl işini yapmasa bile bu süre zarfında geçen zamanda olayın meydana gelmesi durumunda, aynı Kanunun “4/1(a) bendi” kapsamında yer alan emziren annenin, çocuğuna süt izni kullandığı için ayrılan zamanlarda, çalışanların, çalıştıran tarafından temin edilen araçla (servis gibi) yolculuk esnasında oluşan ve sigortalı olan bireyi aniden ya da sonrasında bedenen veya psikolojik olarak engelli durumuna getiren olaydır (5510 SK: m. 13). Sözü edilen bu olaylar iş kazası sayılır ve sigortalı olan bireyin sigorta kapsamından faydalanabilmesi için iş kazasının meydana geldiği andan önce belli oranda prim ödemesinin daha önceden yapılmış olması gerekmektedir. Meslek hastalığı ise sigortalı olarak çalışan bireyin yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrar eden bir nedenle ve işin yürütebilme şartlarından dolayı meydana gelen geçici ya da sürekli hastalık, bedensel ya da ruhsal özürlülük durumları olarak “5510 Kanunun 14. Maddesi’nde tanımlanmıştır. Yine aynı kanunun “14. Maddesi”nde oluşan durumun meslek hastalığı olarak adlandırılabilmesi için çalıştığı birimin yönetmeliğinde “Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği” nin bulunması gerekir. Sigortalı olarak çalışan bireyin çalışma gücünü yitirmesi sebebiyle sağlanan olanaklar aynı kanunun “16. maddesinde yer alan geçici veya sürekli iş göremezlik ve ölüm gelirleridir. İş kazası veya meslek hastalığı sebebi ile sigortalı bireye sunulan sağlık hizmetleri genel sağlık sigortası kapsamında verilmektedir” (5510 SK: m. 14-16).

Geçici iş görmezlik ödeneği “5510 sayılı kanunun 18. Maddesinde” yer alır. Bu maddeye göre “sigortalı olarak çalışan bireyin iş kazası veya meslek hastalığı sebebi ile geçici olarak çalışamaması durumunda rapor alması nedeni ile işe gelemediği her gün için ödenen ödenektir. Geçici iş göremezlik ödeneğinin tutarı sigortalı bireyin yatarak tedavi olduğu durumda günlük kazancının yarısıdır. Ayaktan tedavide ise 2/3’dir. Bağımsız olarak sigortalı olan bireyler de prim ya da prime dair borcunun olmaması durumunda bu ödenekten faydalanabilmektedir. Tarım veya ormancılık işinde sürekliliği olmadan çalışan sigortalı bireylerin bu ödenekten faydalanabilmesi için iş kazasının meydana geldiği tarihten en az 10 gün öncesinde tescillerinin yapılmış olmaları, sigortalılık süresinin bitmiş olmaması prime ilişkin borcunun olmaması gerekmektedir”. Bağımsız olarak çalışan bireylere sağlanan sürekli iş göremezlik geliri “5510 sayılı kanunun 19. maddesinde belirtilmiştir”. “Sigortalı olarak çalışan bireyin iş kazası veya meslek hastalığı sebebi ile Sağlık Kurulu tarafından mesleğinde

kazanma gücünün en az %10 oranında azalması durumunda verilen bir yardım ödeneğidir. Sigortalı bireye sağlanan bu gelir sigortalı kişi iyileşene kadar sürekliliğini korur (5510 SK: m. 18-19).

İş kazaları ve meslek hastalığına bağlı olarak vefat eden sigortalının hak sahiplerine gerekli şartların sağlanması koşuluyla ölüm aylığı bağlanabilmektedir. Anne ve babaya bağlanan gelir toplamı ölüm gelirinin %25'inden daha fazla olamaz". "37. Madde" ye istinaden kız çocukları evlenmeleri durumunda almakta oldukları aylığın 2 yıllık miktarı evlenme ödeneği olarak verilmektedir. Evlenenmiş olan kız çocuğunun boşanması durumunda tekrar aylığın bağlanması için 2 yıllık sürenin dolması gerekir. Aynı kanunun "37. Madde" sinde ölen sigortalı bireyin eşine, eşi yok ise çocuklarına, çocuklarının olmaması halinde anne-babasına, onların da ölmüş olması durumunda kardeşlerine cenaze ödeneği ödenmektedir. Kısa vadeli sigorta kolları primi %2 olarak belirlenmiştir. 4/c kamu çalışanları kapsam dışındadır (5510 SK: m. 34-37).

ILO çerçevesinde iş kazası ya da meslek hastalığı, vücut eksikliği ile kişinin işini göremez hale gelmesi, kazanç sağlayamaması ve sorumlu olduğu ailesine gelir sağlayamaması durumlarıdır. Kapsam dahilinde olmak için kaza anında çalıştırılıyor olmak yeterlidir. Yatarak ya da ayakta yapılan sağlık müdahaleleri yardım kapsamındadır. Geçici iş göremezlik, periyodik ödemeler şeklinde yapılabilir (ILO 102 No'lu Sözleşme 65. ve 66. maddelere uygun olarak). Kazanma gücünün kısmi kaybı ya da bu derecede beden noksanlığı söz konusu ise tam kayıpta belirlenen miktarlara göre tespit edilecek oranlar üzerinden periyodik ödemeler şeklindedir. Geçici iş göremezlik için yararlanma süresi ilk üç gün için verilmeyebilir (ILO 102 No'lu Sözleşme: m.31-38).

1.2.6. Aile Yardımları

ILO'nun 102 No'lu sözleşmesinde 9 norm belirtilmektedir. Türkiye bu risklerden 8'ine koruma sağlarken, aile yardımları için güvence sağlamamıştır. ILO'nun 102 Sayılı Sözleşmesi ile getirilen standartlar çerçevesinde aile yardım sigortası kapsamındaki üyeler, korunanlara aşağıda belirtilen kriterlere göre yardım yapılmasını sağlar (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 39-40).

Aile Yardımları ile sosyal güvence altına alınan gruplar; "bütün işçi ve hizmetlilerin yüzde ellisinden az olmamak üzere, mevzuatla tayin olunan işçi ve hizmetli kategorileri, bütün mukimlerin yüzde yirmisinden az olmamak üzere mevzuatla tayin

olunan faal nüfus kategorileri, çocuk geçindirmekle mükellef olduğu süre içinde geçim kaynakları mevzuatla tayin olunan hadleri aşmayan bütün mukimler, İLO 102 No’lu sözleşme 3 üncü maddeye göre bir beyanın yapılmış olması halinde en az 20 kişi çalıştıran sınai işyerlerindeki bütün işçi ve hizmetlilerin yüzde ellisinden az olmamak üzere mevzuatla tayin olunan işçi ve hizmetli” kategorileri şeklinde sıralanmıştır (ILO 102 No’lu Sözleşme: m. 41).

Aile Yardımları kapsamında yapılacak yardımlar, “mevzuatla tayin edilmiş bir staj süresini tamamlayan her korunan kimseye periyodik ödemeler yapılması veya çocuklara yiyecek, giyecek, mesken, tatil geçirme yerleri veya ev idaresinde yardım sağlanması” şeklindedir (ILO 102 No’lu Sözleşme: m. 42).

Belirtilen yardımlar “en az mevzuatla tayin edilen şekle göre, muayyen bir süre içinde 3 aylık prim ödeme veya çalışma yahut bir senelik ikamet şartlarından birini yerine getiren korunan kimseler için teminat altına alınır. Yapılacak yardımların tutarı, İLO 102 No’lu Sözleşmenin 66’ncı maddede belirtilen esaslara uygun olarak tespit edilecek bir erkek işçinin ücretinin %3 ü ile korunan kimselerin çocukları sayısının çarpımına veya bu ücretin %1,5 u ile bütün mukimlerin çocukları sayısının çarpımına eşit olmalıdır. Periyodik ödemeler şeklinde yapılacak yardımlar, yardımı gerektiren halin devamı süresince yararlanılabilir” (ILO 102 No’lu Sözleşme m. 43-45).

1.2.7. Analık Yardımları

Analık sigortası sigortalı kadın ve sigortalı bayın çalışmayan eşi için düzenlenen bir sigortadır. Gebelikte bebeğin doğumu öncesi sekiz ve sonrası sekiz (çoğul gebelikte on) hafta olan zamanı kapsar. Kişiye geçici işgöremezlik ve emzirme ödeneği sağlanır. Emzirme ödeneği için son bir yılda minimum 120 sigorta primi bildirilmesi gerekmektedir. Emzirme ödeneği 2019 ocak ayı itibari ile 178 TL’dir. Sigortalının sağlık yardımları genel sağlık sigortası tarafından karşılanmaktadır. Sigortalının bu ödemeyi alabilmesi için son yıl için de minimum 90 gününün olması gerekir. Ödeme hesaplanırken brüt ücret üzerinden son üç ayın ortalamasının; hastanede yatması durumunda yarısını ve ayakta tedavilerde üçte iki olarak hesaplanır (5510 SK: m. 15-18).

İLO çerçevesinde Analık Sigortası, doğum, gebelik ve hastalık gibi nedenler ve buna bağlı gelişen durumlardan gelirin kesilmesi halidir. İşçi ve hizmetlilerin %50’sinden daha az olmayacak şekilde bu kategori kapsamında yer alan kadınlara ve analık sağlık

yardımları gerekli olan erkeklerin eşleri kapsam dahilindedir. Belirlenen bir staj süresinin bitmiş olması gerekir. Yardımın niteliği, hamilelik, doğum ve bunların neticesinde meydana gelebilecek hastalıklar ile ilgili giderlerdir. Bu sebeplerden dolayı iş göremezliğin oluşması sonucu verilen periyodik ödemeler yapılır. Sağlık yardımı ve iş göremezlik ödeneği bu durumun devam ettiği süre boyunca verilir. Periyodik ödemeler bazı kurumlarda 12 hafta olarak sınırlandırılabilir. Yasa da daha fazla bir zaman belirtilmişse bu süreden daha kısa olmamalıdır (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 46-52).

1.2.8. Malullük Yardımları

Malullük, kişinin çalışma yeteneğinin kısmen ya da tümüyle kayba uğramasına sebep olan bir durumdur (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2012: 501). 4/a ve/b kapsamı içerisinde olan sigortalı bireylerin çeşitli sebeplerle çalışma yeteneğini ya da meslekte kazanma gücünün minimum %60'ını, 4/1 (c) kapsamında sigortalılar için çalışma gücünün en az %60'ını ya da işini yapamayacak şekilde olması, bu durumun yetkili hastane vb. sağlık kurulları tarafınca hazırlanan raporlarla belirlenenler malul sayılmaktadır. Çalışma gücü kaybı bedensel ya da zihinsel kayıp neticesi eskisine oranla düşük gelir sağlanmasıdır. Meslekte kazanma gücü kaybı ise, mesleğinin veya yapılmakta olan işin yapılabilmesi için gerekli olan özelliklerin kaybedilmesidir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 362). Sigortalının işe başlamadan önce rahatsızlığı söz konusuysa bu haktan yararlanamaz. Malullükte 1800 gün ve on yıl sigortalılık süresi şartı bulunmaktadır. Bakıma muhtaç durum söz konusu ise sigortalılık süresi koşulu aranmaz (5510 SK: m. 25-27).

“ILO çerçevesinde malullük sigortası, mesleğini yapabilme gücünün tamamen ya da kısmen kaybedilmesi veya hastalık ödemeleri kesilmesine rağmen sigortalının çalışamaması durumudur. Hizmetli olarak çalışanların en az %50'si veya ikamet edenlerin en az %20'si, maluliyet dönemindeki geçim kaynakları ILO 102 No'lu Sözleşme 67. Madde hükümleri doğrultusunda ikamet edenlerin tamamı veya en az 20 işçi çalıştırılan yerlerdeki işçilerin en az %50'sini kapsar. Sigorta süresi, ikamet süresi ve prim ödeme süresi gibi şartlar bulunmaktadır. Maluliyet devam ettiği sürece kişi faydalanır (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 53-58).

1.2.9. Ölüm Yardımları

Ölüm sigortası; sigortalının ölmesi neticesinde hak sahiplerine maaş bağlanması ya da toplu ödeme yapılması, cenaze ve evlenme ödemesi gibi haklar sağlayan bir güvencedir. Sigortalının ölümü meslek hastalığı ya da iş kazası sebebiyle ölen çalışan için hak sahiplerine gelir bağlanır. 4/b ve 4/c sigortalıları için 1800 gün 4/a sigortalıları için 900 gün ve 5 yıl sigortalılık süresi gerekir. 4/a çalışanları için borçlanmalar haricinde belirtilen gün yeterlidir. Aksi halde borçlanma ile 1800 gün gerekmektedir. Dul eşin bu haktan faydalanabilmesi için evlenmemesi gerekmektedir (5510 SK: m. 32). Hesaplanan aylıkta çocuk olması durumunda dul eşe %50, olmaması durumunda da %75 oranında bağlanır (5510 SK: m. 34).

5510 sayılı Kanunun m.5/1(a), (b), (e) bentleri hariç çalışması ya da farklı bir ülkenin mevzuatına bağlı olarak çalışmama veya sigortalı olması sebebi ile gelir ödenmemiş olması ölüm aylığı alabilmek için gerekli olan şartlardır. Çocuklara %25 oranında ölüm gelir ödenir. Ölen sigortalının kızının evli olması durumunda maaş bağlanmaz, bağlandı ise kesilir. Çalışma gücünü en az %60 kaybeden çocuk için medeni durum, öğrencilik, yaş şartı aranmaz. Erkek çocuk öğrenim görmüyor ise 18 yaşına kadar maaş alır. Lise düzeyinde 20, üniversite ve sonrası için 25 yaş sınırı vardır (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 426).

Ayrıca sigortalı bireyin vefat etmesi durumunda çocuk anne babasız kalmış ise baya sonradan bu duruma ile karşılaşmış ise, anne babası arasında evlilik bağı bulunmayan ya da sigortalı bireyin ölümdezin durumunda evlilik bağı var iken anne ve babası sonradan evlenen çocuklar ile maaş alan başka hak sahibi yok ise oran %50'dir. Toptan ödeme çok olağan bir durum olmayıp aylık bağlanma olanağı var ise aylık olarak ödenir, bireylerin bu durum ile ilgili tercih olanağı yoktur. Ayrıca herhangi bir işlem yapılmadan ölüm aylığını hak eden bireyler sağlıktan faydalanırlar.

ILO çerçevesinde ölüm sigortası, erkek işçinin ölmesi nedeni ile bireyin eş ve evlatlarının ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Çalışanın hak sahipleri eş ve çocuklarıdır. Sigorta süresi, ikamet süresi, çalışma süresi ve prim ödeme süresi gibi şartlar bulunmaktadır. Yardım düzenli ödeme şeklide olur ve yardıma muhtaç olduğu süre boyunca yararlanır (ILO 102 No'lu Sözleşme: m. 59-64).

1.3. ILO Sosyal Güvenlik Standartları Çerçevesinde Aile Yardımları Kavram ve Kapsamı

Sosyal güvenlik stratejilerinin özünde, oluşabilecek risklere karşı insanları güvence altına alma anlayışı yer almaktadır. Strateji ve politikalar, devletlerin ana unsuru olan aileyi ve ailenin en önemli unsuru çocuğu temel alan bir anlayış ile bir araya gelmediği sürece insanlar gerçek manada güvence altına almış olarak kabul göremez. Bazı devletlerde aile yardımları bir sosyal sigorta kolu olarak görülürken bazı ülkelerde ise primli sistem kapsamında güvence altına alınan bireyin evliliği ya da çocuk sayısına göre verilen gelir yardımları olarak görülmektedir. Aile yardımlarına dair uygulamalar devletlerarası değişebildiği gibi, aile anlayışı ve kavramı da çeşitli farklılıklara sahip olabilmektedir (Atatanır, 2011: 143).

1.3.1. Aile Yardımları Kavramı

Sosyal güvenlik stratejileri açısından aile kavramı günümüzde önemli bir değişim içinde bulunmaktadır. Toplumdaki boşanma sayılarının artması, tek çocuklu ailelerin çoğalması, geniş aile kavramından çekirdek aileye doğru yaşanan değişim ve bununla eş değer olarak artan yeni yardım türleri, sosyal güvenlik harcamalarının kapsamının değişmesine neden olan önemli demografik gelişmelerdir (Steck, 2009: 14).

Ülkelerdeki doğurganlığın azalması ile birlikte çocuk sahibi olmayan aileler çoğalmakta ve çocuğun bakımını üstlenmede tek yetişkin olarak yer alma sayılarında da ciddi artışlar söz konusudur. Türkiye’de 1990’da boşanma sayısı 25 bin 712 iken, 2018’de 128 bin 411’e çıkmıştır (TÜİK, 2018). Bu yönüyle bakıldığında yalnız yaşayan anne oranı kritiktir. Bir çocuklu ailelerde her 10 aileden 9’unda ailenin sorumluluğunu üstlenen kadındır. Avrupa Birliği ülkelerinde ise bir çocuklu ailelerin %85’inde anne, çocukların sorumluluğunu almaktadır. Söz konusu istatistikler evlilik harici çocuk sahibi olunması, boşanmaların ya da ayrı yaşayan kadınların oranının yüksek olduklarını göstermektedir (Kurtulmuş, 1998, 10).

Daha önceki aile kavramı değerlendirildiğinde birden fazla kuşağın birlikte ve kırsal kesimde yaşadığı bu geniş aileler, tüm aile bireylerinin bir arada çalışarak, üretime katkıda bulunduğu topluluklardır. Günümüz çekirdek aileleri ise, şehirlerde var olmuş ve üretim şartlarına bağlı birimlerdir. Bu nedenlerle aile bireyleri, çalışma hayatının aile dışında yer alması ile ilişkili olarak bağımsız insanlar olmaya başlamıştır. Söz konusu koşullar, şehir hayatına göre dönüşüme uğramış, insanlar üretime direkt

katkıda bulunarak bağımsız bir şekilde sosyal güvenlik sisteminin üyesi olmuşlardır (Bosco ve Hutsebaut, 1996:137; Chassard, 1995: 64). Böylece hayata dair risklere karşı insanların kişisel sorumlulukları oluşmuştur. Aile kavramı sadece refahın yükseltilmesi zorunlu bir oluşum olmaktan çıkmıştır. Aile bütüncül olarak değerlendirilmekten ziyade, bireysel ve özel risk grupları bazında hizmetlerin geliştirilmesi yönünde bir eğilim söz konusu olmuştur (Çoban ve Özbesler, 2009: 34).

Parasal daralmaların yaşanması ile ekonominin kötü olduğu zamanlarda ortaya çıkan sosyal yardımların bütçeye getirdiği yükü, işsizlik oranlarının yükselmesi, fakirlik ile birlikte sosyal güvenlik stratejilerinin, toplumlardaki tüm aileleri kapsama altına almak yerine risk barındıran engelli, yaşlı, fakir ve tek ebeveynli aileler gibi özel birimlere eğildiği ifade edilebilir. Bu süreçte, çocukların gelişiminde aileye getirilen masrafların sosyalleştirilmesi düşüncesiyle yetişkinlerin güvence altına alınması ve desteklenmesi bağlamında sosyal güvenlik, gelir sağlayıcı aile yardım sistemi ve istihdam ortaya çıkmıştır (Aile ve Sosyal Araştırmalar G.M., 2006: 4).

Aileyi kapsayan destek ve yardımlar, teknoloji ve sanayinin bir sonucu olarak alışagelmış ailenin yapısının dönüşmesi ve bağımlı iş görmenin yayılması gibi sebeplerle sosyal bir zorunluluk olmaktadır. Orta sınıfa ait refah düzeyinin azalması gibi durumlar yoksulluğu engelleyici politikaların ve tedbirlerin bu sınıfa yayılmasını, aileyi destekleyen politikalarda çocukların riskler açısından güvence altına alınması gibi düşünceleri gündeme getirmektedir (Kurtulmuş,1998: 7).

Refah devletlerin stratejilerinde söz konusu aile yardımları ise, genellikle ülkenin, direkt ya da dolaylı bir şekilde, aileye dair belirlediği bütün politika, karar ve uygulamaları içinde barındıran geniş kapsamlı faaliyetler bütünüdür (Songül, 2010: 7). Aile yardımları direkt olarak aileyi temel alan ve istenen hedeflere ulaşmak için tasarlanmış stratejilerdir. Sonuçları itibariyle aile üzerinde önemli etkilere sebep olabilmektedir. Aile yaşantısını destekleme, sürekli gelir ve istihdam sağlama, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca ailesi olmayan bireyler için yerini alabilecek aile dışı birimleri oluşturmaya dair hizmetlerde söz konusudur (Songül, 2010: 13).

“Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (ISSA)” ise, aile yardımlarına dair stratejileri, sadece aile hayatını kapsayan limitli şartlara bağlı verilen özel bir destek olarak tanımlamaktadır. Ayrıca ailelerin yeterli yaşam koşullarını koruyabilmeleri ve

gelişimleri amacıyla ihtiyacı olan olanakları sağlayıcı ayni veya nakdi imkanlar şeklinde ifade etmektedir (Seyyar ve Oğlak, 2004: 737).

Ülkemizin 1952’de çeşitli maddelerini kabul ettiği “ILO’nun 102 No’lu Sözleşmesi’nin 40’ıncı maddesinde” aile yardımları “yardım yapılacak hal, mevzuatla tayin olunacağı şekilde, çocukların geçimini sağlama mükellefiyeti” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu yasada çalışanların sigortalanması telkin edilmiş ve riskler bazında aile yardımları, iş kazası, analık, hastalık, işsizlik, malullük, meslek hastalığı, ihtiyarlık, ölüm sigorta kolları tespit edilmiştir (www.ilo.org, Erişim tarihi: 05.03.2019).

Sosyal güvenlik stratejileri aileyi temel alan ve güçlendirmeye dair uygulamalar içinde en efektif olan politikalardır. Aile ve bireylerinin korunması ve desteklenmesi gelişmiş devletlerin birçoğunda resmi politika olarak kabul edilmekte ve en efektif araç olan sosyal güvenlik politikaları uygulanmaktadır (Kurtulmuş, 1998: 14). Aile yardımları, yeniden gelir dağılımında önemli bir faktördür ve özellikle çocukların aile içinde güvence altına alınması açısından etkin bir rol almaktadır (Lee, 2007: 23- 24).

Sosyal güvenlik sistemi kapsamında aile yardımlarının finanse edilmesini ön gören iki önemli sebep yer almaktadır. Birincisi, kadınların iş hayatında yer alabilmesi ve çocuk sahibi olabilmesine imkân tanıyan dengeleyici bir araç olabilmesidir. Böylece kadına dair aktif çalışma stratejileri ile birlikte devam ettirilebilecek ve ailelerin iktisadi manada aleyhine işleyen sürece yön verebilmesi mümkün olacaktır. İkinci neden ise, yoksulluk ile mücadelede gelirin yeniden dağılmasında dair uygulamaları içeren aile yardım politikaları, risk altında olan ailenin, asgari bir gelirle güvence altına alınması ve bütüncül olarak ailenin korunmasını amaçlamaktadır (Prud’homme, 2004: 8). Aile, sosyal devlet yapısında çekirdek birim olarak görülmüş, iş görenlerin güvenceleri değerlendirilirken, insanlara yönelik sosyal yardım uygulamalarında aile bireylerinin refahının yükseltilmesi temel alınmıştır (Çoban ve Özbesler, 2009: 34).

1.3.2. Aile Yardımlarının Kapsamı

Teknolojinin gelişimi ve sanayileşmenin sonucu olarak meydana gelen demografik değişim, gelişmiş devletlerde doğum oranlarının azalmasına ve yaşı ilerlemiş nüfusun toplum içerisindeki oranının artmasına sebebiyet vermiştir. Yaşı ilerleyen bireylerin ülkeye ekonomik ve sosyal güvence yönüyle etkisi negatiftir. Bu olumsuz sürecin durdurulması ve tekrar genç bir nüfusun sağlanması amacıyla çalışmakta olan

kadınların çocuk sahibi olmaları teşvik edilmektedir. Bu amaçlarla da ailelere çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Bununla birlikte, gelir dağılımlarındaki adaletin sağlanması ve yoksulluğun önüne geçilmesi amacıyla aile yardımları hayata geçirilmektedir (Şentürk, 2015: 103).

Finansman açısından aile yardımları devletlerin politikalarına göre farklılık göstermektedir. Bu yardımlara kimi ülkeler primler ve devlet katkısı ile finansman sağlarken kimileri de vergilerle finansman sağlamaktadır. Ülkemizde aile yardımı niteliği taşıyan çeşitli yardımlar söz konusudur ama resmi olarak gerçekleştirilen bir aile sigortası kolu yer almamaktadır. Fakirlik ve gelir eşitsizliğinin engellenmesinde, ülke huzurunun yerine getirilmesinde sosyal güvenlik sistemi faaliyetleri kritik bir öneme sahiptir. Türkiye’de bu faaliyetlere dair kurumlarla birlikte çeşitli hukuki düzenlemeler hayata geçirilmiştir. SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) sosyal sigorta uygulamaları için, ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) ise, sosyal yardımlar amacıyla kurularak gerekli faaliyetlerin icrasında etkinlik sağlanması hedeflenmiştir (Zengin ve ark., 2012: 140).

Ülkemiz, 1974’te İLO’ nun “102 No’lu sözleşmesini kısmen kabul etmiştir. 1999’da ise, yine aynı sözleşmede mevcut işsizlik sigortası uygulaması kanunlaşarak faaliyete geçmiştir. Aile sigortası Türkiye’de resmi olarak uygulanmamakta ancak aile yardımı olarak kabul edilebilecek birçok yardım yerine getirilmektedir (www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm, erişim tarihi: 08.03.2019).

Şartlı Nakit Transferi: Ülkemizdeki sosyal uyumun artırılması ve fakirliğin azaltılması amacıyla çabalar artarak sürmektedir. Ülkemizin Dünya Bankası tarafından da finansal yönüyle desteklenen 2001 krizine yanıt olarak Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) hayata geçirilmiştir. Bu proje ile birlikte krizin fakir ailelere olan etkilerini azaltmak, halihazırda sosyal güvenlik uygulamalarını genişletmek ve güçlendirmek hedefleri doğrultusunda tasarlanmıştır. SRAP çerçevesinde Şartlı Nakit Transferi Programı amaçlar doğrultusunda başlatılmıştır. Fakirlere yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerine olan talepleri desteklemek amacıyla, olumlu davranış değişikliği koşuluna bağlı olarak Şartlı Nakit Transferi Programı sürekli nakit transferleri sunmaktadır. Çocuklara ve ailelere Şartlı Nakit Transferi Programı çerçevesinde şartlı sağlık, gebelik ve eğitim yardımları yapılmaktadır (Çoğurcu ve ark., 2012: 5).

Şartlı Eğitim Yardımı: En yoksul %6'lık diliminde olan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarının okul kayıtlarının yapılabilmesi, eğitimi devam eden ilk ve ortaöğretim düzeyindeki çocuklarınsa en az %80 devam yüzdesiyle eğitim hayatlarını sürdürmeleri şartı ile ailelere nakden kişi başı yardım etmektedir. Nakdi yardım miktarı ilk okula giden erkek çocuklar için aylık 35,00 TL, kız çocuklar için 40,00 TL, orta okula giden erkek çocuklarda 50,00 TL, kız çocuklar için 60,00 TL'dir. Ödenen bu miktarlar eğitim dönemi boyunca aylık olarak yapılmaktadır. 2 milyona yakın öğrenciye şartlı eğitim yardımı yapılmış olup, eğitim yardımı yapılan öğrencilerin ailelerine yarım milyara yakın kaynak aktarılmıştır. Okula giden çocuklara bu vesileyle yardım etmeyi hedeflemektedir. Yapılan bu yardımlar neticesinde çocukların devamsızlık oranını azaltarak okula gitmeleri sağlanmaktadır (Kayam, 2014: 25).

Şartlı Sağlık Yardımı: Şartlı nakit transferi programı kapsamında, yoksulluk sınırı altında bulunan ailelere 0-6 yaş grubu içerisinde yer alan çocuklarını düzenli aralıklarla sağlık kontrolüne getirmeleri şartı ile bu ailelere nakit para transferi yapılmaktadır. İlk olarak yalnızca 0-6 yaş grubundaki çocuklara uygulanmaktaydı. Fakat 2005 tarihinden sonra doğum yapan anneler ve hamile kadınlar için de uygulanmıştır. Çocuklara yapılan sağlık kontrolleri yaşlara göre değişiklik göstermektedir. Bu sağlık kontrollerinin 0-6 ay arasındaki bebek için her ay, 6-12 ay arası bebekler için 2 ayda bir, 1-6 yaş arasındaki çocuklar için ise 6 ayda bir yapılması gerekmektedir. Hamile kadınlar için sağlık kontrolleri doğum yapacağı tarihe kadar en az 2 kez yapılmalıdır. Şartlı sağlık yardımları neticesinde yapılan yardımlar annenin, anne hayatta değil ise babanın hesabına yatırılmaktadır. Yapılan bu ödemeler bebek 1 yaşına gelene kadar 2 ayda bir, 1 yaş - 6 yaş döneminde 6 ayda bir olacak şekilde yapılmaktadır (<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/saglik-yardimlari>, Erişim tarihi: 10.03.2019).

Hamile kadınlar için yapılan bu nakdi ödemeler ise hamilelik dönemi içerisinde gittikleri iki sağlık kontrolü için bir ödeme, doğumun hastanede yapılması durumunda bir kez olmak üzere doğum yardımı, doğumdan sonraki iki aylık dönem için ise çocuk yardımı yapılmaktadır. Şartlı sağlık yardımı 2019 tarihi itibari ile, çocuklar için aylık 35,00 TL, hamile kadınlar için aylık 35,00 TL, ayrıca doğumun hastanede yapılması durumunda bir defaya mahsus 75,00 TL ve doğumdan sonraki 2 aylık 35,00 TL nakdi olarak yapılmaktadır. Bir yıllık süre boyunca yaklaşık olarak 1 milyon çocuğa sağlık

yardımları yapılabilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalara göre yine bir yıllık süre kapsamında yoksulluk sınırında bulunan ve doğum yapan 37 bin hamile kadına doğum yardımı yapılmıştır. Yine araştırmalar gösteriyor ki, bir yılda düzenli aralıklarla kontrole giden hamile kadın sayısı 88 bin olup bu kadınlara toplamda 285 milyon TL şartlı sağlık yardımında bulunulmuştur (<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/saglik-yardimlari>, Erişim tarihi: 10.03.2019).

Asgari Geçim İndirimi: Asgari geçim indirimi, maaşlı olarak çalışan bireylerin ellerine geçen gelirin belirli bir miktarının vergiden muaf tutulması kapsamında “193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 32’nci maddesinde” yer almaktadır. Bu kanun kapsamında gelir vergisinden muaf olacak kişinin kendisi, eşi ve çocukları için bazı oranlar belirtilmiştir. Bu oranlar çalışan bireyden alınmış olan vergiden ne kadarından muaf olduğu tespit edilip, kalan tutarların aylık düzenli olarak çalışan bireye ödenmesi sureti ile belirlenir. Bu madde kapsamında çalışan bireyin çocuğunun olması yapılacak iade miktarında önemli bir unsurdur. Yani devlet çalışan bireylere çocuk sayıları kadar bir vergi muafiyeti getirmektedir. Yapılan çalışmalar gösteriyor ki bir yıllık asgari geçim indirimi kapsamında çocuk başına yapılan indirim 2 çocuğa kadar 13,52, 2 çocuktan daha çok çocuk için ise çocuk başına 9 TL’dir. Eğer anne ve baba her ikisi de çalışıyorsa çocuk başına ödenen tutar sadece eşlerden birine ödenmektedir (Şentürk, 2015: 111).

Devlet Memurları İçin Aile ve Doğum Yardımı: Kamu personeli olması nedeniyle yapılan aile ve doğum yardımlarına ilişkin unsurlar ‘657 Sayılı Kanun’da yer almaktadır. ‘657 Sayılı Kanun’un 202’nci maddesinde’ evli olan devlet memurlarına bu yardımın yapılacağı belirtilmektedir. Yapılacak bu yardımın tespit edilmesinde, evlatlarından her biri için 250 gösterge miktarının, çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan ücret almayan eşi için 2131 gösterge miktarının aylık olarak belirlenen maaş katsayısı ile çarpılması neticesinde bulunan rakamın işleme alınacağı belirtilmektedir (657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Erişim tarihi: 10.03.2019).

Aile yardımı, memurlara her ay maaşları ile birlikte yatırılmakta olup, eşlerden her ikisinin de memur olması durumunda sadece erkeğe aile yardımı ödenmektedir. Memurlara eşleri için yatırılan aile yardımı eşinden boşanma ya da eşinin ölmesi durumunda ödenmez. Memurlara doğum yardımı da ödenmektedir. Doğum yardımı kapsamındaki düzenleme ‘657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 207’nci maddesinde’

yer almaktadır. Madde kapsamında, devlet memuru olup çocuğu doğan bireye, 2500 gösterge miktarının aylık katsayısı ile çarpılması sonucu ortaya çıkan rakam doğum yardımı olarak yatırılır. İki eş de memursa sadece babaya ödenir. Anne veya babadan birinin iş akdi gereği yapılan doğum yardımı miktarı daha fazla ise, memur olan bireye ayrıca doğum yardımı ödeneği yapılmaz, daha düşük ise sadece aradaki fark kadar ödeme yapılır (657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Erişim tarihi: 10.03.2019).

Devlet memuru olan bireylere 2019 yılı itibari ile 0-6 yaş çocuklar için çocuk başına her ay yaklaşık 65,20 TL çocuk yardımı yapılmaktadır. Ayrıca doğum yardımı olarak da yine 2019 verilerine göre, ilk çocuğa 300,00 TL, 2. çocuğa 400,00 TL, şeklinde ödenmektedir. Yaşlanma probleminin üstesinden gelebilmek, doğurganlık hızını arttırabilmek adına çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Yapılan bu düzenlemeler kapsamında doğum yardımının 1 yıllık maliyeti ‘‘Türkiye İstatistik Kurumu’’ tarafından hesaplanmış ve bu oranın yarım milyar liranın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan hesaplamanın sonrasındaki yıllarda çocuk sayısında azalma olması sebebiyle maliyette de bir azalma görülmüştür. Ülkemizde aile ve çocuk yardımlarına bakıldığında asıl amacın çocuğu teşvik etmek ve sağlıklı nesiller dünyaya getirebilmek için yapıldığı görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019).

Eğitim Yardımı: ‘‘5434 sayılı kanunun Ek 79 uncu maddesinin altıncı fıkrasında yer alan şehit ve malullerin çocuklarına; ilk okul öğrencileri için (1250), lise öğrencileri için (1875) ve yüksek öğretim öğrencileri için (2500) gösterge miktarının memurun maaş katsayısı ile çarpımı neticesinde ortaya çıkan miktar kadar her ay eğitim ve öğretim yardımı ödenir. Bu yardımlar ‘yıl içerisinde bir kez olmak şartı ile ve o dönemde öğrenci olduklarını gösteren öğrenci belgesi ile müracaat etmeleri sonucu, talep ettikleri yılın Eylül ayında geçerli olan memurun maaşının katsayısına göre hesaplanarak başvurdukları ay içerisinde ödenir’ hükmü ile yatırılır. Bu hüküm çerçevesinde 2018 verilerine göre öğrencilere yıllık toplam ilköğretim öğrencileri (1-8. Sınıflar) için 1.769,10 TL, lise öğrencileri için: 2 bin 653,65 TL, yüksek öğretim öğrencileri için: 3.538,20 TL ödenecektir’’ (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5434.pdf>, Erişim tarihi: 11.03.2019).

Kreşte Ücretsiz Bakım: ‘‘30.04.2015 tarihli ve 29342 sayılı’’ Resmî Gazete’de yayınlanan ‘‘Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğin 50’nci maddesinde ‘kurumların kapasitelerinin %3’ü, il müdürlüğü tarafından belirlenen çocukların ücretsiz olarak faydalanabilmeleri için ayrılır’’ hükmü yer alır. Yine bu yönetmelik kapsamında

ücretsiz olarak yararlanabilecekler; “ekonomik durumları ne olursa olsun tüm şehit ve gazi çocukları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı kurumlarda yaşayan koruma altındaki çocuklar, cezaevlerinde olup tutuklu bulunan kadınlar ile birlikte yaşayan çocuklar, maddi durumu yerinde olmayan ailelerin çocukları ile maddi sıkıntı çeken anne ya da babası ölmüş çocuklar, aile bireylerinden biri ile yaşayan çocuklar, engelli ebeveyni olan çocuklar, kadın sığınma evinde kalan ya da boşanan kadınların çocukları” olarak belirtilmiştir.

Doğum Yardımı ve Çeyiz Hesabı: “07/04/2015 tarihli 29319 sayılı” Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 16’ncı maddesinde” her Türk vatandaşına doğum yardımı yapılması yasalaştırılmıştır. Yasada “Türk vatandaşlarına, canlı doğan birinci çocuğu için 300,00 TL, ikinci çocuğu için 400,00 TL, üçüncü ve sonraki çocukları için 600,00 TL doğum yardımı yapılır” hükmü yer almaktadır. Yapılacak bu yardım ‘Türk vatandaşı olan anne ya da babaya, her ikisinin de Türk vatandaşı olması durumunda anneye ödenir” ibaresi yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, sayı: 29319, tarih:07.04.2015).

Yasada doğum yardımı, herhangi bir sigorta kuruluşuna kaydolup olmamasına bakılmaksızın tüm herkese yapılacağı belirtilmiştir. Bu yardımın ödenmesi kapsamında “10 uncu Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Eylem Planı’na” atıfta bulunulmuştur. Bu plan kapsamında bu tarz yardımların devam edeceği bildirilmiştir. “Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Eylem Planı’nda Türkiye’nin ekonomik açıdan ve sosyal bakımdan gelişmesine destek olmak adına dinamik nüfusun korunabilmesi, aile yapısının güçlendirilmesi ve böylece sosyal refah ve sosyal sermayenin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu plan 4 amaçtan oluşmaktadır. Bu amaçlar; ailenin refah düzeyinin korunması ve ailelerin birliğinin güçlendirilmesi, nesiller arası dayanışmanın kuvvetlendirilmesi, iş ve aile yaşamının birlikte uyum içinde yürütülmesinin sağlanması, toplam doğurganlık eğrisinin yenilenme oranının artırılmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM: AİLE YARDIMLARININ AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDEKİ UYGULAMALARI

Avrupa’da Almanya ile ilk adımları atılan aile yardımları çalışmaları ve uygulamaları diğer ülkeler tarafından örnek teşkil etmiş ve bu doğrultuda benzer uygulamalar gerçekleştirilerek gelişim göstermiştir. Aile yardımlarının belirli bir düzeye erişmesi bu alana hassasiyetle yaklaşan Avrupa ülkelerinin özellikle sosyal güvenlik konusunda geliştirmeye yönelik attığı adımlar açısından etkisi oldukça önemli olmuştur. ILO sözleşmeleri ile sosyal güvenlik anlayışının tüm Dünya ülkeleri tarafından benimsenmesi bu etkinin en önemli getirisi olmuştur (Aydos, 2014: 7).

2.1. Orta Avrupa Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları

Bu bölümde Almanya, Avusturya, Belçika ve Fransa’da aile yardımları uygulamaları incelenecektir.

2.1.1. Almanya’da Aile Yardımları Uygulamaları

Sosyal devlet ilkesini benimsemiş ve bu durumu anayasalarının 20. maddesinin birinci fıkrasında belirten Almanya çeşitli aile yardımları uygulamalarına sahiptir. Bu doğrultudaki uygulamaları ile örnek teşkil eden Almanya, özellikle ebeveynlere ödediği çocuk parası yardımları ile dikkat çekmektedir. Bu ödemeler peşin olarak ödenen vergiler ile gerçekleşmektedir. Federal İş Kurumu yetkisinde ailelere ödenen çocuk parası yardımının yanı sıra çocuk zammı adı altında devletin sosyal yardımına ihtiyacı olan ailelerine yapılan ödeme mevcuttur (Albayrak, 2014: 37).

Aile yardımları doğrultusunda yapılan bir diğer ödeme olan aile parasıdır. Aile parası yeni çocuğu olan ebeveynlere sağladığı büyük katkıdan dolayı oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra Almanya, “Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı” tarafından kendi çocuğunu yetiştiren ve büyüten ailelere ödenen bakım parası ile çocuğunu yalnız büyüten ve nafaka ödemeleri düzensiz olan ebeveynlere kamu kaynaklarından ödenen geçim avansı adı altında yardımlar sağlanmaktadır (Albayrak, 2014: 40).

Çocuk Parası: Aile yardımları kapsamında sağlanan çocuk parası “Gelir Vergisi Kanunu’na göre ödenmektedir. Bu haktan Almanya’da yaşayan ve daimî ikameti olan başka ülke de yaşayıp Almanya’da gelir vergisi ödeyen Almanlar ile oturma izniyle ikamet eden yabancılar yararlanabilmektedir. Bunlara ek olarak oturma iznine

bakılmaksızın İsviçre vatandaşları ile serbest dolaşım hakkından yararlanan ülkeler bu haktan yararlanabilmektedir (Familienkasse, 2013:6).

Federal Çocuk Parası Kanunu'na göre yurtdışında yaşamlarını idame ettiren ve gelir vergisine tabi olmayan kişiler de Alman sosyal güvenlik kaydının bulunması, ülkenin kalkınma programları kapsamında çalışan olması, Alman hükümleri kapsamında emekli aylığı alması, Avrupa Birliği üyesi bir ülkede ikamet etmesi gibi şartlar aranmakta ve bu doğrultuda çocuk parası yardımı ödenmektedir (Familienkasse, 2013:7).

Türkiye ile Almanya Arasında İmzalanan Sosyal Güvenlik Anlaşması: Türkiye ile Almanya arasında yapılan sosyal güvenlik anlaşması kapsamında Almanya'da işsizlik sigortasına tabi işte çalışan kişilere çocuk parası ödenmektedir. Ayrıca yine bu anlaşma kapsamında gelire bağlı aile parası, işsizlik parası, hastalık ve analık parası gibi yardımlardan faydalanabilmektedirler (Familienkasse, 2012:1).

3/80 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı: Türkiye ve Almanya arasında yapılan anlaşma ile 3/80 sayılı ortaklık konseyi hükümleriyle oturma ve çalışma izni olmayan kişilere de çocuk parası ödenmektedir. Karar doğrultusunda İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamında işsizlik parası alanlar veya Kanuni Emeklilik Sigortası tarafından kendileri için emeklilik aylığı ödenmekte olan kişiler bu yardımdan faydalanabilmektedir (Familienkasse, 2012:1).

1953 Tarihli Geçici Avrupa Antlaşması: En az altı ay Almanya'da ikamet eden Türk vatandaşları Geçici Avrupa Sosyal Güvenlik Antlaşması kapsamında çocuk parası alabilmektedir. Bu süreçten önce yapılan talepler sosyal güvenlik anlaşması ile konsey kararı doğrultusunda değerlendirmeye alınmaktadır (Familienkasse, 2012:1).

Çocuk parası, çocuğun Almanya'da yaşıyor veya daimî ikameti bulunuyor olması doğrultusunda vatandaşlığa bakılmaksızın ödenir. 18. yaşını doldurana kadar; öz çocuklar ve evlat edinilen çocuklar, başvuruda bulunan kişinin eşinin çocukları (üvey çocukları), başvuruda bulunan kişinin torunları, bakıcı aile olarak bakımını üstlenmek üzere alınan çocuklara kanun bağlamında ödeme yapılmaktadır (Familienkasse, 2013:8).

Çocuk parasının ödenmesinin şartı başvuru yapan kişi veya kişilerin çocuğu ile daimî olarak aynı evi paylaşması ve tüm bakımlarının taraflarından sağlanıyor olmasıdır. Bu

hususla muhtarlıktaki adres kayıtları baz alınmamaktadır. Ayrıca dönemsel olarak bakılan çocuklar için çocuk parası talep edilememektedir. Üvey çocuk ve torunlar içinde beraber yaşayan ve bakımını üstlenmiş olan ebeveynlere çocuk parası ödenmektedir (Familienkasse, 2013:8).

Çocuk parası hakkı çocuk 18 yaşını dolduruncaya kadar kısıtlamasız olarak devam etmektedir. Ayrıca 18 yaşını doldurmuş fakat henüz çalışmayan kişiler 21 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmekte ve ödeme hakkı devam ettirilmektedir. Bununla beraber mesleki eğitimlerine devam eden kişilere de 25 yaşına kadar çocuk parası ödenir. Çocuk parası yardımını, Federal Çocuk Parası Kanunu'na ebeveynlerini kaybetmiş yetim çocuklar kendileri başvurmaları durumunda alabilmektedirler (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Mesleki Eğitime Devam Edenler: Meslek eğitimine devam eden kişilere ödenen çocuk parası meslek liseleri, yüksekokul ve meslek yüksekokullarında eğitim gören kişileri kapsamaktadır. Bu hak çocukların ileride icra edecekleri meslek için bilgi ve tecrübe kazanarak fayda sağlaması için ödendiğinden çocuğun meslek eğitiminin ilerideki mesleği ile örtüşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yaş şartını sağlamış bile olsa bu haktan faydalanamamaktadır. Çocuk parası eğitim süresi boyunca kazanılan bir haktır, iki öğrenim dönemi arasındaki dört ayda dahil olmak üzere ödeme devam etmektedir. Bu dört aylık geçiş süreci askerlik ve sivil hizmetleri de kapsamaktadır. Ancak eğitim süresi tamamlandığında ödeme de kesilmektedir. Bunun yanı sıra meslek eğitimine hastalık veya analık sebebiyle ara veren hak sahiplerine çocuk parası ödenmesi yine de devam eder (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

İşsiz Çocuklar (Gençler): Federal Çocuk Parası Kanunu'nun 2. Maddesinin 2. fıkrası doğrultusunda 18 yaşını doldurmuş fakat henüz iş bulamamış 21 yaş altında olan işsiz çocuklara çocuk parası ödenmektedir. Bu hakkı edinebilmesi için çocuğun hiçbir işveren kurumda kaydının bulunmaması ve Alman İş Kurumunda işsizlik kaydının bulunması gerekmektedir. Eş anlatımla kişinin bu haktan faydalanabilmek için kişinin mutlak anlamda çalışmıyor ve iş arayan olarak kaydının olması gerekmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Meslek Eğitim Bulamayan Çocuklar (Gençler): Bazı durumlarda 18 ile 25 yaş arasında olan kişiler istedikleri meslek doğrultusunda uygun bir eğitim olanağı bulamamaları durumunda çocuk parası ödenmeye devam edilmektedir. Ödemenin kesilmemesi için

kişinin kendisi için uygun olan eğitim yerini aradığını kanıtlayabilir şekilde belgelendirmesi gerekmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 39).

Gönüllü Olarak Sosyal veya Çevre Çalışmaları Yapan Çocuklar (Gençler): Ülke içinde veya dışında yapılacak ve “Gönüllü hizmet Veren Gençler Kanunu” kapsamına dahil olan gönüllü çalışmalar için bir yıl süre ile 25 yaşına kadar olan gençlere çocuk parası ödenmektedir. “Gençlik Aksiyonda” programı, federal hizmet ve siyaset bilimi çerçevesinde gönüllü çalışan çocuklarda hak sahibidir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 39).

Çocuk Parası Hakkının İlk Meslek Eğitiminden Sonra Düşmesi: Yükseköğretimde mesleki eğitimini tamamlayan çocuk eğer “zararsız” olarak adlandırılan bir işte çalışmaya başlarsa çocuk parası hakkı saklı kalmaktadır.

Engeli Olan Çocuklar (Gençler): Çocuk fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engellilik nedeni ile kendisine bakamayacak durumda ise 18 yaşını doldurmuş olsalar bile çocuk parası ödenmektedir. Burada en önemli durum ise çocuğun engellilik halinin 25 yaşından önce ortaya çıkmasıdır. Engellilik oranının tespiti uzmanlar tarafından yapılan kontroller ile tespit edilmektedir ve bu tespit yıllık yapılan kontroller ile rapor olarak düzenlenmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 40).

Evlenmiş veya Hayat Arkadaşıyla Yaşayan Çocuklar (Gençler): Evlenmiş reşit bir çocuk, çocuk parası ilişkin yasal çerçeve dışında kaldığı için bu haktan yararlanamamaktadır. Çocuk parası ödemesini evlenen çocuğun eşinin ya da kendisinin geliri asgari düzeyin altında kalması durumunda alabilmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Yürürlükte olan mevcut hükümler doğrultusunda ödenen çocuk parası çocuk sayısına göre değişiklik göstermekle beraber Ocak 2010 itibariyle bu miktarlar, ilk iki çocuk için çocuk başına 193 Euro, üçüncü çocuk için 196 Euro ve daha sonraki her çocuk için 221 Euro şeklinde ödenmektedir. Türkiye ile Almanya arasındaki sosyal güvenlik sözleşmesi kapsamında Türkiye’de yaşayan çocuklar için çocuk parası yardımı yapılmaktadır. Bu kapsamda ödenen çocuk parasına değinilecek olunursa; birinci çocuk için 5,11 Euro, ikinci çocuk için 12,78 Euro, üçüncü ve dördüncü çocuk için 30,68 Euro ve beşinci ve sonraki her bir çocuk için 35,79 Euro şeklindedir. Çocukların sıralamasında doğum tarihleri esas alınmaktadır. Eğer çiftlerin daha önceki

evliliklerinden çocukları var ise bu durumda çocuk ilkesi doğrultusunda belirlenecek olan sıralama esas alınmaktadır (Familienkasse, 2012:2).

Boşanmış veya ayrı yaşayan ebeveynler de çocuk kimin yanında ikamet ediyor ve tüm bakım sorumluluklarını hangi ebeveyn üstleniyorsa o ebeveyne ödeme yapılmaktadır. Eğer çocuk ebeveynlerinin hiçbiri ile yaşamıyorsa bu durumda çocuğa en fazla maddi destek sağlayan ebeveyn hak sahibi olarak belirlenmektedir. Eğer ebeveynlerden hiçbiri çocuğa maddi destekte bulunmuyor veya eşit olarak yardımda bulunuyorsa, ebeveynlerin kendi aralarında verecekleri karar ile ödeme yapılacak kişi belirlenmektedir. Taraflar arasında anlaşmanın sağlanamadığı durumlarda ise sulh hukuk mahkemesi ödemenin kime yapılacağına karar vermektedir (Familienkasse, 2013: 22).

Çocuk Zammı: Çocuklarını yetiştiren düşük gelirli aileler; evlatları 25 yaş altı ise, evli değilse ve aynı evi paylaşıyorlarsa, anne babalarının gelirleri kendi asgari geçimini olarak sağlasa da çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamıyorsa, sosyal yardım ya da işsizlik parası alma hakkı bulunmuyorsa çocuk zammı talep edebilirler (Familienkasse, 2014:3-4).

Çocuk zammı yardımı, anne-babanın gelirine ve varlıklarına göre belirlenmekte olup aylık kişi başı maksimum 140 Euro'dur. Bu miktar birden fazla çocuğun olması durumunda belirlenerek topluca ödenmektedir. Çocuk zammı işsizlik parası veya sosyal yardım alan ailelere ödenmemektedir (Familienkasse, 2014:3).

Ebeveyn Parası: 1986'da "Yetiştirme Parası" olarak oluşturulan ve "Federal Yetiştirme Parası Kanunu" olarak yürürlükte bulunan kanun, 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren "Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn Süresi Kanunu" olarak değişmiştir (Hürten, 2007:3-5).

Almanya'da doğum sonrası evlatlarına bakan ve haftalık 30 saatten çok mesai yapmayan, evlatlarıyla aynı evi paylaşanlar, Almanya'da ikamet edenler ya da daimî ikameti bulunanlar başvurabilmektedir (BMFSFJ, 2013a:7).

Bakımı üstlenilen üvey çocuklar içinde aynı şartları taşıyan aileler ebeveyn parasından yararlanabilmektedir. Çocuğun hane halkına dahil olmasını takiben 14 aya kadar ebeveyn parası alınmaktadır (BMFSFJ, 2013a:7-8).

Yaşanılabilir olacak ağır sağlık problemleri, engellilik ve vefat durumlarında çocuğun üçüncü derecedeki akrabaları ebeveynlik şartlarını sağlamaları halinde ebeveyn parası kendilerine ödenmektedir. Fakat koruyucu olan ailelere ebeveynlik parası ödenmeyip gençlik idaresi bu ailelere aylık olarak farklı bir yardım yapmaktadır (BMFSFJ, 2013a:8).

Ebeveyn parasının ödenmesi çeşitli kriterlere göre belirlenmektedir. Öncelikle çalışan, işsiz ve kendi işini icra eden kişiler bu yardımdan yararlanabilmektedir. Fakat başvuruda bulunan kişi veya aile çalışan ise ve haftada 30 saatten fazla tam zamanlı çalışıyorsa ebeveynlik parası alamamaktadır. Ayrıca başvuruda bulunan ailenin çocuğu doğmadan önceki yılda 500.000 Euro gelir elde ettiyse bu haktan yararlanamamaktadır. Bu kriter çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynler içinse 250.000 Euro'dur (BMFSFJ, 2013a:8-9).

AB hukuku doğrultusunda AB ve AET'e üye ülkeler ve İsviçre vatandaşları, Almanya'da çalışıp oturuyorsa ebeveyn parası hakkından faydalanabilmektedir. Almanya'da yaşayan diğer yabancı vatandaşlar içinse ikametinin türüne ve iş piyasasındaki durumlarının incelenmesi neticesinde uygun bulunmaları halinde bu haktan yararlanabilmektedir. Süresiz oturma hakkı bulunan yabancılar ebeveynlik parası alabilirken geçici ikamete sahip yabancılar ise çalışma izni bulunması durumunda bu haktan yararlanabilirler. Meslek eğitimi, üniversite eğitimi veya geçici bir amaç için Almanya'da bulunan yabancılar ile mültecilere bu ödeme yapılmamaktadır (BMFSFJ, 2013a:9-10).

Ebeveyn Parasının Miktar: "Ebeveyn parasının asgari 300 Euro ve azami 1800 Euro'dur. Doğum sonrası kesilen ve doğum öncesi aylığın 1240 Euro ve üzerindeki miktarların %65'i, 1220 Euro'nun %66'sı, 1000 Euro ile 1200 Euro arasındaki aylıkların %67'si ebeveyn parası kapsamındadır. Çalışmayanlara verilen para minimum 300 Euro'dur. 1000 Euro'nun altı geliri olanların ebeveyn parasının hesaplanması ayrıca ek bir oranla desteklenir. Böylece %67'lik oran aşamalarla %100'e ulaşmaktadır. Örneğin doğumdan önce 700 Euro aylığı olan birisinin hesaplama ile belirlenen ek oranı aylığının %82'sine tekâmül ederek 574 Euro olmaktadır" (BMFSFJ, 2013a:12-13).

Ebeveyn parası 12 ay ödenir. Anne ve baba ebeveyn iznini paylaşırsa, maksimum 14 ay temel ödeme alabilirler. Anne ve baba her ikisi dört ay süresince haftalık 25-30 saat

arası çalışıyorlarsa kişi başı ek olarak dört ay daha Ebeveyn Parası Plus' tan faydalanabilirler. Yalnız çocuk büyüten anne-babalar ise 14 ayın tümünde temel ebeveynlik parası ile dört ay boyunca yarı zamanlı haftada 25 ila 30 saat arasında çalışıyorsa Partner Bonus' u alma hakkına sahiptirler. Zorunlu sağlık sigortası tarafından ödenen analık parasına ek olarak ebeveynlik parası ödenmemektedir. Baba, annenin analık parası yardımı aldığı aylar boyunca ebeveyn parası yardımı alabilmektedir (BMFSFJ, 2013a:15-18).

Bakım Parası: Bakım parası çocuğun doğumundan bir yıl sonra ailelere ödenen yardımdır. Bu yardım yasal çerçevede sadece küçük çocukların günlük bakım ihtiyacının karşılanması için yapılmaktadır ve bu doğrultuda çocuğunu resmi bakım evine göndermeyen, kendisi yetiştiren ve büyüten ebeveynlere ödenmektedir. Bakım parasını, özel çocuk bakım yerleri ile işverenin sağladığı devletin ödenek vermediği bakım evlerine yönlendirilen çocuklar da alabilirler (BMFSFJ, 2013b:2,4-5).

Ebeveynlerin çalışma koşullarına bakılmaksızın iş hayatlarında sıkıntı yaşamamaları ve destek elde edebilmeleri için bakım parası ödenmektedir. Bakım parası için değerlendirme kriterleri ebeveynlerin Almanya'da ikamet etmesi veya daimî ikamete sahip olması ve çocuğu ile aynı evi paylaşması olarak sıralanabilir. Ayrıca eğitimi devam eden ebeveynler de bu haktan yararlanabilmektedir. Fakat ebeveynlik parası değerlendirmesindeki gibi evli çiftler ve tek başına çocuğunu yetiştiren ebeveynler için çocuğun doğumdan önce elde edilmiş gelir miktarı kıstası bakım parası hakkı içinde geçerli sayılmaktadır. Eğer evli çiftlerin yıllık geliri 500.000 Euro üzeri, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise 250.000 Euro'nun üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanamamaktadırlar (BMFSFJ, 2013b:3).

AB ve AET üyesi ülkeler ile İsviçre vatandaşları, Almanya'da çalışıyorlar ve ikamet ediyorlarsa bakım parası alabilmektedir. Diğer yabancı vatandaşlar ikametinin türüne göre bu haktan faydalanabilmektedirler (BMFSFJ, 2013b:3).

Ebeveynlik parasının ödenmesinin bittiği çocuğun 14. ayının bitişinden 36. ayına kadar olan süreçte bakım parası ödenmektedir. Bu ödemeler aynı anda sağlanmamakla beraber hiçbir boşluk olmadan sırasıyla faydalanabilecek haklardır (BMFSFJ, 2013b:5).

2013 yılının ağustos ayında 100 Euro olarak ödenmeye başlanılan bakım parası, 2014 yılı itibari ile aylık 150 Euro olarak gerçekleşmiştir. Bu yardım vergilendirmeye tabii

tutulmamanın yanı sıra ikinci basamak işsizlik parası, çocuk zammı ve sosyal yardım hesaplamalarında gelir olarak dahil edilmektedir. 2014 yılı itibari ile bakım parası 150 Euro olarak ödenmektedir. Ebeveynlik parası hakkından 12 ay süre ile yararlanılmış ise bakım parası çocuğun 15. ayından önce başlatılabilmek ile beraber bu haktan yararlanma süresi yine 22 ay ile sınırlıdır (BMFSFJ, 2013b:6).

Geçim Avansı: “Nafaka Avansı Yasası” doğrultusunda çocuğunu yalnız yetiştiren ebeveyn düzenli olarak nafaka ödemesini alamadığı durumlarda ebeveynin asgari geçimini sağlaması adına kendisine kamu kaynaklarından özel bir yardım olan geçim avansı ödenmektedir. Yabancı çocuklara hangi şartlar ile geçim avansı ödemesi yapılabileceği aynı yasanın ikinci fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir; çocuğa bakan ebeveynin sahip olduğu ikamet türü, yaptığı ve çalıştığı işin sürdürebilirlik durumu değerlendirilerek geçim avansı ödemesi yapılabilmektedir (BMFSFJ, 2010:6).

Mağduriyet veya zaruri nedenler ile oturma izni verilen ebeveynin çocuğunu kendisinin bakıyor olması ile üç yıllık ikametinin bulunması ön koşullarıyla, çalışıyorsa, birinci basamak işsizlik parası alıyorsa, ebeveyn süresi içerisinde bulunuyorsa geçim avansı alabilmektedir.

Çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveyn babalığın veya eşin oturduğu yerin tespitinde yardımcı olmadığı ya da eşi hakkında bilgi vermediği hallerde, geçim avansı kaybedilir. Bu olay, çocuğu yalnız yetiştiren anne veya babanın evlenmesi ya da anne ile babanın birlikte yaşamaları durumunda da geçerlidir (BMFSFJ, 2010:7).

Geçim avansının miktarı: Çocuk 12’sine gelene dek ve maksimum 72 ay ödenmektedir. Yasal asgari geçim avansı miktarı çocuğun yaşına göre belirlenmekte olup 1 Ocak 2010 tarihi itibariyle; 6 yaşına dek 133 Euro, 6 yaş ve sonrası 12 yaşına dek 180 Euro şeklinde ödenmektedir.

Ödenen geçim avansları diğer ebeveyn tarafından ödenen nafaka miktarı veya ebeveynin vefat etmesinden sonra bağlanan yetim aylığı doğrultusunda kesilmektedir (BMFSFJ, 2010:7-8).

2.1.2. Avusturya’da Aile Yardımları Uygulamaları

Almanya’daki aile yardımlarına her ne kadar benzer uygulamalara sahip te olsa Avusturya, kendisini yaptığı bazı aile yardımları ile farklı kılmaktadır. Bu farklılıklara değinilecek olunursa; Avusturya’da aile yardımı, Almanya’daki çocuk parası yardımı

uygulanmasına benzetilmektedir. Çocuk parası, özellikleriyle değişiklik göstermektedir. Almanya’da ebeveyn parası olarak ödenen yardım Avusturya’da bakım parası olarak ödenmektedir. Avusturya tarafından bakım parası yine aynı amaçla, ailelere çocuğun doğumundan sonra maddi destek sağlanarak çocuğuyla daha çok ilgilenbilmesi adına ödenmektedir (BMF, 2013:4-5).

Bu bölümde ayrıca Avusturya’da uygulanan diğer aile yardımı uygulamalarına da değinilecektir. Avusturya’da “Federal Ekonomi, Aile ve Gençlik Bakanlığı” tarafından yürütülen aile yardımları: gezi yol paraları, okul kitap ücretleri, çok çocuklu ailelere ek zamlar, bakım yardımları, çocuk paraları şeklindedir (BMF, 2013:4-5). Çocuk bakım yardımları “Çocuk Bakım Yardımı Kanunu”, diğer aile yardımları ise “Aile Yardımları Dengeleme Kanunu” kapsamında sunulmaktadır.

Federal Ekonomi, Aile ve Gençlik Bakanlığı’nın Aile ve Gençlik Dairesi, “Aile Yardımları Dengeleme Fonu” tarafından karşılanan aile yardımları yönetilmektedir. 2009’da bahse konu fondan toplam 6,151 milyar Euro bu uygulamalar sebebiyle harcanmıştır. Ailelere bu harcamanın yaklaşık 3,45 milyar Euro olan tutarı çocuk parası ve 1,156 milyar Euro olan tutarı ödenmiştir. Fon’un kaynağı işveren primleri ve sabitlenmiş gelir vergilerinden sağlanmaktadır. Bu kaynakların yaklaşık %84’ü işveren primlerinden elde edilmektedir. Fon gelirinin sonraki en büyük kısımda 690,4 milyon Euro sabit gelir vergisidir (BMF, 2010:9,12-13).

Aile Yardımı: Çocuk parası, çocuğun ve ailenin Avusturya’da yaşıyor veya daimî ikameti bulunuyor olması doğrultusunda ebeveynlerin gelir düzeyine ve yaptığı işe bakılmaksızın aile yardımı adı altında çocuk 18. yaşını doldurana kadar ödenmektedir. Aile yardımı Avusturya’da hukuki düzenlemeler ile ödemede önceliği anneye vermektedir. Yerleşme ve İkamet Kanunu’nun sekiz ve dokuzuncu maddelerine göre Avusturya’da ikamet etme şartlarına sahip olan yabancı vatandaşlar ve çocukları aile yardımı talebinde bulunabilmektedir (BMWFJ, 2013a:5).

Aile yardımı ödemesinin şartı başvuru yapan ebeveynlerin çocuğu ile daimî olarak aynı evi paylaşması gerekmektedir. Ebeveynlerinden ayrı yaşayan çocukların giderlerinin büyük kısmını ailesinin sağladığı durumlarda da aile yardımı ödenmektedir.

Yüzde 50'nin üzerinde engellilik ve iş göremezliği saptanmış olan çocuklar için yaş ve zaman sınırı olmaksızın ebeveynlerine aile yardımı ödenmektedir (BMWFI, 2013a:17).

Reşit olan çocuklar: Çocuklar için 18. yaşına kadar aile parası ödenmesinin yanı sıra 24. ya da 25. yaşına kadar mesleki eğitimleri devam ediyorsa, okul eğitimi bitiminden sonra aradaki süreçte dahil olmak üzere mesleki eğitime devam ediyorsa, askerlik veya sivil hizmetin bitimi ile aradaki süreçte dahil olmak üzere mesleki eğitimin başladığında, 21 yaşından önce oluşan bir engellilik sonucu başkasının bakımına muhtaç durumdaysa, gönüllü olarak sosyal hizmet programında çalışıyorsa ebeveynlere aile yardımı ödemesi yapılmaktadır (BMWFI, 2013a:7).

18 yaşını doldurmuş olan çocuğa ebeveynin onayı ile aile yardımı doğrudan kendisine ödenebilmektedir. Reşit olan çocuğun kendi kazancı dikkate alınmaktadır. Çocuğun elde ettiği kazanç yıllık 10.000 Euro'yu geçmesi durumunda yardımdan faydalanamamaktadır. Ayrıca sivil hizmet boyunca bu haktan yararlanılamamaktadır (BMWFI, 2013b:19; BMWFI, 2013a:11).

Yükseköğrenim gören çocuklar: Aile yardımı, çocukların resmi eğitim süresi boyunca giderlerine karşın ebeveynlere ödenmektedir. Çocukların eğitimlerinin ilk bölümünde en fazla bir okul dönemi, tüm eğitim sürecinde ise bir yıldan fazla uzatılamamaktadır. Fakat çocuk yükseköğrenime zorunlu sebeplerden dolayı ara vermişse süre bir dönem uzatılabilmektedir (BMWFI, 2013a:8).

Bu yardımı alacak kişi, yükseköğreniminin birinci yılındaki başarısını belgelemek zorundadır. 16 kredilik seçmeli veya zorunlu ders ya da haftalık 8 saatlik derslerden başarılı olmak durumundadır. Engelli yükseköğrenim gören çocukların ise böyle bir yükümlülük bulunmamaktadır (BMWFI, 2013a:9).

Eğitimin ikinci yarıyılının bitişinde yapılması kaydı ile en fazla iki fakülte değişimi yapılabilmektedir. Aksi durumda yardım ödenmemektedir. Mesleki eğitim veya öğrenim görmek üzere yabancı bir ülkeye okumak üzere gidilmişse istisnai durum olarak değerlendirilmesinden dolayı yardım ödemesi devam ettirilmektedir (BMWFI, 2013a:10,14-15).

Engelli çocuklar: Sosyal Yardım Dairesi tarafından 25 yaşından önce en az %50 oranında engellilik hali bulunan çocuklara aile yardımının yanı sıra ek yardım

uygulanmaktadır. Bu haktan yararlanılması için çocuğun tek başına kendi ihtiyaçlarını karşılayamaması, bakım gücüne ihtiyaç duyması gerekmektedir. Aile yardımına ek olarak ödenen bu miktar aylık 138,30 Euro'dur (BMWFJ, 2013a:16).

Aile yardım miktarları: Aile yardımı miktarı çocukların yaşı doğrultusunda değişmektedir. Bu miktar çocuğun yaşı oranında artmaktadır. Bu ödenen miktara ek olarak vergi dairesi tarafından karşılanmakta olan ek bir miktar da ayrıca talep edilmeye gerek kalmaksızın ailelere ödenmektedir (BMWFJ, 2013c:6).

Çocuk Bakım Yardımı: Çocuk bakım yardımı hakkından faydalanabilmek için yukarıda listelenen şartlara ek olarak; çocuk için aile yardımının alınması, anne ve çocuğun tüm doktor muayenelerinin yapılmış olması, ebeveynlerin ayrı yaşaması durumunda çocuğun vekaletine sahip olma (NAG40 Kartı) koşullarının sağlanması gerekmektedir (BMWFJ, 2013c:7).

Çocuk bakım yardımı için Ocak 2010 itibariyle iki farklı sistem geliştirilmiştir. Bu sistemler içerisinde de ayrıca beş farklı ödeme yöntemi geliştirilmiştir. Çocuk bakım yardımını hangi ödeme sistemi ile talep edileceği başvuru sırasında iki ebeveynin müşterek kararı ile bildirilmesi gerekmektedir. Talep edilecek herhangi bir değişiklik içinse 14 gün yasal süre olarak belirlenmiştir (BMWFJ, 2013c:8).

Yardım alma süresine göre miktarı değişen sabit miktarlı çocuk bakım yardımı 30 aylık seçenekte ödenecek aylık miktar yaklaşık 436 Euro iken, 12 aylık ödeme seçeneğinde aylık 1000 Euro olmaktadır. 30 aylık ödeme planı ile ödenecek toplam miktar 13.080 Euro iken, 12 aylık ödeme planı ise toplam miktarın 12.000 Euro olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda 30 aylık ödeme planının 12 aylık ödeme planına göre daha avantajlı olduğu söylenebilir.

Yardımanın tek ebeveyn tarafından alınması durumunda ödeme planının 12, 15, 20 veya 30 ay şeklinde olduğu görülmektedir. Bu yardımı her iki ebeveynin de talep etmesi durumunda bu süre 12'den 14'e, 15'ten 18'e, 20'den 24'e ve 30'dan 36 aya uzamaktadır. İki ebeveynin yardımı talep etmesi ile uzayan yardım süresi ile sağlanacak gelirin, tek ebeveyn tarafından alınacak yardımdan daha cazip olduğu görülmektedir (BMWFJ, 2013c:8).

Gelire dayalı bakım yardımında aranan çalışma şartı sabit miktarlı çocuk bakım yardımı için söz konusu değildir. Çocuk bakım yardımının günlük tutarı, doğum öncesi

minimum 6 ay sosyal güvenlik kapsamında çalışmak koşuluyla aranan gelire göre bakım yardımında 33 Euro'nun altına düştüğünde 12+2 olarak sabit ödemeli uygulamaya geçebilir (BMWFJ, 2013c:8).

Çocuk bakım parası gelir miktarları ile kısıtlanmıştır. Doğum öncesi son çalışmalarından elde ettikleri yıllık kazancın %60'ı için, sabit miktarlı bakım parası ödenen ebeveynlere yardımı aldıkları süreç boyunca gelir kazanmalarına izin verilmektedir. Fakat herhangi bir işte çalışmamış ise yıllık kazançları maksimum 16.200 Euro olmalıdır. Gelire dayalı yardım alan ebeveynler de ise bu sınır yıllık 6400 Euro'dur (BMWFJ, 2013c:8).

Gelir bağımsız çalışma veya bir iş akdi ile çalışma sonucu daha önceki işten sağlanarak elde edilmiş ise önce %30 artırıldıktan sonra %60'ı hesaplanır. İşsizlik parası ya da başka yardımlardan elde edilen gelir ise önce %15 artırıldıktan sonra yine %60'ı hesaplanmaktadır (BMWFJ, 2013c:8).

Ticari işletme, tarım ile orman çalışmaları, iş akdi ile çalışma, bağımsız çalışma ile elde edilen gelirler gelir hesabına dahil edilmektedir. Gelir hesaplamasına analık yardımları, bakım paraları, kıdem tazminatı, çocuk bakım yardımları, aile yardımları, nafaka ödemeleri ve burslar vb. kazançlar dahil edilmezken cüzi çalışma ücretleri, işsizlik paraları, vergiye tabi olan emekli aylıkları dikkate alınmaktadır (BMWFJ, 2013c:8).

Annenin gebeliğinde çoğul gebelik söz konusuysa ve bebekler doğduysa, sabit miktarlı bakım yardımı ödenen bu halde ikizlerden sonraki her çocuk için anneye ek yardım ödenmektedir. Bu yardımın tutarı; 30+6 ay bakım alanlara ikinci çocuktan itibaren her bir çocuğa 218 Euro, 12+2 ay yardım alanlara ikinci çocuktan itibaren her bir çocuğa 500 Euro ödenmektedir (BMWFJ, 2013c:8).

Bunlara ek olarak maddi durumları iyi olmayan ebeveynlere sabit miktarlı sisteme göre çocuk bakım yardımı almalarına ilaveten ek yardım zammı ödenmektedir. Çocuk bakım yardımı alan evli veya birlikte yaşayan çiftlerin yıllık geliri 6400 Euro altında olanlar ve beraber eşinin yıllık geliri 16.200 Euro altında olan ebeveynlere aylık 180 Euro ek yardım zammı ödenmektedir. Çocuğunu yalnız büyüten ve çocuk bakım yardımı alan ebeveynin de yıllık geliri 6400 Euro'yu geçmemesi durumunda aylık 180 Euro'luk ek yardım zammı ödenmektedir (BMWFJ, 2013c:8).

Tek Gelirli Ailelere Yapılan Yardım: Kişinin minimum bir çocuğu ve bir geliri olması ve aynı zamanda eşi ya da hayat arkadaşıyla yıl içinde minimum 6 ay aynı hanede birlikte yaşamak koşuluyla ödenen yardımdır (BMWFJ, 2013b:20).

Tek gelirli ailelere yapılan bu yardım bir çocuk sahibi ailelere yıllık 494 Euro ve iki çocuk sahibi ebeveynlere 669 Euro'dur. Üçüncü ve sonraki her bir çocuk için 669 Euro'ya 220 Euro eklenerek ödenmektedir. Ebeveynlerin geliri yıllık 6000 Euro'yu geçmemelidir. Fakat bu hesapta vergiye tabi olmayan annelik yardımları dahildir. Bu yardım vergi borcu negatif çıkanların başvurması halinde nakden ödenir (BMWFJ, 2013b:21).

Tek Başına Yetiştiren Ebeveyn Yardımı: Kişinin çocuğunu yalnız büyütmesi, vergi mükellefi olması ve aynı zamanda eşi ya da hayat arkadaşıyla yıl içinde 6 aydan daha fazla aynı hanede yaşamaması durumunda ödenmektedir. Söz konusu yardım 1. çocuğa 494 Euro, 2. çocuğa 669 Euro, 3. ve sonraki her çocuğa 220 Euro artarak ödenmektedir (BMWFJ, 2013b:21).

Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Yardımı: Birden fazla çocuğu olan ailelere aile yardımına ilaveten yapılan ek yardımdır. Çok çocuklu ailelere sağlanmakta olan bu yardımın miktarı çocuk sayısına göre belirlenerek ayrıca ödenmektedir. Tablo.2'de çok çocuklu ailelere ödenen ek yardım miktarları yer almaktadır (BMWFJ, 2013b:20).

Tablo 1: Çok Çocuklu Ailelere Ödenen Ek Aile Yardımı

Ek Aile Yardımının Miktarı	2 çocuklu	3 çocuklu	4 çocuklu	5 ve daha fazla çocuklu
	12,80 Euro	47,80 Euro	97,80 Euro	50,00 Euro

Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Zammı: Birden fazla çocuğu olan ailelere destek amacı ile ek aile zammı ödenmektedir. Bu yardım Avusturya'da veya Avrupa Birliği ülkelerinde hayatını devam ettiren 3. ve sonraki her bir çocuğa ödenmektedir. Çok çocuklu aileye ek aile zammı 2011 yılı itibari ile üçüncü çocuktan sonraki her bir çocuğa aylık 20 Euro olarak ödenir. Bu haktan faydalanabilmek için aile yardımının ödenmesi şartı ile başvuru tarihinden önceki yılda hane halkının toplam geliri azami 55.000 Euro olması gerekmektedir. Bu haktan yararlanabilmek için vergi dairelerine her sene resmi evraklarla müracaat etmek gerekir (BMWFJ, 2013b:20).

Okula Başlama Yardımı: Avusturya yılda bir kez olmak üzere Eylül ayında 6 ile 15 yaş arasındaki çocuklara aile yardımı ile birlikte Okula Başlama Harçlığı adı altında 100 Euro ödemektedir (BMWFI, 2013a:19).

2.1.3. Belçika’da Aile Yardımları Uygulamaları

Ekonomik iyileştirme, gayri maddi refah politikası ve bu iki politikanın karması olan bir politika ile Belçika’nın aile politikası üç aşama da şekillenmiştir. İlk aşamada aile politikası ile kadın hakları politikasının çeliştiği gözlemlenmekle beraber ikinci aşamadan sonra aile politikası daha kapsamlı bir hal almıştır. Bu dönüşümde oluşan aile birimlerin etkisi oldukça fazladır. Mevcut uygulanmakta olan politikada maddi desteğin ön planda olduğu ve aile kavramına önem veren eski politikanın izleri gözlemlenmektedir. Bununla beraber 60’lı ve 70’li yıllardaki aile politikasına ters düşen, kadınlara tanınan fazla ayrıcalıklar tanınmasına yönelik olan programlar takip edilmeye devam edilip desteklenmektedir. Fakat bu konudaki talep ve iddiaların aile politikası ile kadın hakları arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılarak gerekli olan iyileştirme çalışmalarına yönelik olduğu söylenebilir (Dumon, 1999: 4).

Çocuk bakımı parası uygulamasının geçmişi malî politikanın yürürlüğe girdiği döneme kadar uzanmaktadır. Çocuk zammı uygulaması ise doğrudan ücretlere yönelik şekilde oluşturulmuştur. Bu sistem hanenin babası olan kişinin eşine ve çocuklarına iyi standartlarda bir yaşam sağlamasına yönelik kazanç elde etmesi ile ilişkilendirilmiştir. 70’li yıllara kadar bu şekilde devam eden sistemde çocuk zammı kadına ödenmesine rağmen çocuk zammı olarak alacağı yardımın miktarı eşinin kazancına göre belirlenmekteydi. Ayrıca bu dönemde boşanmış olan kadının çocuk zammı yardımı alabilmesi için işinde gösterdiği çalışma performansı değerlendirilmekteydi. Bu durumların Belçika’da gelecekte çocuk zammının genelleştirilmesine ve eşlerin statüsüne bakılmaksızın hak sahibi sayılmasına imkan sağladığı söylenebilir (Dumon, 1999: 5).

Belçika’da diğer ülkeler ile kıyaslandığında çocuk zammı ve vergi indirimlerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir. RKW tarafından yapılan araştırmada özel kişilerin toplam gelirlerinin içindeki çocuk zammı payının 1980’de %3,85’ten 1986’da %3.23’e düştüğünü göstermektedir. Bu durum 80’li yıllarda yapılan tasarruf önlemleriyle gerçekleştirilerek sosyal güvenlik konularına ilişkin ek finans kaynakları yaratılarak desteklenmiştir. Bu tasarruf önlemlerinin bazı demografik yansımaları

olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde çocuk sahibi aile sayısında dikkat çekecek azalmalar olmuştur. Bu duruma o dönemde aile planlamasına yönelik yapılan bilgilendirmelerde gebelikten korunma tekniklerinin aktarılmasının da etkisi olduğu söylenebilir (Dumon, 1999: 5).

1985'te kurulmuş olan Yaşayan Çevre ve Sosyal Haklar Bakanlığı son yıllarda yapılan bilgilendirmeleri düzenleyen kurum olmuştur. Bu bilgilendirmelerin içeriğini çocuk istismarı, seksüel şiddet, işyerinde taciz, kız ve erkekler için öğrenim eşitliği gibi konulardan oluşmaktaydı. Bu dönemden itibaren yaşam ve aile dayanışma merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler ile çocuk bakımı, ev bakımı gibi konularda yardımlar hedeflenmiştir. Bu hizmetler ücretli olarak sunulmaktadır. Çocuk bakımı ile ilgili merkezler ikiye ayrılmaktadır: devletten ödeneği alan ve almayıp mahalle yönetiminin denetiminde bulunan çocuk bakım evleri. Bunların yanı sıra şahıslara ait özel çocuk bakım evleri bulunmaktadır. Özel çocuk bakım evleri ise Çocuk ve Aile Genel Müdürlüğü'nün denetimindedir. Devletten ödenek alan bu merkezlerin genel özelliği aileler gelirleri doğrultusunda ödeme yapmaktadırlar ve bu kapsamda vergi indiriminden yararlanmaktadırlar. Flander bölgesinde ki merkezlerde geliri 180.000 BF olan aileler çocuk başına günde 60 BF ödemektedir. Özel çocuk bakım merkezlerinin ücretleri ise sahipleri tarafından belirlenmektedir. 1988'de bu merkezlerin sayısı 30.000'e ulaşmasına rağmen bölgede 3 yaş altındaki çocuk sayısı ise 195.000 olarak tespit edilmiştir (Dumon, 1999: 6).

2.1.4. Fransa'da Aile Yardımları Uygulamaları

2. Dünya savaşı sonrası Fransa sosyal güvenlik sistemi ile şekillenen aile politikasını, çocukların bakımları ve gelişimlerine yönelik hizmet, mal ve nakit yardımları ile çeşitlendirmiştir. Aile yardımı uygulamalarını ayrıca vergi indirimi ve gelir seviyesine bağlı ek yardımlar ile geliştirmiştir. Söz konusu yardımlar şu şekilde incelenebilir (Karaca ve Kocabaş, 2003: 4).

Çocuk Parası: çocuk 16 yaşına gelene kadar ailelere ödenen yardımdır. İki veya daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin gelir durumuna bakılmadan eğitimlerine devam eden tüm çocuklar için ödenmektedir. Bu yardımlar, eğitime devam eden, mesleki eğitimlerine devam eden ve engelli olan çocuklar için 20 yaşına kadar ödenmektedir (http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/eeo/law/france/I_ss.htm, erişim tarihi: 01.04.2019)

Ek Aile Yardımı: Üç yaşından büyük ve en az 3 ya da daha fazla çocuğa sahip ebeveynlerin, gelir ve mal varlığı değerlendirilmesi yapılarak çocuk 21 yaşına gelene kadar ailelere ödenen bir yardımdır. 2002 yılı itibariyle bu yardımın miktarı 142.39 Euro'dur (http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/eeo/law/france/I_ss.htm, Erişim tarihi: 01.04.2019).

Aile Destek Yardımı: Aile destek yardımı, eşi vefat eden, bir ya da daha fazla çocuğun bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalan ebeveyne ödenmektedir. Bu yardım ayrıca eşinden boşanmış, çocuğunu veya çocuklarını tek başına yetiştiren ebeveynin boşandığı eşi tarafından nafaka ödemesi alamadığı durumlarda çocuğa bakan eşe ödenmektedir. Bu yardım her bir çocuk için aylık 76.92 Euro olarak ödenmekte ve Çocuk Yardım Bürosu tarafından karşılan bu yardım nafaka ödemekle yükümlü olan ebeveyninden tahsil edilmektedir. Annesi ve babası vefat etmiş çocukların sorumluluklarını üstlenen ailelerde destek yardımı almaktadır. Bu yardım her bir çocuk için çocuk 20 yaşına gelene kadar aylık 102.56 Euro olarak ödenmektedir (ILO, 2002: 1).

Tek Başına Yaşayan Ebeveyn Yardımı: Tek başına yaşayan ebeveyn yardımı boşanma, ayrı yaşama ve terk etme ve/veya terk edilme durumlarında ödenmektedir. Bu yardım ile bir veya birden fazla çocuğun sorumluluğunu tek başına üstlenen ebeveynin asgari gelirin sağlanması hedeflenmiştir. Hamile olan bekar anne adayları da bu haktan yararlanabilmektedir. 12 ay süreyle ödenen bu yardım, en son doğan çocuk 3 yaşına gelene kadar ödenmekte olup bir dönem olarak ödeme süresi uzatılabilmektedir. Fransa hükümeti tarafından sağlanan bu yardımın miktarı talep eden kişinin toplam geliri ile çocuk sayısına göre değişmektedir. Bu hesaplamada kişisel gelirlere aile yardımları hariç, kişinin her türlü kazancı dahil edilmektedir. 2002 yılı itibariyle asgari geçim düzeyi gebelik süresince 512.81 Euro, bir çocuğun varlığı halinde ise 683.75 Euro'dur. Minimum geliri sağlayan ailede gelir, her çocukta 170.94 Euro artırılmaktadır (Karaca ve Kocabaş, 2003: 6).

Küçük Çocuk Yardımı: 1972'de oluşturulan küçük çocuk yardımı gelir seviyesi düşük olan ailelere medeni hale bakılmaksızın mal varlığı değerlendirilmesi ile çocuk 4 yaşına gelene kadar yapılan yardımdır. Küçük çocuk yardımı ayrıca ücretli doğum izni şeklinde de uygulanmaktadır. Aile yardımı uygulamaları ile nüfus sayısında artışı amaçlayan Fransa, doğmuş ve doğacak her bir çocuk için hamileliğin üçüncü ayından

itibaren çocuk 4 yaşına gelene kadar çocuk yardım parası ödemektedir. İki dönemde ödenmekte olan bu yardımın ilk dönemi, hamileliğin 4. ayından bebeğin 3 aylık olmasına kadar geçen süreyi kapsamaktadır. İkinci dönem ise, bebeğin 3 aylık olmasından 3 yaşını doldurana kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Evlat edinme halinde ise iki dönem parası toplu olarak ödenmektedir. 2002 yılı itibariyle her ay ödenen bu yardımın miktarı, her bir çocuk için 157.09 Euro'dur (Ünal, 1999, 177).

Çocuk Büyütme Yardımı: Gelire bakılmaksızın sorumlu olduğu biri üç yaşın altında minimum iki ya da daha fazla çocuk sahibi, çalışmasına ara vermiş veya işsiz ebeveyne çocuğunun masraflarını karşılaması için ödenen yardımdır. Bu yardımı talep eden ebeveynin doğumdan önce veya evlat edinme tarihinden önceki 10 yıl içerisinde veya ikinci çocuğunun doğumundan önceki 5 yılda 24 ay kesintisiz olarak çalışmış olması gerekmektedir. Çocuk büyütme yardımının miktarı ebeveynin işe ara vermesi ile tamamen ayrılmış olmasına bağlı olarak değişmekte olup azami ödeme sınırı 494.45 Euro'dur (Ünal, 1999, 177).

Evlat Edinme Yardımı: Evlat edinme yardımı, gelirleri belirli bir düzeyin altında olan ve en az bir çocuğu evlat edinmiş ebeveynlere mal varlığı değerlendirilmesi neticesinde ödenen bir yardımdır. Evlat edinilen her bir çocuk için aylık 157.09 Euro olarak ödenen evlat edinme yardımı 21 ay boyunca yapılmaktadır (Ünal, 1999, 177).

Çocuk Bakım Yardımı: Ağır hastalığı olan veya engelli çocuğunun bakımı için çalışmasına ara veren veya tamamen sonlandıran ebeveynlere yapılan çocuk bakım yardımı, 4 aylık dönem boyunca yılda iki kez yenilenerek azami 12 ay boyunca ödenmektedir. Bu yenileme işlemi ebeveynlerden birinin sürekli olarak çocuğun yanında bulunduğunun ispatlanması ve bakım süresini gösterir resmi bir sağlık raporu ile mümkündür. Ocak 2001'de düzenlenen bu yardım türü, bakımı üstlenilen çocuğun daimî olarak gözetim gerektiren ciddi sağlık sorunu veya engellilik durumlarında çalışmayı bırakmak zorunda kalan ebeveyne ödenmektedir. Bu yardımın miktarı çocuk büyütme yardımındaki gibi ebeveynin çalışmaya ara vermiş olması veya tamamen bırakması durumlarına göre değişmekte olup tek başına yaşayan ebeveynler için 641.34 Euro'dur (Ünal, 1999, 177).

Engelli çocuğun bakımı için ayrıca "Özel Eğitim Yardımı" adı altında ek yardım yapılmaktadır. Bu yardım 20 yaşından küçük engelli çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenen ailelere verilen bir ek yardımdır. Yardımın ödenmesi ebeveynlerden birinin

çalışma saatlerini azaltması veya bir uzman kişinin çocuğun bakımı için aile tarafından işe alınmış olması şartlarına bağlıdır. Çocuk 20 yaşını doldurduktan sonra bu ek yardım sona ermekte olup aileye yapılan ödeme kesintiye uğramadan “Yetişkin Malul Yardımı” ödenmektedir. %50’den daha fazla engelliği olan çocuklar için özel eğitim yardımının miktarı, aylık 109.40 Euro’dur. Fakat bu miktara uzman bir kişinin bakımına ihtiyaç duyulduğu durumlarda ilaveler yapılmaktadır. Bakımın sürekli olması durumunda 82.05 Euro, olmaması durumunda 246.15 Euro ilave yardım ödenmektedir. Engellilik durumu teknolojik düzeyi yüksek ya da devamlı bakım gerektirdiğinde, tam donanımlı sağlık tesisine mukabil evde yapılan bakım için 916.32 Euro ilave yardım ödenmektedir (EU, 2002: 2).

Aile Konut Yardımı: Aile konut yardımı, 21 yaş altında en az bir çocuğa sahip olan ailenin gelirinin belirli bir limiti aşmaması şartı ile elde edilen gelirin büyük bir kısmını barınma ihtiyacını karşılamak üzere ayıran ailelere ödenen bir yardımdır. Konut yardımının miktarı kira bedeli, gelir seviyesi, çocuk sayısı ve konutun mevcut statik durumuna göre değişmektedir. Fakat bu yardıma tavan sınırlaması getirilmiştir. Bu yardıma ek olarak “Konut İyileştirme Kredisi” ve “Taşınma Yardımları” mevcuttur. Taşınma yardımı gelir durumu doğrultusunda yapılmaktadır fakat konut iyileştirme kredisi gelir durumuna bağlı olarak verilmemektedir. İyileştirme kredisi oturulan konutta yapılması ihtiyaç olan tadilatlar için kiracıya ve konut sahibine verilmekte olup dekorasyon niteliği taşıyan tadilatlar için verilmemektedir. Sosyal konutlar ve yaşam koşulları politikası adı altında bulunan diğer konut yardımları da mevcuttur. Örneğin, eski ve güçsüz bakımevlerinde, üniversite yurtlarında ve otellerde kalanlar da bu yardımdan yararlanabilmektedir. Taşınma yardımı, gelir durumuna bağlı olarak belirlenen ayrıca üçüncü ve daha sonraki çocukların doğumu nedeniyle daha uygun bir konuta taşınmak zorunda kalan ailelere verilmektedir. Yardımdan yararlanabilmek için ise taşınmanın, hamileliğin üçüncü ayı ile doğumdan sonraki 2 yıl arasında gerçekleşmiş olması ve ailenin lojman yardımı hakkının bulunması gerekmektedir. Yardım miktarı, taşınma masrafı kadar olup tavan ödeme kısıtlaması bulunmaktadır (Karaca ve Kocabaş, 2003: 4).

Okula Başlama Yardımı: Okula başlama yardımı, 3-18 yaşları arasında olan eğitime devam eden ve çiraklık yapan her bir çocuk için mal varlığı değerlendirmesi neticesinde ailelere ödenen yardımdır. Bu yardım yılda bir kez öğretim yılı

başlangıcında toplu olarak ödenmekte olup her bir çocuk için 250.32 Euro ödenmektedir (EU, 2002: 2).

Çocuk Bakımı İçin İstihdam Yardımı: 1990'da düzenlenen çocuk bakımı için istihdam yardımı, 6 yaşın altındaki çocukların bakımının sertifikalı bir bakıcı tarafından yapılmasına dair bir yardımdır. Bu yardım çalıştıran ve işçinin sigorta ödemelerinin ödenmesiyle birlikte nakden yardımlarını da kapsar. Ancak bu amaçla istihdam edilen kişi için aile yardımları sigortası primi ödenmemektedir. Çocuğun bakımı için istihdam edilecek kişinin Aile Yardımları Fonu tarafından sertifikasının kabul edilmiş olması ve söz konusu kişiye ödenecek günlük brüt ücretin belirli bir limiti aşmaması koşuluyla bu yardım, yapılan sosyal harcamaların tümünü karşılamaktadır. Çocuk bakımı için istihdam yardımına ayrıca çocuğun yaşına ve ailenin geliri ile orantılı değişen miktarlarda "Özel Çocuk Bakım Yardımı Ekleri" olarak adlandırılan ek yapılmaktadır. Söz konusu yardıma yapılan eklerin miktarı, 3 yaşın altındaki bir çocuğun bakımı için azami 199.78, asgari 130.90 Euro'dur. 3-6 yaş arasındaki bir çocuğun bakımı için ise azami 99.91, asgari 65.46 Euro ödenmektedir (EU, 2002: 3).

Evde Çocuk Bakım Yardımı: Evde çocuk bakım yardımı, çalışan ve 6 yaşın altındaki çocuklarının evde bakımını sağlamak üzere bir bakıcı istihdam eden ebeveyne yapılan bir yardımdır. Bu yardım çalıştıran ve işçinin primlerinin %50'sini karşılamaktadır. Bu oran %75'e kadar yükseltilebilir. Yardım miktarı, belli bir limite kadar servet soruşturması yapılmasını gerektirmektedir. Yardım miktarı, ailenin geliri ve çocuğun yaşına göre 3 aylık dönem için azami 1524.03 ve asgari 507.81 Euro ödenmektedir (EU, 2002: 3).

2.2. İskandinav Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları

Bu bölümde İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'da aile yardımları uygulamaları incelenecektir.

2.2.1. İsveç'te Aile Yardımları Uygulamaları

Aile, kadın ve çocuklara yönelik hizmetleri ile İsveç diğer birçok ülkedeki sosyal güvenlik hizmetlerine göre daha kapsamlıdır. İsveç aile politikaları ile güçlü aile, güçlü ebeveynler ve sağlıklı bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Yerel yönetimler tarafından ailelere sunulan çeşitli hizmetler bulunmaktadır. Aile Sigortası, ihtiyaç testine göre belirlenen sigorta yardımları, çocuk indirimleri, nakit yardımları,

hamilelik ödemeleri ile engelli çocuk yardımlarını kapsamaktadır. Aile sigortası yardımı kapsamında ayrıca temel giderlerini için nakit konut yardımı da yapılmaktadır. Ücretsiz izin kullanımı, çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocuk bakımı nedeniyle 480 güne kadar izin kullanma hakkıdır. Çocukları hasta olan anne-babaya kişi başı yılda 120 günü kapsayan geçici nakit yardımı ödenir (Kanslient, 2019).

Hamilelik ödemesi, anne adayının çalışma şartlarının zarar verme riski taşıdığı durumlarda oluşacak gelir kaybını karşılamak için yapılan ödemedir (Forsakringkassan, 2019). Doğrudan aile yardımları, 16 yaşından küçük çocuklar ile eğitime devam eden 20 yaşından küçük çocukların ailelerine yapılan aylık ödemedir. Yalnız yaşayan ebeveyn yardımları, çocuğunu tek başına yetiştiren ve büyüten ebeveyn diğer ebeveynin ödediği bedeldir. Anne adayının çalışma şartlarının zarar verme riski taşıdığı durumlarda oluşacak gelir kaybını karşılamak için yapılan ödemedir. İsveç'te uygulanan modern aile politikası doğrultusunda kadın ve erkeğin iş hayatında da aile düzeni içerisinde de ortak dayanışmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda kadının çalışması neredeyse zorunluluk olarak ele alınmaktadır. Kadınların iş hayatındaki yeri düşünülerek 3 yaşından küçük çocukların üçte birinin çocuk bakım evlerinde, 3 yaşından büyük çocuklarında %90'nın okul öncesi etkinliklere katılması hedeflenmiştir. Düzenlenen yasalar ile yerel yönetimlerin denetiminde tutarlılıkla yürütülen çocuk bakım merkezleri tek tip hizmetler sunmamaktadır. Devlet tarafından denetlenen yerel yönetimler lokal ihtiyaçlar doğrultusunda hizmetlere ilişkin çözümler geliştirmektedir. Yerel yönetimler bu yapılandırmaları ulusal standartlara bağlı kalarak yapmaktadır (Pestoff ve Standbrink, 2006: 6).

1970'li yıllarda hızlanan kamu çocuk bakımı 90'larda gelişmeye ve büyümeye devam etmiştir. Günümüzde ise İsveç'te bu genişleme devam etmekte ve kamu çocuk bakım hizmetleri 1-5 yaş arası çocukların %80'ni ile 6-9 yaş arası çocukların dörtte üçünü kapsamış durumdadır. Oluşturulan yasa ile ailelere çocuklarını gündüz kamu bakım evine verme hakkı tanınmıştır ve okul öncesi eğitim ve bakım için ebeveynlerden hizmete katkı ödemesi talebinde olmuştur. 2000'li yılların başında ortaya çıkan özel çocuk bakım evi girişimleri ile çocuk bakımı konusunda genişleme öngörülmüştür. Fakat ilerleyen süreçte bu genişleme standartlar konusunda yerel yönetimlere göre çok farklılık göstermemiştir (Forsakringkassan, 2019).

2.2.2. Norveç'te Aile Yardımları Uygulamaları

İskandinav ülkelerinde 'herkese iş ve tam istihdam' sloganı ile oluşturulan Sosyal Demokrat Model'i çalışma merkezli ve eşitlik düşünceleriyle uygulanan refah politikası olarak adlandırılır (Şenkal vd, 2007, s.158).

Gökbunar ve Kovancılar (1988)'a göre sosyal demokrat refah modeli; “Devletin vatandaşlarına yaptığı yardımlara bakmadan evrensel programlar sunması ve orta sınıfın yaşam standartlarında yardımlar sağlaması, sağlık durumu çalışmaya uygun, gelir seviyesi düşük, işsiz, hasta, engelli olan ve eğitimini sürdürmek isteyen kişilere hizmetler sunmasıdır”. Sosyal demokrat refah devlet modelinin diğer bir özelliği vatandaşların sosyal ve siyasi haklarının kanunlar ile belirlenmiş olmasıdır (Koray, 2007, s. 9).

İskandinav ülkeleri arasında her ne kadar farklılıklar bulunuyor olsa da kadın-erkek eşitliği, toplumsal eşitlik, iş istihdamı ve toplumsal faydaya yönelik gelir dağılımı konularında eş değer yaklaşımları ve en üst seviyedeki katılımları ile diğer refah ülkelerinden farklı özelliğe sahip oldukları söylenebilir (Kırbaşlar ve Sart, [tp://ftp.iso.org.tr/Kobi/Uni-San-Modeller/İskandinav Modeli.pptx](http://ftp.iso.org.tr/Kobi/Uni-San-Modeller/İskandinav_Modeli.pptx). Erişim Tarihi: 08.03.2016).

İskandinav refah model sisteminde yapıları yardımlar genele ve eşitlik ilkeleri ile iş ve aile durumuna bakılmaksızın gerçekleştirilir. Hastalık, işsizlik ödemesi, sendika üyeliği katkı payı ödemeye bağlıdır (Şenkal vd., 2007, s. 158). Bu modelin diğer bir önemli özelliği ise kadın işçilerin çalışma hayatına teşvikine yönelik eşlerinden bağımsız olarak sunulan haklar, işsizlik ve yaşlılık süreçlerinde kişilerin hayatlarını idame ettireceği gelirin ve sağlığa yönelik kapsamlı hizmetlerin devlet tarafından sağlanıyor olmasıdır (Toprak, 2015, s.161-162).

Son yıllarda özellikle petrol ve doğalgaz kaynaklarının keşfi ve balıkçılık ihracatı ile Norveç, demografik anlamda ve hayat standartları konularında oldukça hızlı bir değişim sürecine girerek ekonomisini ciddi anlamda geliştirmiştir. Bu ekonomik gelişiminin gidişatı doğrultusunda halk iki kere yapılan Avrupa Birliği'ne katılma referandumda hayır oyu vererek Birliğe girişi istememiştir (Çiçek ve Çiçek, 2012, s. 202).

Norveç refah modelinde uygulanan yardımlar sigorta ve sosyal hizmet uygulamalarını, sağlık ve rehabilitasyon merkezlerini, çalışma haklarını, üniversite eğitime kadar ücretsiz eğitimi, evde bakım hizmetlerini kapsamaktadır (Özgöbek, 2004).

Norveç bütçesinin ortalama %35'ni vatandaşlarının sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri harcamalarına yönelik olarak planlamaktadır. Toplam işçi-işveren ve emekliler ücretlerinin %25'nden sağlanan primler ile oluşturulan ulusal sigorta primleri sisteminin finans kaynağıdır. Ev kadınları, işsizler ve öğrenciler de sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri haklarından yararlanmaktadırlar (<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/norvec.pdf>. Erişim Tarihi: 26.02.2019).

Norveç'te çalışan kadın nüfusu fazladır. Ayrıca kadınlar tam zamanlı işlerinin yanında genelde çalışma saatleri esnek olan ek bir iş yapmaktadırlar. Kadınların çoğunluğunun aktif olarak iş hayatında olmaları ve çalışmaları sebebiyle Norveç çocuk bakım evi sayısının en fazla olduğu ülkedir. Ebeveynlerin çalışmasından dolayı çocuklarını ilkökul eğitimlerinin ilk dört yılı boyunca okul sonrası ücretli bakım ve etüt merkezlerine göndermektedirler (Alan, 2015, s.15). Çoğunluğu devlete ait olan çocuk bakım evlerinin ücretinin bir kısmını devlet karşılamaktadır. Ayrıca çocukların öğrenim süresince ihtiyaç duyacakları kitapları, çantası, kırtasiye malzemeleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet bunlar dışındaki ihtiyaçları karşılayamayacak durumdaki ailelere ayrıca maddi destek sağlamaktadır (Alan, 2015: 15).

Çocuk hakları ve bakımı konusunda yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılanmayı sağlayan bir ülke olarak bu konuda yaklaşık yüz elli yıllık bir geçmişi sahiptir. 1896 yılındaki Guardianship Board Act yasası ile çocukların koruması devlete verilmiştir. Bu yasa ile devlet, ebeveynleri çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi anlamında tam olarak görevlerini yerine getirmemeleri durumunda yasal yolla uyarmakta ve çocuk için tehlikeli oluşturan bir durum tespitinde ebeveynlerinden alınarak koruyucu aile yanına yerleştirmektedir. Guardianship Board Act yasasına ek olarak 1983'te çıkarılan Çocuk Refahı Yasası ile bakıma muhtaç çocuklarda koruma sistemine dahil edilerek önlemler artırılmıştır (Regjeringen, 2008, <https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/childwelfare/id1058/&usg=ALkJrhi6BMKhugY9gVoLKHsz2jorInxM9w>. Erişim Tarihi: 23.02.2019).

2014 yılının sonuna kadar olan süreçteki verilere göre Barnevern sistemi (Çocuk Hizmetleri Kurumu) 53088 çocuğa yardım sağlamıştır. Bu çocuk refahı

yardımlarının çoğu çocukların evlerinde sağlanmıştır. Çocuk refahı konusunda Norveç'in önceliği çocuğun bakımının annesinde olmasıdır. Fakat çocuğun evdeki refah durumunun tehlikeye girmesi veya terk edilmesi durumunda çocuğu gözlemlemek üzere geçici olarak koruyucu ailenin yanına yerleştirmektedir. Bu zaman zarfında sisteme kaydedilen çocuk takip edilerek koruyucu ailenin çocuğa faydalı olup olmadığını değerlendirir ve olumlu değerlendirmesi sonucunda kurul kararı ile çocuğun koruyucu ailenin yanında yaşamasına izin vermektedir. Fakat bu andan itibaren belirli aralıklar ile evde yapılan denetimlerde çocuğun bakımı ve refahı yönünde eksiklikler veya tehlike oluşturacak bir durumun tespiti halinde koruyucu aile kararını iptal ederek çocuğu devlet korumasındaki merkeze yerleştirmektedir (Regjeringen, 2008, <https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/childwelfare/id1058/>, Erişim Tarihi: 23.02.2019).

18 yaş altı çocuk sayısı Norveç'in toplam nüfusunun %24'ünü oluşturmaktadır. Bu sebeple devlet, yeni jenerasyonun sağlık, eğitim ve güvenlik konularındaki gelişimine çok önem vermekte ve bunu gerçekleştirilebilmek adına toplumdaki gelir dağılım bozukluklarını karşı önleyici tedbirler alarak herkes için yaşanabilir bir hayat standardı oluşturmaya çalışmaktadır (Güngör, 2009, s. 232).

2.2.3. Finlandiya'da Aile Yardımları Uygulamaları

Finlandiya hükümeti sosyal güvence kapsamında bulunan veya ikamete sahip olan herkese aile yardımı vermektedir. Ebeveynlerin bu aile yardımlarının hangilerinden faydalanılabileceği ikamet türü ile doğrudan ilişkilidir. Kela, emeklilik, çocuk parası, işsizlik parası, hastalık parası, ebeveyn parası ve geçim parası konuları ile ilgilenmektedir. Kela'nın parasal destek gerekçeleri yasalarda belirtilmiştir. Ailelerin standartları ve ihtiyaçları aynı olmadığından, bu kurumun yapacağı destek tutarları da farklılık göstermektedir (Kela, 2015: 2).

Finlandiya sosyal güvence kapsamında bulunan ülke dışında yaşayan kişiler çocuk parası, annelik parası gibi bazı aile yardımlarından faydalanabilmektedir. Bunun yanı sıra Finlandiya'ya kişinin veya ailenin hangi ülkeden geldiği ve hangi sebeple geldiği gibi durumlar da aile yardımları konusunda önemli rol oynamaktadır. Kuzey ülkelerinden, İsviçre'den, Avrupa Birliği ülkelerinden ya da Finlandiya ile anlaşması olan bir ülkelerden gelerek ikamet alan aile veya kişi, aile yardımlarından

yararlanabilmektedir (<https://www.kela.fi/web/en/family-benefits-from-finland-to-another-country>, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

Ülkede yaşayan anne adaylarına annelik yardımı yapılmaktadır. Bu yardım iki şekilde sağlanmaktadır: ilki annelik paketi adı altında, ikincisi ise sabit miktarda vergiden muafiyettir. Annelik paketi yardımı bebeğin ihtiyaçlarına yönelik giyim ve bakım malzemelerini kapsamaktadır. Eğer anne adayı sosyal güvence kapsamındaysa, gebeliğinin dördüncü ayında hekim kontrolünü yaptırmış ise beşinci ayını doldurduğundan bu haktan yararlanmak üzere başvuruda bulunabilmektedir. Bu yardımların yanı sıra Kela annelik parası ödemesi yapmaktadır. Finlandiya kanunlarına göre anne adayları doğumdan 30 iş günü önce izne ayrılmalıdır. Kela bu gelir kaybını tamamlamaya yönelik anne adayına azami 4 ay ile sınırlı ödeme yapmaktadır. Eğer anne adayı sosyal güvence kapsamında değil işsiz veya öğrenci ise annelik parası ödemektedir (<https://www.kela.fi/web/en/parental-allowance>, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

İlk çocuk için aylık 100 Euro ödenen çocuk parası, 17. yaşını doldurana kadar anne-babaya ödenir. Devam eden çocuklar için, yardım tutarı devamlı artmaktadır. Artırılmış çocuk parasını yalnız ya da birden fazla çocukla birlikte yaşayan ebeveyn alır. Bu yardım Finlandiya kanunları doğrultusunda vergilendirmeye tábî değildir (<https://www.kela.fi/web/en/child-increase>, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

Finlandiya'da sosyal yardım ve güvenlik sisteminde kaydı bulunan ve ikamete sahip olan kişiler veya aileler yaşamları için çeşitli destekler alabilmektedir. Devletin sağladığı bir diğer yardım da Kela tarafından karşılanan genel barınma yardımı adı altında sağlanan kira bedeli ödemesini ve mülk giderlerini kapsamaktadır. Ayrıca aileler dönemsel olarak üstesinden gelemedikleri maddi sorunları için geçim yardımı talep edebilmektedir (<https://www.kela.fi/web/en/child-increase>, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

2.2.4. Danimarka'da Aile Yardımları Uygulamaları

Danimarka'da uygulanan aile yardımlarında öncelik çocuklardır. Bu bağlamda aile üyeleri tanımlamasında ailenin çocukları olarak değil çocukların ebeveynleri şeklinde-dir. Çocuğu merkez alan aile politikası ile Danimarka hükümeti tüm yardımları çocuk üzerinden aile yardımı olarak tanımlamaktadır (Kamerman ve Kahn, 2001: 88).

Danimarka’da ikamet eden ve vergi kaydı bulunan, 18 yaş altında çocuklu ebeveynler aile yardımlarından yararlanabilmektedir. Çocuğu evli olan ve bakımının kamusal fonlardan karşılanan çocuklar için ebeveynlere aile yardımı yapılmamaktadır. Danimarka’nın diğer devletler ile imzaladığı sosyal güvenlik anlaşmaları kapsamında yurt dışında eğitim gören çocuklara aile yardımı ödenmektedir. Yabancı uyruklu kişilerin bu haklardan faydalanabilmesi için Danimarka’da en az 1 yıldır ikamet ediyor olmaları gerekmektedir. Bu durum sığınmacılar için geçerli değildir. Bahsedilen aile yardımlarının yanı sıra öksüz ve yetim çocuklara, ikiz-üçüz çocuklara, evlatlık çocuklara ayrı yardımlar bulunmaktadır (Bozkurt, 2015: 7).

2.3. Güney Avrupa Ülkelerinde Aile Yardımları Uygulamaları

Bu bölümde Portekiz, İtalya ve Yunanistan’da aile yardımları uygulamaları incelenecektir.

2.3.1. Portekiz’de Aile Yardımları Uygulamaları

1985 yılı itibariyle, aile yardımı ödemelerinin çocuk sayısı ile birlikte arttığı sistemden vazgeçilmiş ve dar gelirli aileler temel alınarak ödeme sağlanmaya başlanmıştır. 3. çocuktan sonra ise bir artış söz konusu olmaktadır. “Portekiz’de Çocuğun Ekonomik Maliyeti” isimli geniş alanda gerçekleştirilmiş bir projenin sonuçlarına göre; ortalama gelirli bir ailenin giderlerinin yaklaşık %20’sinin çocuklara ayrıldığı belirlenmiştir. Temel sosyal ihtiyaçların karşılanmasında sıradan bir işçinin geliri yeterli olmayacak hale gelmiş ve aile yardımı kaçınılmaz olmuştur (Dumon, 1999: 165).

Son yıllardaki evli olmamasına rağmen, çocuklarını birlikte büyüten eşlerin oranı oldukça artmıştır. Kanunlara göre tüm çocuklar eşit haklara sahiptir ve bu nedenle evli olma şartı aranmaksızın yardımlara da eşitlik verilmiştir. Ekonomik açıdan aile yardımlarında; çocuk sahibi olarak hak sahibi olunmakta ve 14 yaşına kadar aylık ödeme devam etmektedir. *Doğum Yardımı* adı altında her doğan çocuk başına bir defaya mahsus ödeme yapılmaktadır. 12 ay süresince *Emzirme Yardımı* verilmekte ve bu süreç tıbbi muayene ile izlenmektedir. Eşlerden herhangi birine ödenmesi suretiyle *Evlilik Yardımı* yapılmaktadır. Aile bireylerinde ölü doğum söz konusu olduğunda veya sigortalı olanların çocuklarını kaybetmeleri durumunda *Ölüm Yardımı* uygulanmaktadır. Engelli çocuklar için ise; özel eğitim merkezlerine gitme ihtiyacı olan ve bakım gerektiren, organ kaybı olan çocuklar kapsama altına alınmıştır. Yaş sınırı olarak ise; 25 yaşa kadar *Özel Yardımlar* devam etmektedir (Dumon, 1999: 165).

2.3.2. İspanya’da Aile Yardımları Uygulamaları

İspanya’da sosyal güvenlik standartları kapsamında aile yardımları, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde ivme kazanmıştır. Ülke 1986’da üyelik sürecini tamamlamış, 1991’de Schengen bölgesi üyeliği ve 1999’da Euro ortak para birimini benimsemiştir (<https://www.avrupa.info.tr/tr/etkilesimli-avrupa-haritasi-9> Erişim tarihi: 10.05.2019).

İspanya’da bakıma muhtaç çocuklar için belirlenen yardımlar, ilk olarak 1991’de sosyal güvenlik sistemine entegre edilmiştir. Ülkenin yasal mevzuatı gereği finansmanı primli ve primsiz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Primli yardımları talep edebilecek kişiler; sigortalı olarak bir işyerinde çalışanlar, sigorta primi ödeyenler ve sosyal güvenlik kurumlarından aylık alanlar olarak belirlenmiştir. Primsiz yardım alabilecek kişiler ise resmi ikameti İspanya’da bulunanlar ve burada oturanlardır. Bununla ilgili yapılacak olan yardımlar ve diğer koşullar iki sistemde de benzerdir. 1997’de çıkarılan reform kanunlarıyla birlikte her iki yardım türü de vergilerle finanse edilecektir. Yapılacak sosyal yardımların tutarı ve zamanı yardım yapılacak kişinin engellilik durumuna göre değişebilmektedir. Yardım yapılacak çocuklara 18 yaşına kadar destek sağlanır ve bu süre eğitim, zorunlu silah altına girme vb. sebeplerle uzatılamaz. Yapılacak olan yardımlar her dönem asgari ücret düzeyinden bağlanan aylıklara yapılan zamlar nispetinde yükseltilir. Hesaplanan bu zamlar neticesinde çıkan rakam, yapılacak yardım miktarını aşıyorsa yardımın tümünden vazgeçilmez. Yapılabilecek maksimum yardım miktarının tutarı kadar ödenerek hesaplanan zamdan indirim yapılır. Boşanma veya ayrılma neticesinde çocuklara bakan birey, maksimum yardım sınırını geçmemek şartıyla ek yardım talep edebilir. Engelli çocukları için yardım alınan tutarlar, gelirden bağımsız değerlendirilir. İspanya’da çocuk bakım parası ödemesi yoktur, fakat bu nedenle çalışamayan kişiler bir yıl süre ile prim ödemiş sayılır (Reinhard, 1999, 14-15).

2.3.3. İtalya’da Aile Yardımları Uygulamaları

İtalya çocuğun doğduğu zamandan zorunlu eğitimini tamamlayana kadar ailelere genel olarak destek olmaktadır. Yapılan yardımların miktarı çocuğun sayısı, yaşı ve ailenin gelirine göre değişiklik göstermektedir (Atatanır, 2011: 143-166).

Eğitim için yapılan yardım çocukların ortaokul eğitiminden itibaren başlamaktadır. Yükseköğrenim eğitimindeki öğrenciler için ise üç tür öğretim yardımı oluşturulmuştur: geçim koşullarına öğrenim destek yardımı, ailelere vergi indirimi

veya destek parası, eğitim kayıt veya akademi ücretine destek parası. Bu eğitime yönelik yardımlar ailenin gelir düzeyi ile geçim koşullarının değerlendirilmesi ile belirlenerek ödenmektedir. Emekliler ve sosyal güvenlik yardımlarından yararlanan çalışanlar bu destekten yararlanabilir. Fakat bu yardımın miktarı hane içinde yaşayan kişi sayısına ve toplam gelire göre belirlenmektedir. Buna ek olarak toplam gelirin %70'nin sigortalı çalışan kişilerin kazançlarından oluşması şartı aranmaktadır (Atatanır, 2011: 143-166).

Aile yardımları olarak ödenen paraların %0,68'i işveren primlerinden sağlanmaktadır. Bu yardımları işveren, işçiye maaşı ile beraber ödemektedir. Tarım işçileri ile evde çalışanlar ise bu ödemeleri INPD'den almaktadır (MISSOC, 2014: 10).

2.3.4. Yunanistan'da Aile Yardımları Uygulamaları

Yunanistan aile yardımları uygulamalarında belirgin bir politika oluşturamamıştır. Fakat zaman içerisinde yapılan sosyal güvenlik alanındaki yasal düzenlemeler ile gelişim sağlamıştır. Bu gelişimler, mevcut uygulamalar ve devletin bu alandaki harcamaları veya oluşturduğu ödenekler diğer Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan aile yardımları ile kıyaslandığında çok düşük seviyede kaldığı gözlemlenmektedir (Symeonidou, 1996: 77).

Aile yardımları ilk olarak 1959'da Yunanistan'da gündeme gelmiştir. Bu dönemde çocuk sayısı doğrultusunda aile bütçesine destek sağlamak amaçlanmıştır. Aile kavramı eşler arasındaki haklar ve yükümlülükler olarak tanımlanmış ve bu sebeple iki çeşit aile yardımı oluşturulmuştur. Bu yardımların ilki çocuk sahibi çiftlerin evli olup olmadığına bakılmadan çocuklar için ödenen çocuk yardımı parası, ikinci olarak da çocuk sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın evli çiftlere ödenen aile parasıdır. Aile parası bütçelerine destek vermek amacıyla doğrudan çiftlere ödenmekteydi. Bu yardımın miktarı evli kişilerin kamu, banka veya özel sektör çalışanı olmasına göre değişmekteydi (Symeonidou, 1996: 78).

Ocak 2018'de alınan karar ile çocuk parası ödeneği eşdeğer aile geliri esasıyla ödenmesi kararlaştırılmıştır. Eşdeğer aile geliri, tüm aile üyelerinin vergilendirilebilir gelirlerinde sayılmayan yardımlar hariç, sosyal güvenlik katkı paylarının düşülmesinden sonra, vergiden önce, yerli ve yabancı kökenli herhangi bir kaynaktan elde edilen toplam, gerçek veya emsal gelir olarak tanımlanmaktadır. Bu yardımın

miktarı denklik ölçeği ile ailelerin gelirlerinin yine bu düzenleme ile sınıflandırılmış kıstaslara bağlı olarak belirlenmektedir (Symeonidou, 1996: 78).

Denklik ölçeği, aile üyelerinin ağırlıklı toplamı; birinci ebeveyn 1 ağırlığında, ikinci ebeveyn 1/2 ağırlığında, her çocuk 1/4 ağırlığında, tek ebeveynli aileler için ilk çocuk 1/2 ağırlığında, sonra ki her çocuk 1/4 ağırlığında elde edilmektedir.

Yararlanıcı ailelerin belirlenmesi amacıyla, üç aile geliri eşdeğeri kategorisi; kategori A 6,000 Euro'ya kadar, kategori B 6,001 Euro ile 10,000 Euro, kategori C 10.001 ile 15.000 Euro şeklinde tanımlanmaktadır.

18 yaşını doldurmamış her çocuk için ödenen çocuk parası yardımının ön koşulu, her yıl gelir vergisi beyannamesi ibrazıdır. Başvuru sahibinin, kendisinin veya eşlerinin gelir vergisi beyannamesi ibrazı veya kendileri tarafından verilmesi durumunda aşağıda listelenen şartları taşıyan kişilere çocuk parası ödenmektedir:

- Yunanistan'da daimî ikamet eden Yunan vatandaşları,
- Yunanistan'da daimî olarak ikamet eden Avrupa Birliği Üye Devletleri vatandaşları,
- Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin vatandaşları ve daimî olarak Yunanistan'da ikamet eden İsviçre vatandaşları,
- Yunanistan'da daimî olarak ikamet eden mülteciler,
- Yunanistan'da yasal ve kalıcı olarak ikamet eden diğer devletlerin vatandaşları.

Aile yardımları olarak Yunanistan ayrıca belirli oranlarda kira ödemesi, mülk taksit ödemesi gibi konularda ödemeler yapmaktadır (<https://opeka.gr/> Erişim tarihi: 07.04.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BİR SOSYAL GÜVENLİK STANDARDI OLARAK AİLE YARDIMLARININ TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ

Ülkemizde eğitim yardımı, sağlık yardımı, asgari geçim indirimi, kreşe bakım, doğum yardımı gibi aile yardımı niteliği taşıyan çeşitli yardımlar söz konusudur. Fakat temel sosyal güvenlik standartları kapsamında resmi olarak gerçekleştirilen bir aile sigortası kolu yer almamaktadır. Uygulanan bu yardımlar yoksulluk ve muhtaçlık temelli olup, çeşitli kriterlerle kapsama alanı daraltılmıştır. Talep edilmesi halinde toplumun çok dar bir kesimine hitap etmektedir. Gelişmiş ülkelerde temel sosyal güvenlik standartları kapsamında resmi olarak gerçekleştirilen aile yardımları uygulamalarının finansmanı, kimi ülkelerde primler ve devlet katkısı ile kimilerinde ise vergilerle sağlanmaktadır.

Bu bölüm, uygulama basamaklarının örnek ülkeler çerçevesinde sınıflandırılması, uygulanabilirlik tartışması ve Türkiye’de aile yardımlarının uygulanabilirliği çerçevesinde teknik öneriler olarak üç başlıkta incelenmiştir.

3.1. Uygulama Basamaklarının Örnek Ülkeler Çerçevesinde Sınıflandırılması

Sosyal güvenlik sistemi kapsamında aile yardımlarının finanse edilmesini ön gören iki önemli sebep yer almaktadır. Birincisi, kadınların iş hayatında yer alabilmesi ve çocuk sahibi olabilmesine imkân tanıyan dengeleyici bir araç olabilmesidir. Böylece kadına dair aktif çalışma stratejileri ile birlikte devam ettirilebilecek ve ailelerin iktisadi manada aleyhine işleyen sürece yön verebilmesi mümkün olacaktır. İkinci neden ise, yoksulluk ile mücadelede gelirin yeniden dağılmasında dair uygulamaları içeren aile yardım politikaları, risk altında olan ailenin, asgari bir gelirle güvence altına alınması ve bütüncül olarak ailenin korunmasını amaçlamaktadır (Prud’homme, 2004: 8). Bunun yanında yaşı ilerleyen bireylerin ülkeye ekonomik ve sosyal güvence yönüyle etkisi negatiftir. Bu olumsuz sürecin durdurulması ve tekrar genç bir nüfusun sağlanması amacıyla çalışmakta olan kadınların çocuk sahibi olmaları teşvik edilmektedir (Şentürk, 2015: 103).

Ülkelerdeki doğurganlığın azalması ile birlikte çocuk sahibi olmayan aileler çoğalmakta ve çocuğun bakımını üstlenmede tek yetişkin olarak yer alma sayılarında da ciddi artışlar söz konusudur. Türkiye’de 1990’da boşanma sayısı 25 bin 712 iken,

2018’de 128 bin 411’e çıkmıştır (TÜİK, 2018). Bu yönüyle bakıldığında yalnız yaşayan anne oranı kritiktir. Bir çocuklu ailelerde her 10 aileden 9’unda ailenin sorumluluğunu üstlenen kadındır. Avrupa Birliği ülkelerinde ise bir çocuklu ailelerin %85’inde anne, çocukların sorumluluğunu almaktadır. Söz konusu istatistikler evlilik harici çocuk sahibi olunması, boşanmaların ya da ayrı yaşayan kadınların oranının yüksek olduklarını göstermektedir (Kurtulmuş, 1998, 10).

Bu çerçevede uygulama basamaklarının örnek ülkeler çerçevesinde sınıflandırılması; temel aile yardımı, doğum ve evlat edinme yardımı, kreş-bakımevi ve çocuk bakıcısı yardımı, eğitim yardımı, çocuk parası, işsiz çocuklar (gençler), çocuk zammı, ebeveyn parası, geçim avansı, aile destek yardımı, tek başına yaşayan ebeveyn yardımı olmak üzere on bir başlık halinde belirlenmiştir.

3.1.1. Temel Aile Yardımı

Avrupa’da Almanya ile ilk adımları atılan aile yardımları çalışmaları ve uygulamaları diğer ülkeler tarafından örnek teşkil etmiş ve bu doğrultuda benzer uygulamalar gerçekleştirilerek gelişim göstermiştir. Aile yardımlarının belirli bir düzeye erişmesi bu alana hassasiyetle yaklaşan Avrupa ülkelerinin özellikle sosyal güvenlik konusunda geliştirmeye yönelik attığı adımlar açısından etkisi oldukça önemli olmuştur. Almanya çocuk zammı, bakım parası, çocuk parası, geçim avansı, ebeveyn parası gibi aile yardımları çalışmaları ve uygulamalarıyla Avrupa’da ilk adımları atarak diğer ülkeler öncülük etmiştir. Bu ödemelerin sosyal güvenlik normları kapsamında olması ve ayrıca peşin olarak ödenen vergilerle gerçekleşmesi, aile yardımlarının uygulanabilirliğini ve sürekliliğini sağlamıştır.

Avusturya’da aile yardımı, çocuk üzerinden ödenmektedir. Çocuğun ve ailenin Avusturya’da yaşıyor veya daimî ikameti bulunuyor olması doğrultusunda ebeveynlerin gelir düzeyine ve yaptığı işe bakılmaksızın aile yardımı adı altında çocuk 18. yaşını doldurana kadar ödenmektedir. Aile yardımı ödemesinin şartı, başvuru yapan ebeveynlerin çocuğu ile daimî olarak aynı evi paylaşmasıdır. Danimarka’da ikamet eden ve vergi kaydı bulunan, 18 yaş altında çocuklu ebeveynler aile yardımlarından yararlanabilmektedir. %50’nin üzerinde engellilik ve iş göremezliği saptanmış olan çocuklar için yaş ve zaman sınırı olmaksızın ebeveynlerine aile yardımı ödenmektedir (BMWFJ, 2013a:17).

Danimarka’da uygulanan aile yardımlarında öncelik çocuklardır. Bu bağlamda aile üyeleri tanımlamasında ailenin çocukları olarak değil çocukların ebeveynleri şeklindedir. Çocuğu merkez alan aile politikası ile Danimarka hükümeti tüm yardımları çocuk üzerinden aile yardımı olarak tanımlamaktadır. Danimarka’da ikamet eden ve vergi kaydı bulunan, 18 yaş altında çocuklu ebeveynler aile yardımlarından yararlanabilmektedir.

Portekiz’de 1985 yılı itibariyle, aile yardımı ödemelerinin çocuk sayısı ile birlikte arttığı sistemden vazgeçilmiş ve dar gelirli aileler temel alınarak ödeme sağlanmaya başlanmıştır. Fransa 2. Dünya savaşı sonrası sosyal güvenlik sistemi ile şekillenen aile politikasını, çocukların bakımları ve gelişimlerine yönelik hizmet, mal ve nakit yardımları ile çeşitlendirmiştir. Aile yardımı uygulamalarını ayrıca vergi indirimi ve gelir seviyesine bağlı ek yardımlar ile geliştirmiştir. Ayrıca üç yaşından büyük ve en az 3 veya fazlası çocuklu ebeveynlerin, mal varlığı değerlendirilmesi yapıp kişi 21 yaşına gelene dek ailelere ek aile yardımı yapılmaktadır.

3.1.2. Doğum ve Evlat Edinme Yardımı

Almanya’da doğum sonrası evlatlarına bakan ve haftalık 30 saatten çok mesai yapmayan, evlatlarıyla aynı evi paylaşan ailelere on iki ay boyunca, 300 Euro ile 1800 Euro arasında ebeveyn parası ödenmektedir. Bakımı üstlenilen üvey çocuklar içinde aynı şartları taşıyan aileler ebeveyn parasından yararlanabilmektedir. Öncelikle çalışan, işsiz ve kendi işini icra eden kişiler bu yardımdan yararlanabilmektedir.

Avusturya tarafından bakım parası, ailelere çocuğun doğumundan sonra maddi destek sağlanarak çocuğuyla daha çok ilgilenebilmesi adına ödenmektedir. Bakım parası alabilmek için aile yardımının alınması, anne ve çocuğun tüm doktor muayenelerinin yapılmış olması, ebeveynlerin ayrı yaşaması durumunda çocuğun vekaletine sahip olma koşullarının sağlanması gerekmektedir. Çocuk bakım parası gelir miktarlarına göre değişmektedir.

İsveç’te ücretsiz izin kullanımı, çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocuk bakımı nedeniyle 480 güne kadar izin kullanma hakkıdır. Anne adayının çalışma şartlarının riskli olduğu hallerde yaşadığı maddi kaybı sebebiyle hamilelik ödemesi yapılmaktadır.

Finlandiya’da yaşıyan anne adaylarına annelik yardımı yapılmaktadır. Bu yardım annelik paketi ve sabit miktarda vergiden muafiyet olmak üzere iki şekilde sağlanmaktadır. Annelik paketi yardımı bebeğin ihtiyaçlarına yönelik giyim ve bakım malzemelerini kapsamaktadır. Eğer anne adayını sosyal güvence kapsamındaysa, gebeliğinin dördüncü ayında hekim kontrolünü yaptırmış ise beşinci ayını doldurduğundan bu haktan yararlanmak üzere başvuruda bulunabilmektedir. Finlandiya kanunlarına göre anne adayları doğumdan 30 iş günü önce izne ayrılmalıdır. Bu gelir kaybını tamamlamaya yönelik anne adayına azami 4 ay ile sınırlı ödeme yapılmaktadır. Eğer anne adayını sosyal güvence kapsamında değilse annelik parası ödenmektedir.

Fransa’da küçük çocuk yardımı gelir seviyesi düşük olan ailelere medeni hale bakılmaksızın mal varlığı değerlendirilmesi ile çocuk 4 yaşına gelene kadar yapılan yardımdır. Gelir durumuna bakılmaksızın çocuk büyütme yardımı bakmakla yükümlü olunan en az iki veya daha fazla çocuğu olan biri üç yaşın altında olmak üzere, çalışmasına ara vermiş veya işsiz ebeveyne çocuğunun masraflarını karşılaması için ödenen yardımdır. Gelirleri düşük olan ve en az bir çocuğu evlat edinmiş ebeveynlere mal varlığı değerlendirilmesi neticesinde her bir çocuk için aylık 157.09 Euro olmak üzere 21 ay boyunca ödenen bir yardımdır.

Portekiz’de Doğum Yardımı adı altında her doğan çocuk başına bir defaya mahsus ödeme yapılmaktadır. 12 ay süresince Emzirme Yardımı verilmekte ve bu süreç tıbbi muayene ile izlenmektedir.

3.1.3. Kreş-Bakımevi ve Çocuk Bakıcısı Yardımı

Bakım parasını Almanya’da özel çocuk bakım yerleri ile işverenin sağladığı, devletin ödenek vermediği evlere gönderilenler de temin edebilmektedir. Ebeveynlerin çalışma koşullarına bakılmaksızın iş hayatlarında sıkıntı yaşamamaları ve destek elde edebilmeleri için bakım parası ödenmektedir. Bakım parası çocuğun doğumundan bir yıl sonra ailelere ödenen yardımdır. Bu yardım yasal çerçevede sadece küçük çocukların günlük bakım ihtiyacının karşılanması için yapılmaktadır ve bu doğrultuda çocuğunu resmi bakım evine göndermeyen, kendisi yetiştiren ve büyüten ebeveynlere ödenmektedir. Bakım parasını, özel çocuk bakım yerleri ile işverenin sağladığı devletin ödenek vermediği bakım evlerine yönlendirilen çocuklar da alabilirler. Bakım parası için değerlendirme kriterleri ebeveynlerin Almanya’da ikamet etmesi veya

daimî ikamete sahip olması ve çocuğu ile aynı evi paylaşması olarak sıralanabilir. Ayrıca eğitimi devam eden ebeveynler de bu haktan yararlanabilmektedir. Fakat ebeveynlik parası değerlendirmesindeki gibi evli çiftler ve tek başına çocuğunu yetiştiren ebeveynler için çocuğun doğumdan önce elde edilmiş gelir miktarı kıstası bakım parası hakkı içinde geçerli sayılmaktadır. Eğer evli çiftlerin yıllık geliri 500.000 Euro üzeri, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise 250.000 Euro'nun üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanamamaktadırlar (BMFSFJ, 2013b:2,3,4-5).

Avusturya'da bakım yardımı ödenen anne için doğumda çoğul gebelik söz konusuysa, ikizlerden sonraki tüm bebekler için anneye ek ödeme yapılmaktadır. Bu haktan faydalanabilmek için çocuk için aile yardımının alınması, anne ve çocuğun tüm doktor muayenelerinin yapılmış olması, ebeveynlerin ayrı yaşaması durumunda çocuğun vekaletine sahip olma (NAG40 Kartı) koşullarının sağlanması gerekmektedir. Yardım alma süresine göre miktarı değişen sabit miktarlı çocuk bakım yardımı 30 aylık seçenekte ödenecek aylık miktar yaklaşık 436 Euro iken, 12 aylık ödeme seçeneğinde aylık 1000 Euro olmaktadır. 30 aylık ödeme planı ile ödenecek toplam miktar 13.080 Euro iken, 12 aylık ödeme planı ise toplam miktarın 12.000 Euro olduğu görülmektedir (BMWFJ, 2013c:7).

Belçika'da çocuk bakımı parası uygulamasının geçmiş malî politikanın yürürlüğe girdiği döneme kadar uzanmaktadır. Çocuk zammı uygulaması ise doğrudan ücretlere yönelik şekilde oluşturulmuştur.

Fransa'da çocuk bakımı için istihdam yardımı, 6 yaşın altındaki çocukların bakımının sertifikalı bir bakıcı tarafından yapılmasına dair bir yardımdır. Bu yardım, çalıştıran ve işçinin sigorta ödemelerinin ödenmesiyle birlikte nakden yardımlarını da kapsar. Çocuk bakımı için istihdam yardımına ayrıca çocuğun yaşına ve ailenin geliri ile orantılı değişen miktarlarda "Özel Çocuk Bakım Yardımı Ekleri" olarak adlandırılan ek yapılmaktadır. Evde çocuk bakım yardımı, çalışan ve 6 yaşın altındaki çocuklarının evde bakımını sağlamak üzere bir bakıcı istihdam eden ebeveyne yapılan bir yardımdır. Bu yardım çalıştıran ve işçinin primlerinin %50'sini karşılamaktadır. Bu oran %75'e kadar yükseltilebilir. Norveç'te ebeveynler, çalışmaları sebebiyle çocuklarını ilkökul eğitimleri boyunca okul sonrası bakım ve etüt merkezlerine göndermektedirler ve çocuk bakım evlerinin ücretinin bir kısmını devlet karşılamaktadır.

3.1.4. Eğitim Yardımı

Almanya’da meslek eğitimine devam eden kişilere, ileride icra edecekleri meslekte bilgi ve tecrübe kazanarak fayda sağlaması için maddi destek sağlanmaktadır. Bu yardımlar eğitim süresi boyunca kazanılan bir haktır ve eğitim süresi tamamlandığında ödeme kesilmektedir. İki öğrenim dönemi arasındaki dört ay tatil dönemi dahil olmak üzere ödeme devam etmektedir. Bunun yanı sıra meslek eğitimine hastalık veya analık sebebiyle ara veren hak sahiplerine ödemeler yine de devam eder.

Avusturya’da yükseköğrenim gören çocuklar için, resmi eğitim süresince giderlerine karşın ebeveynlere maddi destek sağlanmaktadır. Bu yardım, çocukların yükseköğrenim eğitimlerinin ilk bölümünde en fazla bir okul dönemi, tüm eğitim sürecinde ise bir yıldan fazla uzatılamamaktadır. Ayrıca yılda bir kez olmak üzere 6 - 15 yaş arasındaki çocuklara aile yardımı ile birlikte okula başlama harçlığı adı altında 100 Euro ödemektedir.

Norveç’te devlet, çocukların öğrenim süresince ihtiyaç duyacakları kırtasiye malzemelerini karşılamakta ve bunlar dışındaki ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdaki ailelere ayrıca maddi destek sağlamaktadır.

Finlandiya’da anne adayı sosyal güvence kapsamında değilse ve öğrenci ise, anne adayına annelik parası ödemektedir. Danimarka’nın diğer devletler ile imzaladığı sosyal güvenlik anlaşmaları kapsamında yurt dışında eğitim gören çocuklara aile yardımı ödenmektedir.

İtalya’da eğitim için yapılan yardımlar, çocukların ortaokul eğitiminden itibaren başlamaktadır. Yükseköğrenim eğitimindeki öğrencilere; öğrenim destek yardımı, ailelere vergi indirimi veya destek parası, eğitim kayıt veya akademi ücretine destek parası olmak üzere üç farklı yardım yapılmaktadır. Bu eğitime yönelik yardımlar, ailenin gelir düzeyi ile geçim koşullarının değerlendirilmesi ile belirlenerek ödenmektedir.

Fransa’da iki veya daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin gelir durumuna bakılmadan eğitimlerine devam eden tüm çocuklar için maddi yardım yapılmaktadır. Bu yardımlar, mesleki eğitimlerine devam eden çocuklar için 20 yaşına kadar ödenmektedir.

3.1.5. Çocuk Parası

Almanya’da aile yardımları kapsamında sağlanan çocuk parası “Gelir Vergisi Kanunu’na göre ödenmektedir. Bu haktan Almanya’da yaşayan ve daimî ikameti olan başka ülke de yaşayıp Almanya’da gelir vergisi ödeyen Almanlar ile oturma izniyle ikamet eden yabancılar yararlanabilmektedir. Bunlara ek olarak oturma iznine bakılmaksızın İsviçre vatandaşları ile serbest dolaşım hakkından yararlanan ülkeler bu haktan yararlanabilmektedir (Familienkasse, 2013:6). Federal Çocuk Parası Kanunu’na göre yurtdışında yaşamlarını idame ettiren ve gelir vergisine tabi olmayan kişiler de Alman sosyal güvenlik kaydının bulunması, ülkenin kalkınma programları kapsamında çalışan olması, Alman hükümleri kapsamında emekli aylığı alması, Avrupa Birliği üyesi bir ülkede ikamet etmesi gibi şartlar aranmakta ve bu doğrultuda çocuk parası yardımı ödenmektedir (Familienkasse, 2013:7).

Çocuk parasının ödenmesinin şartı başvuru yapan kişi veya kişilerin çocuğu ile daimî olarak aynı evi paylaşması ve tüm bakımlarının taraflarından sağlanıyor olmasıdır. Bu hususta muhtarlıktaki adres kayıtları baz alınmamaktadır. Ayrıca dönemsel olarak bakılan çocuklar için çocuk parası talep edilememektedir. Üvey çocuk ve torunlar içinde beraber yaşayan ve bakımını üstlenmiş olan ebeveynlere çocuk parası ödenmektedir (Familienkasse, 2013:8). Çocuk parası hakkı çocuk 18 yaşını dolduruncaya kadar kısıtlamasız olarak devam etmektedir. Ayrıca 18 yaşını doldurmuş fakat henüz çalışmayan kişiler 21 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmekte ve ödeme hakkı devam ettirilmektedir. Bununla beraber mesleki eğitimlerine devam eden kişilere de 25 yaşına kadar çocuk parası ödenir. Çocuk parası yardımını, Federal Çocuk Parası Kanunu’na ebeveynlerini kaybetmiş yetim çocuklar kendileri başvurmaları durumunda alabilmektedirler (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Türkiye ile Almanya arasında yapılan sosyal güvenlik anlaşması kapsamında Almanya’da işsizlik sigortasına tabi işte çalışan kişilere çocuk parası ödenmektedir. Ayrıca yine bu anlaşma kapsamında gelire bağlı aile parası, işsizlik parası, hastalık ve analık parası gibi yardımlardan faydalanabilmektedirler. İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamında işsizlik parası alanlar veya Kanuni Emeklilik Sigortası tarafından kendileri için emeklilik aylığı ödenmekte olan kişiler bu yardımdan faydalanabilmektedir (Familienkasse, 2012:1).

Çocuk parası, çocuğun Almanya’da yaşıyor veya daimî ikameti bulunuyor olması doğrultusunda vatandaşlığa bakılmaksızın ödenir. 18 yaşını doldurana kadar; öz çocuklar ve evlat edinilen çocuklar, başvuruda bulunan kişinin eşinin çocukları (üvey çocukları), başvuruda bulunan kişinin torunları, bakıcı aile olarak bakımını üstlenmek üzere alınan çocuklara kanun bağlamında ödeme yapılmaktadır. Çocuk parasının ödenmesinin şartı başvuru yapan kişi veya kişilerin çocuğu ile daimî olarak aynı evi paylaşması ve tüm bakımlarının taraflarından sağlanıyor olmasıdır. Bu hususta muhtarlıktaki adres kayıtları baz alınmamaktadır. Ayrıca dönemsel olarak bakılan çocuklar için çocuk parası talep edilememektir. Üvey çocuk ve torunlar içinde beraber yaşayan ve bakımını üstlenmiş olan ebeveynlere çocuk parası ödenmektedir (Familienkasse, 2013:8).

Çocuk parası hakkı çocuk 18 yaşını dolduruncaya kadar kısıtlamasız olarak devam etmektedir. Ayrıca 18 yaşını doldurmuş fakat henüz çalışmayan kişiler 21 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmekte ve ödeme hakkı devam ettirilmektedir. Bununla beraber mesleki eğitimlerine devam eden kişilere de 25 yaşına kadar çocuk parası ödenir. Çocuk parası yardımını, Federal Çocuk Parası Kanunu’na göre ebeveynlerini kaybetmiş yetim çocuklar, kendileri başvurmaları durumunda alabilmektedirler (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Avusturya’da çocuk parası, çocuğun ve ailenin Avusturya’da yaşıyor veya daimî ikameti bulunuyor olması doğrultusunda ebeveynlerin gelir düzeyine ve yaptığı işe bakılmaksızın aile yardımı adı altında, çocuk 18 yaşını doldurana kadar ödenmektedir. Aile yardımı Avusturya’da hukuki düzenlemeler ile ödemede önceliği anneye vermektedir. Yerleşme ve İkamet Kanunu’nun sekiz ve dokuzuncu maddelerine göre Avusturya’da ikamet etme şartlarına sahip olan yabancı vatandaşlar ve çocukları aile yardımı talebinde bulunabilmektedir (BMWFJ, 2013a:5).

Fransa’da bu destek, çocuk için 16 yaşına gelene kadar ailelere ödenen yardımdır. İki veya daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin gelir durumuna bakılmadan eğitimlerine devam eden tüm çocuklar için ödenmektedir. Bu yardımlar, eğitime devam eden, mesleki eğitimlerine devam eden ve engelli olan çocuklar için 20 yaşına kadar ödenmektedir.

3.1.6. İşsiz Çocuklar (Gençler)

Almanya’da Federal Çocuk Parası Kanunu’nun 2. Maddesinin 2. fıkrası doğrultusunda 18 yaşını doldurmuş fakat henüz iş bulamamış 21 yaş altında olan işsiz çocuklara çocuk parası ödenmektedir. Bu hakkı edinebilmesi için çocuğun hiçbir işveren kurumda kaydının bulunmaması ve Alman İş Kurumu’nda işsizlik kaydının bulunması gerekmektedir. Eş anlatımla kişinin bu haktan faydalanabilmek için kişinin mutlak anlamda çalışmıyor ve iş arayan olarak kaydının olması gerekmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013: 38).

Norveç bütçesinin ortalama %35’ni vatandaşlarının sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri harcamalarına yönelik olarak planlamaktadır. Toplam işçi-işveren ve emekliler ücretlerinin %25’nden sağlanan primler ile oluşturulan ulusal sigorta primleri sisteminin finans kaynağıdır. Ev kadınları, işsizler ve öğrenciler de sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri haklarından yararlanmaktadırlar.

3.1.7. Çocuk Zammı

Almanya’da Federal İş Kurumu yetkisinde ailelere ödenen çocuk parası yardımının yanı sıra çocuk zammı adı altında devletin sosyal yardımına ihtiyacı olan ailelerine yapılan ödeme mevcuttur. Çocuklarını yetiştiren düşük gelirli aileler; evlatları 25 yaş altı ise, evli değilse ve aynı evi paylaşıyorlarsa, anne babalarının gelirleri kendi asgari geçimini olarak sağlasa da çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamıyorsa, sosyal yardım ya da işsizlik parası alma hakkı bulunmuyorsa çocuk zammı talep edebilirler (Familienkasse, 2014:3-4).

Çocuk zammı yardımı, anne-babanın gelirin ve varlıklarına göre belirlenmekte olup aylık kişi başı maksimum 140 Euro’dur. Bu miktar birden fazla çocuğun olması durumunda belirlenerek topluca ödenmektedir. Çocuk zammı işsizlik parası veya sosyal yardım alan ailelere ödenmemektedir (Familienkasse, 2014:3).

Belçika’da çocuk zammı uygulaması ise doğrudan ücretlere yönelik şekilde oluşturulmuştur. Bu sistem hanenin babası olan kişinin eşine ve çocuklarına iyi standartlarda bir yaşam sağlamasına yönelik kazanç elde etmesi ile ilişkilendirilmiştir. 70’li yıllara kadar bu şekilde devam eden sistemde çocuk zammı kadına ödenmesine rağmen çocuk zammı olarak alacağı yardımın miktarı eşinin kazancına göre belirlenmekteydi. Ayrıca bu dönemde boşanmış olan kadının çocuk zammı yardımı alabilmesi için işinde gösterdiği çalışma performansı değerlendirilmekteydi. Bu

durumların Belçika’da gelecekte çocuk zammının genelleştirilmesine ve eşlerin statüsüne bakılmaksızın hak sahibi sayılmasına imkân sağladığı söylenebilir. Belçika’da diğer ülkeler ile kıyaslandığında çocuk zammı ve vergi indirimlerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir. RKW tarafından yapılan araştırmada özel kişilerin toplam gelirlerinin içindeki çocuk zammı payının 1980’de %3,85’ten 1986’da %3.23’e düştüğünü göstermektedir. Bu durum 80’li yıllarda yapılan tasarruf önlemleriyle gerçekleştirilerek sosyal güvenlik konularına ilişkin ek finans kaynakları yaratılarak desteklenmiştir. Bu tasarruf önlemlerinin bazı demografik yansımaları olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde çocuk sahibi aile sayısında dikkat çekecek azalmalar olmuştur. Bu duruma o dönemde aile planlamasına yönelik yapılan bilgilendirmelerde gebelikten korunma tekniklerinin aktarılmasının da etkisi olduğu söylenebilir (Dumon, 1999: 5).

3.1.8. Ebeveyn Parası

Almanya’da 1986’da “Yetiştirme Parası” olarak oluşturulan ve “Federal Yetiştirme Parası Kanunu” olarak yürürlükte bulunan kanun, 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren “Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn Süresi Kanunu” olarak değişmiştir. (Hürten, 2007:3-5). Almanya’da doğum sonrası evlatlarına bakan ve haftalık 30 saatten çok mesai yapmayan, evlatlarıyla aynı evi paylaşanlar, Almanya’da ikamet edenler ya da daimî ikameti bulunanlar başvurabilmektedir (BMFSFJ, 2013a:7). Bakımı üstlenilen üvey çocuklar içinde aynı şartları taşıyan aileler ebeveyn parasından yararlanabilmektedir. Çocuğun hane halkına dahil olmasını takiben 14 aya kadar ebeveyn parası alınmaktadır (BMFSFJ, 2013a:7-8).

Ebeveyn parasının ödenmesi çeşitli kriterlere göre belirlenmektedir. Öncelikle çalışan, işsiz ve kendi işini icra eden kişiler bu yardımdan yararlanabilmektedir. Fakat başvuruda bulunan kişi veya aile çalışan ise ve haftada 30 saatten fazla tam zamanlı çalışıyorsa ebeveynlik parası alamamaktadır. Ayrıca başvuruda bulunan ailenin çocuğu doğmadan önceki yılda 500.000 Euro gelir elde ettiyse bu haktan yararlanamamaktadır. Bu kriter çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynler içinse 250.000 Euro’dur (BMFSFJ, 2013a:8-9).

AB hukuku doğrultusunda AB ve AET’ e üye ülkeler ve İsviçre vatandaşları, Almanya’da çalışıp oturuyorsa ebeveyn parası hakkından faydalanabilmektedir. Almanya’da yaşayan diğer yabancı vatandaşlar içinse ikametinin türüne ve iş

piyasasındaki durumlarının incelenmesi neticesinde uygun bulunmaları halinde bu haktan yararlanabilmektedir. Süresiz oturma hakkı bulunan yabancılar ebeveynlik parası alabilirken geçici ikamete sahip yabancılar ise çalışma izni bulunması durumunda bu haktan yararlanabilirler. Meslek eğitimi, üniversite eğitimi veya geçici bir amaç için Almanya’da bulunan yabancılar ile mültecilere bu ödeme yapılmamaktadır (BMFSFJ, 2013a:9-10).

Avusturya’da kişinin çocuğunu yalnız büyütmesi, vergi mükellefi olması ve aynı zamanda eşi ya da hayat arkadaşıyla yıl içinde 6 aydan daha fazla aynı hanede yaşamaması durumunda ebeveyn yardımı ödenmektedir. Söz konusu yardım 1. çocuğa 494 Euro, 2. çocuğa 669 Euro, 3. ve sonraki her çocuğa 220 Euro artarak ödenmektedir (BMWFJ, 2013b:21).

3.1.9. Geçim Avansı

Almanya’da “Nafaka Avansı Yasası” doğrultusunda çocuğunu yalnız yetiştiren ebeveyn düzenli olarak nafaka ödemesini alamadığı durumlarda ebeveynin asgari geçimini sağlaması adına kendisine kamu kaynaklarından özel bir yardım olan geçim avansı ödenmektedir. Yabancı çocuklara hangi şartlar ile geçim avansı ödemesi yapılabileceği aynı yasanın ikinci fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir; çocuğa bakan ebeveynin sahip olduğu ikamet türü, yaptığı ve çalıştığı işin sürdürebilirlik durumu değerlendirilerek geçim avansı ödemesi yapılabilir (BMFSFJ, 2010:6).

Mağduriyet veya zaruri nedenler ile oturma izni verilen ebeveynin çocuğunu kendisinin bakıyor olması ile üç yıllık ikametinin bulunması ön koşullarıyla, çalışıyorsa, birinci basamak işsizlik parası alıyorsa, ebeveyn süresi içerisinde bulunuyorsa geçim avansı alabilmektedir.

Çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveyn babalığın veya eşin oturduğu yerin tespitinde yardımcı olmadığı ya da eşi hakkında bilgi vermediği hallerde, geçim avansı kaybedilir. Bu olay, çocuğu yalnız yetiştiren anne veya babanın evlenmesi ya da anne ile babanın birlikte yaşamaları durumunda da geçerlidir (BMFSFJ, 2010:7). Çocuk 12’sine gelene dek ve maksimum 72 ay ödenmektedir. Yasal asgari geçim avansı miktarı çocuğun yaşına göre belirlenmekte olup 1 Ocak 2010 tarihi itibarıyla; 6 yaşına dek 133 Euro, 6 yaş ve sonrası 12 yaşına dek 180 Euro şeklinde ödenmektedir. Ödenen geçim avansları diğer ebeveyn tarafından ödenen nafaka miktarı veya ebeveynin vefat

etmesinden sonra bağlanan yetim aylığı doğrultusunda kesilmektedir (BMFSFJ, 2010:7-8).

3.1.10. Aile Destek Yardımı

Fransa’da aile destek yardımı, eşi vefat eden, bir ya da daha fazla çocuğun bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalan ebeveyne ödenmektedir. Bu yardım ayrıca eşinden boşanmış, çocuğunu veya çocuklarını tek başına yetiştiren ebeveynin boşandığı eşi tarafından nafaka ödemesi alamadığı durumlarda çocuğa bakan eşe ödenmektedir. Bu yardım her bir çocuk için aylık 76.92 Euro olarak ödenmekte ve Çocuk Yardım Bürosu tarafından karşılan bu yardım nafaka ödemekle yükümlü olan ebeveynden tahsil edilmektedir. Annesi ve babası vefat etmiş çocukların sorumluluklarını üstlenen ailelerde destek yardımı almaktadır. Bu yardım her bir çocuk için çocuk 20 yaşına gelene kadar aylık 102.56 Euro olarak ödenmektedir (ILO, 2002: 1).

Aile destek yardımı adı altında Fransa’da uygulanan bu destek, Almanya ve Avusturya’da uygulanan geçim avansı ile benzer özellikler taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde temel sosyal güvenlik standartları kapsamında resmi olarak gerçekleştirilen aile yardımları uygulamaları, aynı özellikleri içinde barındıran farklı adlarda olabilmektedir.

3.1.11. Tek Başına Yaşayan Ebeveyn Yardımı

Fransa’da tek başına yaşayan ebeveyn yardımı boşanma, ayrı yaşama ve terk etme ve/veya terk edilme durumlarında ödenmektedir. Bu yardım ile bir veya birden fazla çocuğun sorumluluğunu tek başına üstlenen ebeveynin asgari gelirin sağlanması hedeflenmiştir. Hamile olan bekar anne adayları da bu haktan yararlanabilmektedir. 12 ay süreyle ödenen bu yardım, en son doğan çocuk 3 yaşına gelene kadar ödenmekte olup bir dönem olarak ödeme süresi uzatılabilmektedir. Fransa hükümeti tarafından sağlanan bu yardımın miktarı talep eden kişinin toplam geliri ile çocuk sayısına göre değişmektedir. Bu hesaplamada kişisel gelirlere aile yardımları hariç, kişinin her türlü kazancı dahil edilmektedir. 2002 yılı itibariyle asgari geçim düzeyi gebelik süresince 512.81 Euro, bir çocuğun varlığı halinde ise 683.75 Euro’dur. Minimum geliri sağlayan ailede gelir, her çocukta 170.94 Euro artırılmaktadır (Karaca ve Kocabaş, 2003: 6).

İsveç'te yalnız yaşayan ebeveyn yardımları, çocuğunu tek başına yetiştiren ve büyüten ebeveyne diğer ebeveynin ödediği bedeldir. Anne adayının çalışma şartlarının zarar verme riski taşıdığı durumlarda oluşacak gelir kaybını karşılamak için yapılan ödemedir. İsveç'te uygulanan modern aile politikası doğrultusunda kadın ve erkeğin iş hayatında da aile düzeni içerisinde de ortak dayanışmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda kadının çalışması neredeyse zorunluluk olarak ele alınmaktadır. Kadınların iş hayatındaki yeri düşünülerek 3 yaşından küçük çocukların üçte birinin çocuk bakım evlerinde, 3 yaşından büyük çocuklarında %90'nın okul öncesi etkinliklere katılması hedeflenmiştir (Pestoff ve Standbrink, 2006: 6).

3.2. Uygulanabilirlik Tartışması

Türkiye'de resmi olarak faaliyette olan bir aile yardım modeli yer almamaktadır. Ancak bazı kamu kurumları aracılığı ile düşük gelirli ailelere ve çalışan bireylere çeşitli kanuni düzenlemeler ile devlet tarafından yardım edilmektedir.

Aile yardımlarının Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'ne entegrasyonu kapsamında, çeşitli ülke örnekleri incelenerek bir aile yardım modeli önerisinde bulunulmuştur. Tavsiye edilen aile sigortası modeli kapsamında çocuk sahibi aileler temel alınarak bazı yardımlar tasarlanmıştır. Bunlardan bazıları; evlat edinmeyi de içinde barındıran doğum ve evlat edinme yardımı, özellikle ebeveynleri çalışan 5 yaş altı küçük çocuklar için aile yardımı, çocukların kreş ve bakım giderlerinin karşılanmasını kapsayan kreş ve bakım yardımı, diğer yaş grupları kapsamında kalan 6-18 yaş aralığındaki ve eğitime hayatı devam eden çocuklar için eğitim yardımı yapılması şeklinde değerlendirilmiştir.

Çeşitli ülkelerin uygulamaları dikkate alınarak bir aile yardım modelinin önerilmesi amaçlanmıştır. Aile yardımları konusunda öncü ülkeler ve standartlar incelendiğinde, tavsiye edilen söz konusu uygulamalar çeşitli aile yardımlarını içeriğinde barındırmaktadır. Ailesinin sigortalılık ve gelir düzeyi hesaba katılmadan tüm ailelere çocuk sayısı oranında yardım yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Entegrasyonu tavsiye edilen uygulamaların giderlerinde prim ve devlet katkısının varlığı önem arz etmektedir. Devletin finansmanda sağlayacağı katkının öncelikle engelli, tek ebeveynli veya ailesini kaybetmiş çocuklara sağlanması, diğer çocukların giderleri için ise sigorta primleri ile karşılanması planlanmaktadır.

Ülkelerin gelişmişlik ve gelir düzeyleri seviyelerine göre çok farklı aile yardımı isimleri ve uygulamaları incelenmiştir. Fakat ülkemizin mevcut gelir düzeyi ve sosyo-ekonomik durumu değerlendirildiğinde uygulanabilirlik açısından en efektif model belirlenmeye çalışılmıştır. Entegre edilmesi tasarlanan modelin finansman kısmı değerlendirildiğinde; öncelikli olarak aile yardımlardan hangi bireylerin faydalanacağı tespit edilmekte, sonrasında ise bu bireylerin alacağı yardımın miktarı belirlenmekte ve mevcut yardımların toplamı modelin gider kısmını meydana getirmektedir.

Aile yardımları için yerine getirilmesi gerekli koşullar değerlendirildiğinde; tavsiye edilen doğum ve evlat edinme yardımı ile aile yardımı uygulamaları için bir koşul istenmeyip ve bütün çocuklu aileler için yardım yapılmalıdır. Kreş ve bakıcı yardımı kapsamında değerlendirilmesi için ise ebeveynlerin çalışıyor olması ya da çocuk tek ebeveynli ise, anne veya babanın çalışıyor olması koşulu aranmalıdır. Eğitim yardımı için ise, çocuğun eğitim sürecine devam etmesi yeterli bir koşul olacaktır. Diğer alternatiflerde ise bazı yardımların karşılanması için 18 yaşından küçük olması koşulu aranmaktadır.

Bu sisteminin işletilmesinde primli bir model olması devamlılık açısından önemlidir. Gelirlerin iki boyutta elde edilmesi tasarlanmıştır. Bunlardan ilki, sigortalı/işverenlerden sağlanması, diğeri ise çeşitli şartlar altında devletin sisteme katkı sağlamasıdır.

3.3. Türkiye’de Aile Yardımlarının Uygulanabilirliği Çerçevesinde Model Önerisi ve Teknik Öneriler

Aile kavramının günümüzde değişim içinde olması sosyal güvenlik stratejileri açısından önem arz etmektedir. Toplumdaki boşanma sayılarının artması, tek çocuklu ailelerin çoğalması, geniş aile kavramından çekirdek aileye doğru yaşanan değişim ve bununla birlikte artan yeni yardım türleri, sosyal güvenlik harcamalarının kapsamının değişmesine neden olmaktadır.

Ülkemizde de evliliğin ve doğurganlığın azalmasının yanında boşanmaların artması çocuk yardımı, doğum-evlat edinme yardımı, kreş-bakıcı yardımı, ebeveyn destek yardımı konularını özellikle önemli kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkemizin de aile yardımlarının sosyal güvenlik standartları çerçevesinde uygulanması adına teknik önerilerde bulunurken cari açığımız ve sosyo-ekonomik durumumuz göz önünde

bulundurulmuş, en etkin ve uygulanabilir yardım modeli hedeflenmiştir. Aile yardımlarının finansmanında sigorta primleri, vergiler ve devlet katkısı planlanmıştır.

Temel Aile Yardımı (Çocuk Yardımı): Ülkemiz için temel aile yardımı ve çocuk yardımı uygulamalarını, örnek alınan ülkelerdeki uygulamalarda aile yardımlarının çocuklar üzerinden yapılması ve yardım içeriği muhteviyatının benzeşmesi nedeniyle birlikte değerlendirmek gerekir. En efektif çocuk yardımı modeli, ailenin çocuğu ile sürekli aynı evi paylaşması ve tüm bakımlarının aile tarafından karşılanması olmalıdır. Bu hususta nüfus müdürlüklerindeki adres kayıtları esas alınmalıdır. Üvey çocuk için de beraber yaşayan ve bakımını üstlenmiş olan ebeveynlere çocuk parası ödenmesi tavsiye edilmektedir. Çocuk parası hakkı, çocuğun 18 yaşına gelmesine kadar devam etmelidir. Ayrıca 18 yaşını doldurmuş, fakat temel eğitimi devam eden çocuklarda bu yaş sınırı 20 olmalıdır. Ödeme miktarı, bir çocuk için aylık asgari ücretin 1/20 oranında olması tavsiye edilmektedir.

Söz konusu yardım modeli ile çocuk yoksulluğun önüne geçilmesi ve doğum ile aileye düzenli bir ödemenin yapılması hedeflenmektedir. Finansmanında; çalışan aileler için tahsili SGK tarafından sağlanarak %1 işveren %1 devlet %1 işçi sigorta primi, ebeveynleri çalışmayan çocuklar için ise devlet desteği ile sürdürülebilirlik sağlanabilir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinin bu ödemeler için yeterli olabileceği, mevcut durumda Şartlı Nakit Transferi bağlamında 1 Milyar TL civarında ödeme yapabileceği görülmektedir (Aile ve S. P. Bakanlığı, 2014). 6637 s. kanunlar ile yapılan doğum yardımı ve Maliye Bakanlığı' nın asgari geçim indirimi ve devlet memurlarına sağladığı çocuk yardımları da hesaba katıldığında, ILO standartları kapsamında bütüncül bir aile yardım modelinin gerçekleştirilmesi oldukça olasıdır. Ülkemizde karışık bir şekilde gerçekleştirilen aile yardımlarının tek bir uygulama altında birleştirilmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde kurulacak bir departman marifetiyle kontrol edilebilir. Tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemlerinin bu birimden kontrol edilmesi, başarılı ve sürekliliği olan uygulamalara vesile olacaktır.

Doğum ve Evlat Edinme Yardımı: Örnek ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde ülkemizde en efektif doğum ve evlat edinme yardımı, ailenin yeni bir çocuk sahipliği durumunda ya da evlat edinilmesiyle başlaması düşünülmektedir. Bu aile yardımının karşılanmasında tümünün ülke idaresince finanse edilmesi daha uygun olabilir. Evlat

edinmeye bağılı yapılacak yardımlarda, evlatlarıyla aynı evi paylaşan ailelere 12 ay boyunca yapılması uygun olacağı düşünülmektedir. Öncelikle bu yardımdan faydalanabilmek için kişi başi hane halkı aylık geliri, asgari ücretin 1/3'ünün altında olması daha uygun olabilir. Ödeme miktarı, aylık asgari ücretin 1/20 oranında planlanmaktadır. Böylece ebeveynler, söz konusu yardım sayesinde çalışmadıkları, gelirlerinin azaldığı ve masraflarının arttığı dönemde destek almış, evlat edinme konusunda da teşvik edilmiş olabilir. Ailenin bu yardımdan faydalanmak için Sosyal Güvenlik Kurumu başvurusu ve maddi durumunun belirlenmesi için gelir testine tabi tutulmaları öngörülmektedir.

Kreş-Bakımevi ve Çocuk Bakıcısı Yardımı: Bu yardım modelinin gelişmiş ölkelerdeki uygulamaları incelendiğinde ölkemizde en efektif olarak; diğeri yardım çeşitlerine entegre olarak çeşitli şartları yerine getirilmesi ile mümkün olacak şekilde tasarlanmıştır. En önemli ve ilk koşul olarak her iki ebeveynin de SGK' ya bağılı bir şekilde çalışan olması öngörülmüştür. Yaş aralığı olarak, 1-5 yaş grubunda kreşe veya bakımevlerine giden çocuklara yapılacak yardımları kapsaması mümkündür. Ailesinde tek yetişkin bulunan çocuklarda da eğer anne veya babasından birisi çalışıyorsa bu yardımdan yararlanabilir. Bakımevi veya kreş için başlama yaşı en küçük 12 aylık olarak düşünüldüğünden, ödemelerin yapılması bu yaş itibarıyla olması daha uygun olur. Bu aile yardım modelinde, özellikle kadınların çalışma hayatından kopmamasını sağlamak ana amaçlardan birisidir. Çocuğun yaşam standartlarını düşürmeyecek bir sistem kadınların iş gücüne sağladığı katkının devamlılığına vesile olacağı düşünülmektedir. Eğer evli çiftlerin aylık geliri asgari ücretin 6 katının, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise asgari ücretin 3 katının üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanmamaları daha uygun olur. Bu yardım Millî Eğitim Bakanlığı'na bağılı kreşlerde ödenecek ücrette %50 indirim sağlanması, evde sertifikalı bakıcılarda ise sigorta işveren prim teşviğı ve %50 ücret teşviğı şeklinde olmalıdır.

Bu yardım modelinde somut bir ölkö örneğı verecek olursak; ISSA tarafından "İyi Uygulama Ödölü" verilen ve Fransa'da hayata geçirilmiş olan bir modelin uygulanması önerilmektedir (<https://www.issa.int/good-practices>, Erişim tarihi: 05.04.2019). Bu uygulamada, bakımevi, kreş veya bakıcı yardımı amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu aracılığı ile kreşlerin ve bakıcıların kayıt başvuruları alınması planlanmaktadır. Sonra söz konusu hizmeti almak isteyenler de aynı sisteme

kaydolarak, aynı semtte mevcut ve müsait kreşleri veya bakıcıları bularak iletişime geçebilecekler. Bu şekilde kayıt dışı istihdam veya çalışmaya engel olunabilecektir. Sigortalı olan aileye ihtiyaç duyduğu miktar yine aynı sistem üzerinden hizmet sunucuya aktarılmış olur. Evde bakıcılık yapan çalışanların da sistem sayesinde sigorta primleri ödenebilecektir. Bazı suiistimallerin önüne geçmek için de aile sigortalı olup halen çalışıyor olması kolaylıkla sistem tarafından takip edilebilecektir.

Eğitim Yardımı: Avrupa ülkelerindeki eğitim yardımı uygulamaları incelendiğinde ülkemizde en efektif eğitim yardımında öngörülen koşul 6-18 yaş arasındaki geliri düşük olan çocukları kapsaması şeklinde yapılması mümkündür. Öncelikle bu yardımdan faydalanabilmek için kişi başı hane halkı aylık geliri, asgari ücretin 1/3'ünün altında olması gerekir. Ailenin kaymakamlıklarca maddi durumunun belirlenmesi için gelir testine tabi tutulmaları öngörülmektedir. Bu yardım devletin toplamış olduğu vergilerle finanse edilmesi düşünülmektedir. Her yıl eğitim dönemi başlangıcında bir kez olmak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu'na toplu olarak masraflarını karşılaması için ve ihtiyaçlarını giderememesi nedeniyle eğitim hayatından kopmaması adına asgari ücretin 1/10'u tutarında verilmesi tavsiye edilmektedir. Yardımın verilmesi için çocuğun kreş eğitimi alması şart değildir. Fakat bu yaş aralığı kreş yardımından muaf olacağından dolayı, ebeveynlerin çocukları okul öncesi eğitime göndererek çocuğun gelişimine fayda sağlayacak ve bakım giderlerinin azalacağı tahmin edilmektedir. Bu yardım ile çocukların eğitim sürecinden ayrılmaması ve aile bütçesine fayda sağlaması hedeflenmektedir. Okul devamlılığı şartı aranması kaydıyla eğitimde süreklilik sağlanması hedeflenmektedir. Eğitim yardımlarının ödemesinin öncelikle çocuğun annesine verilmesi, ancak annesi yoksa babasına ödenmesi uygun olacaktır. Her ikisinin de yaşamadığı durumlarda bakmakla yükümlü olan bireylere ödenmesi tavsiye edilmektedir.

İşsiz Gençler: Ülkemizin ekonomik durumu değerlendirildiğinde işsiz gençler için nakdi yardım yapılması mümkün görünmemektedir. Fakat bunun yerine halihazırda ülkemizde uygulanan sigorta prim teşvikleri etkin ve verimli bir uygulama olabilir. İŞKUR' a kayıtlı işsiz gençlerin istihdam edilmesi durumunda, işverenlerin sigorta ve vergi prim ödemeleri işsizlik fonundan karşılanıp, işverenlerin prim yükü azaltılarak işsiz gençlere istihdam sağlanmaktadır. Ayrıca yine İŞKUR tarafından işbaşı eğitim programları düzenlenerek işsiz kişilere 3-6 ay meslek öğretilmekte, bu zaman zarfında

da asgari ücret düzeyinde harçlık verilmektedir. Bu uygulamalar işsiz gençler için bir alternatif olabilir.

Çocuk Zammı: Ülkemiz için en etkin uygulama, ödenen çocuk parası yardımıyla birlikte çocuk zammı adı altında devletin sosyal yardımına ihtiyacı olan ailelere yapılması gereken yardımlardır. Çocuklarını yetiştiren düşük gelirli aileler 18 yaş altı çocukları, evli değilse ve aynı evde yaşıyorlarsa, anne ve babaları çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamıyorsa, sosyal yardım ya da işsizlik parası alma hakkı bulunmuyorsa çocuk zammına başvurabilmeliler. Finansmanı da yine çocuk parası için toplanan primlerden karşılanması planlanmaktadır. Öncelikle bu yardımdan faydalanabilmek için kişi başı hane halkı aylık geliri, asgari ücretin 1/3'ünün altında olması gerekmektedir. Ailenin maddi durumunun belirlenmesi için kaymakamlıklarca gelir testine tabi tutulmaları öngörülmektedir. Çocuk zammı hakkı, çocuk parası gibi çocuğun 18 yaşına gelmesine kadar devam edebilir. Ayrıca 18 yaşını doldurmuş, fakat temel eğitimi devam eden çocuklarda bu yaş sınırı 20 olmalıdır. Ödeme miktarı, bir çocuk için aylık asgari ücretin 1/40'ı tutarında olması uygun olacaktır. Çocuk yardımı için Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında kurulacak departmanda çocuk zammı işlemleri için de tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemlerinin bu birim marifetiyle kontrol edilebilir.

Ebeveyn Parası: Bu yardım kısmi zamanlı çalışan ve geliri düşük olanlara, işsizlik sigortasına tabi kişilere ve kendi işini icra eden kişilere ödenmesi planlanan bir yardımdır. Ülkemizde doğum sonrası evlatlarına bakan ve yarı zamanlı çalışan, aynı evi paylaşanlar, ülkede ikamet edenler başvurabilmelidir. Bu hususta nüfus müdürlüklerindeki adres kayıtları esas alınmalıdır. Bu aile yardımının karşılanmasında tümünün ülke idaresince finanse edilmesi daha uygun olacaktır. Bakımı üstlenilen üvey çocuklar içinde aynı şartları taşıyan aileler ebeveyn parasından yararlanabilmelidir. Çocuğun hane halkına dahil olmasını takiben 12 aya kadar ebeveyn parası ödenmelidir. Eğer evli çiftlerin aylık geliri asgari ücretin 2 katının, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise asgari ücretin 1 katının üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanmamaları gerektiği düşünülmektedir. Ödeme miktarı, aylık asgari ücretin 1/20 oranında olması öngörülmektedir. Bu yardımı için Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemlerini sağlaması planlanmaktadır.

Geçim Avansı (Aile Destek Yardımı): Avrupa ülkelerindeki aile yardımları uygulamaları incelendiğinde, ülkemiz için geçim avansı, aile destek yardımı ve tek başına yaşayan ebeveyn yardımı uygulamalarını yardım içeriği muhteviyatının ve ihtiyaç sahibi yardım yapılan kişilerin benzeşmesi nedeniyle birlikte değerlendirmek gerekir. Eşi vefat eden, yalnız yaşayan, boşandığı eşi tarafından nafaka ödemesi alamayan, terk edilen, çocuğunun bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalan ebeveyne ödenmesi planlanan yardımdır. Annesi ve babası vefat etmiş çocukların sorumluluklarını üstlenen kişilere de destek yardımı yapılmalıdır. Bu yardım, çocuk 6 yaşına gelene kadar aylık asgari ücretin 1/20 oranında yapılmalı, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemlerini sağlanmalıdır. Bu yardım sosyal devlet ilkesi gereği ülke yönetimi tarafından finanse edilebilir.

SONUÇ

Sosyal güvenlik kapsayıcı bir güvence algısı oluşturmalıdır. Aile yardımları toplumun barış ve huzuru için önemlidir. Dünya’da gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik kapsamında aile yardımı uygulamaları bulunmaktadır. En etkin ve faydalı uygulamalar Almanya, Fransa, Norveç gibi ülkelerde görülmektedir. Aile yardımları kapsamı alanında çalışmadan elde edilen sonuçlar çerçevesinde on bir başlık tespit edilmiştir. Bu uygulamaların, sosyal güvenlik kültürü ve finansal güç ile doğrudan ilişkili olduğu kabul edilebilir.

Günümüzde aile yapısı farklılaşmakta ve bu dönüşümün sosyal güvenlik sistemlerinde meydana getirdiği sonuçlar, aile yardımlarının önemini artırmaktadır. Kimi ülkenin sosyal güvenlik sisteminde aileler bir şekilde desteklenirken, bazılarında da kurumsal olarak süreklilik içinde aile yardımı politikaları takip edilmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, evlat sayısı, eğitim durumları gibi birçok faktör aile yardımlarında etken olmaktadır.

Yaşlanan nüfusa sahip ülkelerin, sonraki yıllarda ortaya çıkması muhtemel riskleri en aza indirmek amacıyla sosyal stratejilerde yeniden yapılanmaya gitmişlerdir. Söz konusu ihtiyacı fark eden ve aile yardımlarına sosyal güvenlik sistemlerinde önemli bir yer ayıran ülkeler, değişime ayak uydurarak öncü uygulamalar geliştirmişlerdir. Aile yardımlarını, toplumun temel taşı olan ailenin birliğini güvence altına alan ve geleceğini koruyan kritik bir sosyal devlet politikası olarak görmektedirler.

Aile yardımları, geçtiğimiz yıllarda ülkemizde uygulanmaya başlanan iş sağlığı ve güvenliği, genel sağlık sigortası ve zorunlu bireysel emeklilik gibi büyük reformlarla karşılaştırıldığında, sosyal güvenlik sisteminin önemli bir parçası haline getirilebilir. Dünya’da ve Türkiye’de dönüşüme uğrayan aile yapısına duyarlı bir sistem yeniden sağlanabilir. Bu politikalar benimsenirken finansal yapının iyi değerlendirilmesi ve yardım ölçütlerinin doğru belirlenmesi gereklidir. Adil uygulamalar ve gelir dağılımı açısından oldukça önemli bir koşuldur. Toplumun en önemli yapı taşlarından biri olan aileyi bir bütün olarak güvence altına alan ve çocukların geleceğini korumayı hedefleyen aile yardımları uygulamaları, sosyal güvence politikası olarak hayata geçirilebilir. Sadece karşılaşılabilecek riskler açısından değil, aynı zamanda toplum açısından sosyolojik, psikolojik ve ekonomik anlamda ortaya konulacak faydaları uzun vadede değerlendirilmelidir.

Ülkemizde evliliğin ve doğurganlığın azalmasının yanında boşanmaların artması çocuk yardımı, doğum-evlat edinme yardımı, kreş-bakıcı yardımı, ebeveyn destek yardımı konularını özellikle önemli kılmaktadır. Toplumda geniş aile kavramından çekirdek aileye doğru yaşanan değişimle birlikte aileler arası dayanışma eski gücünü yitirmiş, temel sosyal güvenlik standartları çerçevesinde aile yardımlarıyla ailelerin desteklenmesi anayasamızda yer alan sosyal devlet ilkesi gereği zorunlu hale gelmiştir.

Temel aile yardımı ve çocuk yardımı uygulamaları örnek alınan ülkelerdeki uygulamalarda aile yardımlarının çocuklar üzerinden yapılması ve yardım içeriği muhteviyatının benzeşmesi nedeniyle ülkemiz için birlikte değerlendirilmesi gerekir. En efektif çocuk yardımı modeli; ailenin çocuğu ile sürekli aynı evi paylaşması ve tüm bakımlarının aile tarafından karşılanması koşuluyla çocuğun 18 yaşına gelmesine kadar (temel eğitimi devam edenler için 20) bir çocuk için aylık asgari ücretin 1/20'si tutarında olması planlanmaktadır. Üvey çocuk için de beraber yaşayan ve bakımını üstlenmiş olan ebeveynlere çocuk parası ödenmelidir. Finansmanında çalışan ailelerin tahsili SGK tarafından sağlanarak %1 işveren %1 devlet %1 işçi sigorta primi, ebeveynleri çalışmayan çocuklar için ise devlet desteği ise sürdürülebilirlik sağlanması düşünülmekte, ayrıca tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemleri Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında yeni kurulacak departman marifetiyle kontrol edilebilir.

Doğum ve evlat edinme yardımında ebeveynler, söz konusu yardım sayesinde çalışmadıkları, gelirlerinin azaldığı ve masraflarının arttığı dönemde destek almış, evlat edinme konusunda da teşvik edilmiş olacağı düşünülmektedir. Ailenin yeni bir çocuk sahipliği ya da evlat edinilmesiyle kişi başı hane halkı aylık geliri asgari ücretin 1/3'ünün altında olan ve evlatlarıyla aynı evi paylaşan ailelere, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurarak on iki ay boyunca, aylık asgari ücretin 1/20'si tutarında ülke idaresince finanse edilerek ödenmesi planlanmaktadır.

Kreş-bakımevi ve çocuk bakıcısı yardımında özellikle kadınların çalışma hayatından kopmamasını sağlanması, çocuğun yaşam standartlarını düşürmeyecek bir sistem kadınların iş gücüne sağladığı katkının devamlılığına vesile olabilir. Her iki ebeveynin de SGK'ya bağlı bir şekilde çalışan (tek yetişkin bulunan çocuklarda da biri çalışan), 1-5 yaş grubunda kreşe veya bakımevlerine giden çocuklar için ailelere, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kreşlerde ödenecek ücrette %50 indirim sağlanması, evde sertifikalı bakıcılarda ise sigorta işveren prim teşviği ve %50 ücret teşviği şeklinde olmalıdır.

Eğer evli çiftlerin aylık geliri asgari ücretin 6 katının, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise asgari ücretin 3 katının üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanmamaları gerekir.

Eğitim yardımı ile ihtiyaçlarını giderememesi nedeniyle çocukların eğitim sürecinden ayrılmaması ve aile bütçesine fayda sağlaması, masraflarını karşılaması hedeflenmektedir. Bu yardımdan 6-18 yaş arasında kişi başı hane halkı aylık geliri asgari ücretin 1/3'ünün altında olanlar, devletin toplamış olduğu vergilerle finanse edilerek faydalanması düşünülmektedir. Ödemeler her yıl eğitim dönemi başlangıcında bir kez olmak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu'na toplu olarak asgari ücretin 1/10'u oranında olacak şekilde planlanmaktadır.

İşsiz gençlerle ilgili ülkemizin ekonomik durumu değerlendirildiğinde nakdi yardım yapılması mümkün görünmemektedir. Fakat bunun yerine halihazırda ülkemizde uygulanan sigorta prim teşvikleri ve işbaşı eğitim programları alternatif olabilir. İŞKUR' a kayıtlı işsiz gençlerin istihdam edilmesi durumunda, işverenlerin sigorta ve vergi prim ödemeleri işsizlik fonundan karşılanıp, işverenlerin prim yükü azaltılarak işsiz gençlere istihdam sağlanmaktadır. Ayrıca yine İŞKUR tarafından işbaşı eğitim programları düzenlenerek işsiz kişilere 3-6 ay meslek öğretilmekte, bu zaman zarfında da asgari ücret düzeyinde harçlık verilmektedir.

Çocuk zammı, çocuk parasının ailelerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda, düşük gelirli ailelerin 18 yaş altı (temel eğitimi devam eden çocuklarda 20 yaş) bakmakla yükümlü olduğu çocukları için, hane halkı kişi başı aylık geliri asgari ücretin 1/3'ünün altında olan ailelere bir çocuk için aylık asgari ücretin 1/40'ı oranında ödenmelidir. Çocuk yardımı için Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında kurulacak departmanda çocuk zammı işlemleri için de tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemlerinin bu birim marifetiyle kontrol edilebilir. Finansmanı da yine çocuk parası için toplanan primlerden karşılanması öngörülmektedir.

Ebeveyn parası, kısmi zamanlı çalışan ve geliri düşük olanlara, işsizlik sigortasına tabi kişilere, kendi işini icra eden kişilere, çocuğun hane halkına dahil olmasını takiben 12 aya kadar, aylık asgari ücretin 1/20 oranında ülke idaresince finanse edilerek ödenmesi planlanan bir yardımdır. Eğer evli çiftlerin aylık geliri asgari ücretin 2 katının, çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveynin ise asgari ücretin 1 katının üzerinde olması durumunda bu haktan yararlanmamaları uygun olabilir. Bu yardım Sosyal

Güvenlik Kurumu tarafından kurulacak birimde tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemleri takip edilebilir.

Geçim avansı, aile destek yardımı ve tek başına yaşayan ebeveyn yardımı uygulamaları Avrupa ülkelerindeki aile yardımları uygulamaları incelendiğinde, yardım içeriği muhteviyatının ve ihtiyaç sahibi yardım yapılan kişilerin benzeşmesi nedeniyle birlikte değerlendirmek gerekir. Eşi vefat eden, yalnız yaşayan, boşandığı eşi tarafından nafaka ödemesi alamayan, terk edilen, çocuğunun bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalan ebeveyn çocuk 6 yaşına gelene kadar, sosyal devlet ilkesi gereği ülke yönetimi tarafından finanse edilerek aylık asgari ücretin 1/20 oranında ödenmesi planlanmaktadır. Tüm finansman, ödeme ve kayıt işlemleri Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından izlenmesi planlanan bu yardım, annesi ve babası vefat etmiş çocukların sorumluluklarını üstlenen kişileri de kapsamalıdır.

Türkiye’de aile yardımları standart sosyal güvenlik kapsamına dahil değildir. Bu yardımların sisteme dahil edilebilmesi için belirtilen alanlarda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Önerilen teknik yapılanma sayesinde Türkiye’de aile yardımlarının sosyal güvenlik standartları içinde yer alabileceği düşünülmektedir.

Yine de söz konusu sigorta kolunun finansal yapı ile çok yakın ilişkide olduğunun vurgulanması gerekir. Önümüzdeki dönemlerde Türkiye’de aile yardımı uygulamasının gelişmiş ülkeler çerçevesinde hayata geçmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alan, D. (2015). Eğitimde Örnek Ülke: Norveç. İndigo Dergisi. <http://indigodergisi.com/2015/04/norvece-cocuk-egitmek/>. Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- Albayrak N. (2014). Almanya, Avusturya ve İsviçre’de Aile Yardımları ve Çocuk Parası, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Alper Y. (2003). Türkiye’de Sosyal Güvenlik (Sosyal Sigortalar), 4.Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa.
- Altıntaş C. (2014). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (ISSA) Tarafından Yayınlanan Uluslararası Belgelerde Sosyal Güvenliğin Kapsamı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Sosyal Güvence Dergisi, Sayı:7: 35-57.
- Arıcı K. (2014). “Genel Olarak Sosyal Güvenlik (Kavram-Amacı-Konusu ve Tarihi Gelişimi)” Yusuf Alper ve Seda Tekeli (Eds), Sosyal Güvenlik İçinde (s.2-30), Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- Atatanır H. (2011). Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları, Çalışma İlişkileri Dergisi, 2(1): 143-169.
- Aydos H. (2014). Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Bazı Ülke Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Ayhan A. (2012). “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt: 1/1, 41-55.
- Baybora D. (2013). “Sosyal Güvenlik Hukuku Hakkında Genel Bilgiler ve Ülkemizde Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Kurumsal Yapısı”. Nüvit Gerek ve Fatma
- BMF, (2010). Der Familienlastenausgleichsfonds (FLAF) – Entwicklung und Optionen, Andrea Mayrbäurl, Bundesministerium für Finanzen, 2010, Wien.
- BMF, (2013). Familienbezogene Leistungen des Bundes und Länder, Bundesministerium für Finanzen – Abteilung Öffentlichkeitsarbeit und Kommunikation, 2013, Wien.

BMFSFJ, (2010). Der Unterhaltsvorschuss – Eine Hilfe für Alleinerziehende, Bundesministerium für Familie Senioren Frauen und Jugend, DruckVogt GmbH, 7. Auflage, Berlin.

BMWFJ, (2013a), Familienbeihilfe Mehrkindzuschlag, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, Niederösterreichisches Pressehaus, St. Pölten, Wien.

BMWFJ ,(2013b), Kinder brauchen Liebe und ... Familienförderung in Österreich und Kinderbetreuungsgeld, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, Druckhaus Thalerhof GesmbH, Wien.

BMWFJ, (2013c), Kinderbetreuungsgeld – Bessere Vereinbarkeit von Familie und Beruf, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, NP Druck, Wien.

Bundesagentur für Arbeit (2013), Was? Wie viel? Wer? Finanzielle Hilfen auf einen Blick, CPI – Clausen & Bosse, Leck.

Bosco, Alessandra ve Martin Hutsebaut (1996) Avrupa’da Sosyal Koruma: Değişim ve Sorunlar, ETUC-ETUI Konferansı, Brüksel.

Bozkurt U, (2015). Danimarka Sosyal Güvenlik Sistemi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.Lisans Tezi, Kırklareli.

Chassard, Yves (1995) Social Protection in the European Union: Recent Trends and Prospects, ISSA, Geneva.

Çoban, Arzu İçağasıoğlu ve Cengiz Özbesler (2009) Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler, Aile ve Toplum, Temmuz-Ağustos, 31-42

Çoğurcu ve ark (2012). Türkiye’de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programının Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi Final Raporu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

Çicek, H. G., & Çicek, S. (2012). Norveç Yerel Vergi Sistemi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8(16).

Demir, Hanifi, Sosyal Güvenlik Alanında Çalışan Kamu Personellerinin Örgütsel Stres Kaynaklarının İncelenmesi: Bitlis ve Siirt Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Örneği, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017.

Devlet Planlama Teşkilatı (2001), Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara

Dilik S. (2004). “Sosyal Güvenliğin Finansmanında Yansıma Olayı: Primler ve Devlet Katkıları”, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt: 7/4, 1-24.

Dumon (1999). Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası, (Çev. Dr. Ruhi Esengül), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başk. Yayınları, Ankara.

Ekin N, Alper Y, Akgeyik T. (1999). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma, İTO, Yayın No: 1999-69, İstanbul.

EU, Family Benefits: Benefeciaries and Conditions for Entitlement, Benefits and Practical Aspects in France.

<http://eurpoa.eu.int/scadplus/citizens/en/fr/1139.html>, Erişim Tarihi: 8.03.2019.

Familienkasse, 2012, Merkblatt über Kindergeld für türkische Staatsangehörige.

https://con.arbeitsagentur.de/prod/apok/ct/dam/download/documents/KG52-t-MerkblattKindergeld_ba014339.pdf, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

Familienkasse, 2013, Merkblatt Kindergeld, Bundeszentralamt für Steuern.

https://con.arbeitsagentur.de/prod/apok/ct/dam/download/documents/KG2-MerkblattKindergeld_ba015394.pdf

Familienkasse, 2014, Merkblatt Kinderzuschlag.

<https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/service/publikationen/merkblatt-kinderzuschlag/73908>, Erişim Tarihi: 25.03.2019.

Forsakringkassan, (2019). Vanta Barn, Sweden.

www.fk.se, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

Hürten, Marianne (2007), Vom Erziehungsgeld zum Elterngeld – frauenpolitischer Fortschritt oder Umverteilung von Unten nach Oben, Abschlussarbeit VINGS.

ILO. (2010). World Social Security Report 2010/11. Cenevre. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/publ/documents/publication/wcms_146566.pdf, Erişim tarihi: 18.02.2019.

ILO, Government Programmes in France-National Family Allowance Office, <http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/eoo/program/france/nfao.htm>, s.1.

Güneş İ., Yakar S. (2004). “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:13, 127-142.

Güvercin, Cemal Hüseyin, “Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Cilt 57, Sayı 2, 2004, ss.89-95.

Güzel A., Okur A.R. ve Caniklioğlu N. (2016). Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul.

Güngör, S. (2009, Mart). Bakıma Muhtaç Çocuklar: Türkiye ve Norveç Kurumsal Yapılarının Karşılaştırılması. Türk İdare Dergisi (462), s. 232.

Gökbunar, R., & Kovancılar, B. (1988). Sosyal Refah Devleti ve Değişim. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi.

Karaca N. ve Kocabaş F, (2004). Fransa’da Aile Yardımları, Çimento İşveren Dergisi, 2003, **Cilt: 17 Sayı: 6**, 3-15.

Kayam S. (2014). Şartlı Eğitim Yardımlarının Etkisi ve Etkinliği: Bölgesel bir yaklaşım, 14. Ulusal Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi, İstanbul.

Keskin M., Şahin N. (2010). Sosyal Güvenlik Mevzuatı Açısından İşveren Yükümlülükleri ve Uygulama Esasları, Birleşik Matbaacılık, İzmir.

Kela, 2015, Home and Family Benefits for families with children and housing benefits https://www.kela.fi/documents/10180/1978560/2015_Home_family.pdf/86f57786-9efc-4341-9dc9-37cd95b2b2d3, Erişim Tarihi: 10.04.2019.

Kırbaşlar, İ., & Sart, G. (2015). Üniversite Sanayi İşbirliğinde İskandinav Model. http://ftp.iso.org.tr/Kobi/Uni-San_Modeller/İskandinav0Modeli.pptx. Erişim Tarihi: 03.04.2019

Kocabaş (Eds), İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku İçinde (s.194-226), Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. Çalışma ve Toplum, 4(15), s. 182. <http://www.calismatoplum.org/sayi15/koray.pdf>. Erişim Tarihi: 03.03.2019

Kurtulmuş, Sevgi (1998) Teorik Esasları ve Tatbikatları Bakımından Aile Ödenekleri, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi: 102, Ankara.

Lee, Ronald D. (2007) Demographic Change, Welfare, and Intergenerational Transfers: A Global Overview,' Ages, Generations and the Social Contract The Demographic Challenges Facing the Welfare State, Springer, Netherlands.

Mutual Ğnformation System on Social Protection (MISSOC), (2014). (<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTableSearch.jsp>, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

OECD. (2013). Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators.

<http://www.oecd.org/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=ZdVZtIw2Ls>, Erişim tarihi: 10.02.2019.

Oral İ. (2004). “Sosyal Güvenlik Kavramının Doğuşu ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi”, Nüvit Gerek (Ed.), Sosyal Güvenlik Hukuku içinde (s.1-17), Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

Özgöbek, H. R. (2004). Norveç Mesleki ve Kültürel Değişim Programı. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cifmeslekidegismenorvec.htm>. Erişim Tarihi: 24.03.2019.

Prud'Homme, Nicole (2004) Children in new family structures: Changes in family structures in the world and adaptation of family policies, Beijing

Reinhard H.-J. (1999). “Modern Sosyal Devlet Yolunda İspanya'da Sosyal Güvenlik”, Çimento İşveren Dergisi, Cilt: 13/3, 14-15.

Regering Kansliet, (2019). Family Policies, Sweden.

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/22663>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

Seyyar, Ali ve Sema OĞLAK (2006), Almanya ve Japonya'da Bakım Sigortası Uygulamaları, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt 55, Sayı 1, Kitap No 4890, 736-757.

Steck, Philippe (2009) Addressing changes in family structures: Adapting family policies to global changes in family life, Piriápolis, Technical Seminar Report on Family Policies, Uruguay.

Social Security Throughout the World:Europe, 2002-France.

<http://www.ssa.gov/statistics/ssptw/2002/europe/france.html>, Erişim Tarihi: 8.03.2019.

Symeonidou, Haris (1996), “Social Protection in Contemporary Greece”, South European Society & Politics, Volume: 1, Number: 3, pp. 67-86.

SGK. (2013) Aylık İstatistik Bülteni, Aralık 2013 Sigortalı İstatistikleri. <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>, Erişim tarihi: 16.02.2019.

şakar, Müjdat, Sosyal Sigortalar Uygulaması, Yenilenmiş 8.Baskı, İstanbul, Der Yayınevi, 2006.

şentürk F. (2015). Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi. Sosyal Güvence Dergisi, 5(9): 102-130.

şenkal, A., & Başar Sarıpek, D. (2007). Avrupa Birliği'nin Karřılařtırılmalđ Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (14), s. 146-147.

Tepekule U. (2008). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Toprak, D. (2015). Uygulamada ortaya çıkan farklı refah devleti modelleri üzerine bir inceleme. Journal Of Suleyman Demirel University Institute Of Social Sciences, 21(1),151-175. <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdf>. Erişim Tarihi: 01.03.2019

Tunçomağ, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1988.

Tuncay, A. Can - Ekmekçi, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi, 2008.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, Haber Bülteni, Sayı: 126, Nisan, 13-17.

T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Mevzuat Bilgi Sistemi, e.mevzuat, www.mevzuat.gov.tr

Ünal N. (1999). “Fransız Sosyal Güvenlik Sistemince Sağlanan Sosyal Yardımlar”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi, s.3.

Victor Pestoff ve Peter Standbrink, (2006). Changing Family Structures And Social Policy: Child Care Services In Europe and Social Cohesion, European Union Social Affairs Section Publ. Brussel, s. 6.

Yurdadoğ V. (2017). “Sosyal Güvenlik ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçeve de Değerlendirilmesi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 26, 254-269.

Zengin. (2012). Eyüp ve diğerleri, Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:19, Sayı:2.

ÖZGEÇMİŞ

İsmail KARABAYIR, 1983’de İstanbul’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamladı. Marmara Üniversitesi Anestezi, Anadolu Üniversitesi İşletme, Anadolu Üniversitesi Adalet, Atatürk Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (YL) bölümlerini başarıyla tamamladı. Orta derecede İngilizce ve Arapça bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

